

**T.C.
İSTANBUL ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
PSİKOLOJİ ANABİLİM DALI
YÜKSEK LİSANS TEZİ**

**ÇOCUKLARDA KARDEŞ İLİŞKİ KALİTESİ,
UYUM PROBLEMİ, ÇATIŞMA ALGISI VE
EBEVEYN KABUL-REDDİ ARASINDAKİ
İLİŞKİLERİN İNCELENMESİ**

ŞEYMA RODOP

2501121419

Tez Danışmanı

PROF. DR. GÜL ŞENDİL

İstanbul-2015

ÖZ

ÇOCUKLARDA KARDEŞ İLİŞKİ KALİTESİ, UYUM PROBLEMİ, ÇATIŞMA ALGISI VE EBEVEYN KABUL-REDDİ ARASINDAKİ İLİŞKİLERİN İNCELENMESİ

Şeyma RODOP

2501121419

Bu çalışmanın amaçları, kardeş ilişki kalitesi ile çocukların uyum problemleri arasındaki ilişkide evlilik çatışmasının biçimlendirici ve evlilik çatışması ile çocukların uyum problemleri arasında ebeveyn kabul/reddinin aracı etkisinin olup olmadığının incelenmesidir. Ayrıca, kardeşler arası ilişki kalitesinin, onların yaş farkı ve doğum sırasına göre farklılaşıp farklılaşmadığı da incelenmiştir. Bu amaçla, 75 kız ve 56 erkek olmak üzere 9-14 yaş aralığındaki toplam 131 öğrenciye Çocukların Algıladığı Evlilik Çatışması Ölçeği, Kardeş İlişkisi Ölçeği, Çocuk-Ergen Ebeveyn Kabul-Red Ölçeği ve Kişilik Değerlendirme Ölçeği uygulanmıştır.

Çocukların kardeşleriyle arasındaki ilişki kalitesi ile uyum problemleri arasındaki ilişkide evlilik çatışmasının biçimlendirici rolüne ilişkin yapılan biçimlendirici regresyon analizlerin sonuçlarına göre, çocukların kardeşler arasında babadan farklılaşmış muamele algılaması alt boyutu ile uyum problemleri arasında sadece çatışmadan “tehdit algısının” biçimlendirici etkisi bulunmuştur. Kardeş ilişki kalitesinin beğeni-kabul alt boyutu ile düşmanlık/saldırganlık içeren uyum problemleri arasında “tehdit algısının” biçimlendirici etkisi ortaya konmuştur.

Evlilik çatışması ile çocukların uyum problemleri arasındaki ilişkide anneden algılanan kabul-reddin aracı rolüne ilişkin yapılan analizde, anneden algılanan sıcaklık, düşmanlık-saldırganlık ve umursamazlık-ihmalin tam aracı etkisinin olduğu ortaya konmuştur.

Kardeşler arasındaki ilişki kalitesinin, aralarındaki yaş farkı ve doğum sırasına göre farklılaşıp farklılaşmadığına ilişkin yapılan analiz sonucunda, kardeşleriyle arasındaki yaş farkı 6-13 aralığında olan çocuklar, yaş farkı 1-5 aralığında olanlara göre daha fazla babaları tarafından farklılaşan muamele bildirmiştir. Ayrıca, ailelerinde ilk çocuk olan gruptakiler, ikinci çocuk olanlara göre kardeşleri ile arasında daha fazla kıskançlık/yarış, çatışma, baba ve anne tarafından farklılaşmış muamele bildirmişlerdir. Ailelerinde ikinci çocuk olan gruptakiler ise, daha fazla kardeşler arasında ilişkinin olumluluğunu ve kardeşlerin beğeni kabulünü bildirmişlerdir. Bulgular, literatür ışığında tartışılmıştır.

Anahtar Kelimeler: Kardeş ilişki kalitesi, evlilik çatışması, çocuk uyum problemleri, ebeveyn kabul-red

ABSTRACT

THE INVESTIGATION OF RELATIONSHIPS BETWEEN CHILDREN’S SIBLING RELATIONSHIP QUALITY, ADJUSTMENT PROBLEM, MARITAL CONFLICT PERCEPTION AND PARENTAL ACCEPT-REJECTION

Şeyma RODOP

2501121419

The purposes of this study are to investigate the moderating role of marital conflict between sibling relationship quality and children’s adjustment problems; the mediating role of parental acceptance-rejection between marital conflict and children’s adjustment problems. In addition, whether sibling relationship quality differs in terms of siblings’ age space and birth order was investigated. For that purposes, 131 students who were 9-14 ages, filled out that Children’s Perception of Interparental Conflict Scale, Sibling Relationship Scale, Child/Adolescence Parental Acceptance-Rejection Questionnaire and Personality Assessment Questionnaire.

According to the analysis which was conducted to show whether there is the moderating role of marital conflict between sibling relationship quality and children’s adjustment problems relationship, only moderating role of “perceiving threat from conflict” between children’s differential treatment by father perception and adjustment problems was significant. In addition, “perceiving threat” moderated the relationship between “admiration-acceptance of sibling” and adjustment problems related with hostility/agression.

The analysis about whether perceived mother acceptance-rejection mediated the relationship between marital conflict and children’s adjustment problems showed

fully mediating role of perceived mother affection, hostility-aggression and indifference-neglect.

According to analysis which was done to investigate whether sibling relationship quality differed as a function of siblings' age space and birth order revealed that children, whose age spacing with sibling is 6-13, perceived more differential treatment by father in their sibling relationship. Furthermore, while first children of their family reported more jealousy-competition, conflict, differential treatment by father and mother; second-born children reported more positiveness and admiration-acceptance. The results are discussed in the light of literature.

Keywords: Sibling relationship quality, marital conflict, child adjustment problems, parental acceptance-rejection

ÖNSÖZ

Tez çalışmam sırasında, bilgisiyle yol gösteren, bu süreçte gösterdiği anlayışıyla, her yanımda sabırla yeniden anlatışıyla destek olan hocam, tez danışmanım, Sayın Prof. Dr. Gül ŞENDİL'e sonsuz teşekkürlerimi sunuyorum.

Veri toplama aşamasında, ölçeklerimi uygulamam için sınıflarını bana ayıran, her ihtiyacımda yardımcı olan değerli okul yöneticilerine, öğretmenlerine, bu çalışmanın gerçekleşmesini sağlayan anne-babalara ve ölçekleri tamamlayan öğrencilere çok teşekkür ederim.

Tezin bütün aşamalarında fikir alışverişinde bulunduğum, zorlukları paylaştığım, yorulduğum zamanlarda gerek sözleriyle gerek yardımlarıyla her daim destek olan değerli arkadaşlarıma teşekkür ederim.

Lisans ve yüksek lisans hayatım boyunca geçirdiğim zorlu süreçte aldığım her kararda arkamda olan, sonsuz destek ve yardım gösteren değerli anne-babama ve aile üyelerime sonsuz sevgi ve teşekkürlerimi sunarım.

Şeyma RODOP

Haziran - 2015

İÇİNDEKİLER

ÖZ.....	iii
ABSTRACT	v
ÖNSÖZ.....	vii
İÇİNDEKİLER	viii
TABLolar LİSTESİ.....	xi
ŞEKİLLER LİSTESİ.....	xii
KISALTMALAR LİSTESİ.....	xiii
GİRİŞ	1

BİRİNCİ BÖLÜM

KARDEŞ İLİŞKİSİ, EVLİLİK ÇATIŞMASI, EBEVEYN KABUL-RED VE UYUM PROBLEMLERİ ARASINDAKİ BAĞLANTILAR

1.1. KARDEŞ İLİŞKİSİ.....	4
1.1.1. Teorik Bakış Açıları	5
1.1.1.1. Psikanalitik Bakış Açısı	5
1.1.1.2. Sosyal Öğrenme Teorileri.....	6
1.1.1.3. Aile Sistemleri Yaklaşımı.....	7
1.1.2. Kardeş İlişki Kalitesi	8
1.1.3. Kardeş İlişki Kalitesini Etkileyen Faktörler	10
1.1.3.1. Kardeşler arasındaki Yaş Farkı.....	11
1.1.3.2. Doğum Sırası	12
1.1.3.3. Kardeşlerin Ebeveynleri arasındaki Evlilik İlişkisi	12
1.1.3.4. Ebeveynlerin Farklılaşan Muameleleri	13
1.2. EVLİLİK ÇATIŞMASININ ÇOCUKLAR ÜZERİNDEKİ ETKİLERİ	13
1.2.1. Bilişsel Bağlamsal Model.....	17

1.2.2. Duygusal Güvenlik Hipotezi	21
1.3. EBEVEYN KABUL-RED TEORİSİ.....	23
1.4. KARDEŞ İLİŞKİ KALİTESİ İLE ÇOCUKLARIN UYUM PROBLEMLERİ ARASINDA ARASINDAKİ İLİŞKİDE EVLİLİK ÇATIŞMA ALGISININ BİÇİMLENDİRİCİ ETKİSİ KONUSUNDAKİ ÇALIŞMALAR	25
1.4.1. Kardeşler Arasındaki İlişki Kalitesi ile Çocukların Uyum Problemleri Arasındaki İlişkileri İnceleyen Çalışmalar	25
1.4.2. Evlilik Çatışması ve Kardeşler Arasındaki İlişki Kalitesi İle İlgili Çalışmalar	28
1.4.3. Evlilik Çatışması ve Çocukların Uyum Problemleri Arasındaki İlişkileri İnceleyen Çalışmalar	29
1.4.4. Evlilik Çatışması, Kardeşler Arasındaki İlişki Kalitesi ve Çocukların Uyum Problemleri ile İlgili Yapılan Çalışmalar	31
1.5. EVLİLİK ÇATIŞMASI İLE ÇOCUKLARIN UYUM PROBLEMLERİ ARASINDA EBEVEYN KABUL REDDİNİN ARACI ETKİSİ İLE İLGİLİ YAPILAN ÇALIŞMALAR	33

İKİNCİ BÖLÜM

9-14 YAŞLARINDAKİ ÇOCUKLARIN KARDEŞ İLİŞKİSİ, EBEVEYNLERİ ARASINDAKİ EVLİLİK ÇATIŞMASI, EBEVEYN KABUL-RED VE UYUM PROBLEMLERİ ARASINDAKİ İLİŞKİLERİ İNCELEYEN BİR ARAŞTIRMA

2.1. AMAÇ.....	35
2.2. ÇALIŞMANIN PROBLEMLERİ.....	36
2.3. YÖNTEM.....	37
2.3.1. Katılımcılar	37
2.3.2. Veri Toplama Araçları	39
2.3.2.1. Kişisel Bilgi Formu:	39
2.3.2.2. Çocukların Evlilik Çatışmasını Algılama Ölçeği:.....	39

2.3.2.3. Kardeş İlişkisi Ölçeği:	40
2.3.2.4. Çocuk-Ergen Ebeveyn Kabul-Red Ölçeği (Kısa Form):.....	41
2.3.2.5. Kişilik Değerlendirme Ölçeği (KİDÖ):.....	42
2.4. İŞLEM.....	43
2.5. BULGULAR.....	44
2.5.1. Tanımlayıcı Bulgular:.....	44
2.5.2. Kardeş İlişki Kalitesi ile Çocukların Uyum Problemleri Arasındaki ilişkide Çocukların Evlilik Çatışma Algısının Biçimlendirici Rolü: Biçimlendirici Regresyon Analizleri	48
2.5.3. Evlilik Çatışma Algısı ile Uyum Problemleri Arasındaki İlişkide Ebeveyn Kabul Reddinin Aracı Rolü	53
2.5.4. Kardeş İlişki Kalitesinin Demografik Değişkenlere göre Farklaşması.....	56
SONUÇ	59
KAYNAKÇA	66
EKLER.....	81

TABLolar LİSTESİ

Tablo 1: Katılımcıların Ebeveynlerine ait Demografik Bilgiler	38
Tablo 2: Çocukların Evlilik Çatışmasını Algılaması Ölçeği, Kardeş İlişkisi Ölçeği, Ebeveyn Kabul Red Ölçeği Anne Formu, Kişilik Değerlendirme Ölçeğinden Aldıkları Ortalama Puanlar ve Standart Sapma Değerleri.....	45
Tablo 3: Kontrol Değişkenleri ve Bağımsız Değişkenler arasındaki İlişkiler	46
Tablo 4: Bağımsız, Bağımlı ve Biçimlendirici Değişkenler Arasındaki İlişkilere Yönelik Korelasyon Tablosu.....	47
Tablo 5: Kardeş İlişki Kalitesi ile Uyum Problemleri Arasında Çocuğun Ebeveynleri Arasındaki Çatışmaya Dair Tehdit Algısının ve Çocuğun Çatışma için Kendini Suçlamasının Biçimlendirici Rolüne Dair Hiyerarşik Doğrusal Biçimlendirici Regresyon Analizi Sonuçları.....	49
Tablo 6: Kardeş İlişki Kalitesi ile Çocukların Düşmanlık ve Saldırganlığı Arasında Çocuğun Ebeveynleri Arasındaki Çatışmaya Dair Tehdit Algısının ve Çocuğun Çatışma için Kendini Suçlamasının Biçimlendirici Rolüne Dair Hiyerarşik Doğrusal Biçimlendirici Regresyon Analizi Sonuçları	51
Tablo 7: Kardeşler arasındaki Yaş Farkı ve Kardeşlerin Doğum Sırasına göre Kardeş İlişki Kalitesi için Ortalama ve Standart Sapma Değerleri	58

ŞEKİLLER LİSTESİ

- Şekil 1:** Çocukların evlilik çatışmasına tepkilerini anlamak için bir bilişsel-bağlamsal çerçeve..... 18
- Şekil 2:** Araştırmanın Kardeş İlişki Kalitesi ile Çocukların Uyum Problemleri Arasındaki İlişkide Evlilik Çatışma Algısının Biçimlendirici Rolünün İncelenmesine dair Amacı..... 35
- Şekil 3:** Araştırmanın Ebeveynler Arasında Yaşanan Çatışma ve Çocukların Uyum Problemleri Arasındaki İlişkide Anneden Algılanan Kabul-Reddin Aracı Etkisinin İncelenmesine dair Amacı..... 36
- Şekil 4:** Evlilik Çatışmasından Algılanan Tehdidin Biçimlendirici Etkisi 50
- Şekil 5:** Evlilik Çatışmasından Algılanan Tehdidin Biçimlendirici Etkisi 52
- Şekil 6:** Çocukların Evlilik Çatışma Algısı ile Uyum Problemleri Arasındaki İlişkide Anneden Algılanan Sıcaklığın Aracı Rolü..... 54
- Şekil 7:** Çocukların Evlilik Çatışma Algısı ile Uyum Problemleri Arasındaki İlişkide Anneden Algılanan Düşmanlığın Aracı Rolü 55
- Şekil 8:** Çocukların Evlilik Çatışma Algısı ile Uyum Problemleri Arasındaki İlişkide Anne Tarafından Umursamazlık-İhmalin Aracı Rolü..... 55

KISALTMALAR LİSTESİ

Aktaran	akt.
Bakınız	bkz.
Çeviren	Çev.
KİDÖ	Kişilik Değerlendirme Ölçeği
KİÖ	Kardeş İlişki Ölçeği
Örneğin	ör;
Sayfa/sayfalar	s.

GİRİŞ

Aile sistemleri teorisi, aileyi, “evlilik”, “ebeveyn-çocuk” ve “kardeşler” alt sistemlerinden oluşan bir sistem olarak tanımlanmaktadır. Bu alt sistemlerin her biri diğerini etkiler ve diğerlerinden etkilenir (Cox ve Paley, 1997:243-267; Minuchin, 1985: 289-302). Bu anlamda aile dinamiklerinin oldukça karmaşık olduğu söylenebilir. Bu çalışmanın temel amacı da bir yandan çocukların, evlilik alt sisteminde yaşanan çatışmaya dair algılarının, kardeş ilişki kalitesi ile çocukların uyum sorunları arasındaki ilişkiyi nasıl biçimlendirdiğini anlamak; diğer yandan da evlilik alt sistemi ile çocuk uyum problemleri arasındaki ilişkide ebeveyn-çocuk alt sisteminin aracı etkisinin olup olmadığını ortaya koymaktır.

Kreider ve Ellis'in (2011) raporuna göre Amerika'daki bir evde, bireylerin yaklaşık olarak %79'unun en az bir kardeş ile büyüdüğü tahmin edilmektedir (akt; Tucker, Finkelhor, Shattuck ve Turner, 2013: 213). Kardeş ilişkisi, bir kişinin yaşamındaki en kalıcı ilişkilerden biridir ve kardeşler birbirleriyle ebeveynlerinden bile daha çok vakit geçirirler. Bu nedenle kardeşler, birbirlerinin davranışları ve gelişimleri üzerinde önemli bir etkiye sahiptir (Cicirelli, 1995: 1-12). Kardeşler arasındaki olumsuz ilişkinin çocuklar üzerinde çeşitli sorunlara yol açtığı bilinmektedir (Buist, Dekovic ve Prinzie, 2013: 97-106; Kim, McHale, Crouter, ve Osgood, 2007: 960-973; Noller, 2005: 1-22). Yapılan çalışmalar (ör; Bascoe, Davies ve Cummings, 2012: 2121-2138; Criss ve Shaw, 2005: 592-600), kardeşler arasında olumsuz durumlar yaşayan çocukların depresyon, kaygı gibi içselleştirme ve saldırganlık, suç işleme davranışı gibi dışsallaştırma problemleri göstermelerinin daha olası olduğunu ortaya koymuştur. Ancak yukarıda da belirtildiği gibi, kardeşler arasında yaşanan ilişkinin çocuklar üzerindeki etkisini anlamak, diğer aile alt sistemlerinden bağımsız olarak ele alınamaz. Yayılma ve telafi hipotezleri, aile sistemi teorisi içerisindeki önemli kavramlardır ve bu hipotezler; evlilik, ebeveyn-çocuk ve kardeşler alt sistemlerini ve bu sistemlerin birbirleriyle olan etkileşimlerini içerir. Yayılma hipotezi (spillover hypothesis), bir sistemdeki duygu ve davranışların diğer sistemlere de taşınmasını ifade eder. Bu bağlamda, evlilik içerisinde yoğun olarak var olan duygular, davranışlar ve ruh hali, kardeşler arasındaki ilişkiye ya da ebeveyn-

çocuk ilişkisine yayılabilir (Erel ve Burman, 1995: 108-132; Şendil, 2014: 1-9). Kim ve ark. (2006) çalışmalarında, “yayılma hipotezi” ile tutarlı olarak, evlilik alt sisteminde yaşanan çatışmanın, düşmanlığın olumsuz bir ebeveyn-çocuk ilişkisi ve kardeşler arasındaki çatışma ile ilişkili olduğunu bulmuşlardır. Bu alt sistemler arasındaki etkileşim karşılıklıdır ve yapılan çalışmalar, kardeşler arasındaki ilişkinin diğer sistemlerden etkilendiği gibi onları da etkilediğini ortaya koymuştur (Kim, McHale, Osgood ve Crouter, 2006: 1746-1761; Yu ve Gamble, 2008: 757-778).

Benzer şekilde, ebeveyn-çocuk alt sisteminin, evlilik alt sisteminde oluşan çatışma ile çocukların uyum problemleri arasındaki ilişkide rol oynayan bir faktör olduğu da ortaya konmuştur. Evlilik çatışmasının yaşandığı evlerdeki çocukların, ebeveynlerinden birinden bile red algılaması durumunda, bu çatışmadan daha olumsuz etkilendiği gösterilmiştir (ör; Gürmen ve Rohner, 2013: 1155-1162). Bunlara ek olarak, evlilik çatışması yaşayan eşlerin, ebeveynlik problemleri göstermelerinin daha olası olduğu; çocuk ve ergenlerin uyumsuzluk gösterme riskinin artmasında bu ebeveynlik problemlerinin rol oynadığı bulunmuştur (Cui ve Conger, 2008: 261-284).

Yukarıda anlatılanlar doğrultusunda bu çalışmada, kardeş ilişki kalitesi ile çocukların uyum problemleri arasındaki ilişkide çocukların evlilik çatışma algısının biçimlendirici; evlilik çatışma algısı ile çocukların uyum problemleri arasındaki ilişkide anne kabul/reddinin aracı etkisinin olup olmadığı sorularına cevap aranacaktır. Bunlara ek olarak, kardeş ilişki kalitesinin, kardeşler arasındaki yaş farkı ve doğum sırasına göre farklılaşıp farklılaşmadığı da incelenecektir.

Bu çalışmanın ele aldığı problemleri daha iyi anlayabilmek için yukarıda bahsedildiği gibi, evlilik, ebeveyn-çocuk ve kardeşler alt sistemlerinden oluşan aile sistemi içerisindeki çeşitli etkileşimleri açıklayan teorik bakış açılarına ve modellere göz atmak gerekir. Dolayısıyla aşağıda öncelikle kardeşler arasındaki ilişkiden, bu ilişkiyi açıklayan üç teorik bakış açısından, kardeş ilişki kalitesinden ve bu ilişki kalitesini etkileyen faktörlerden bahsedilecek; daha sonra ebeveynler arasında yaşanan evlilik çatışmasının çocuklar üzerindeki etkileri ve bu etkileri açıklayan, Bilişsel-Bağlamsal ve Duygusal Güvenlik modelleri sunulacak; daha sonra Rohner’in Ebeveyn

Kabul/Red Teorisinden söz edilecek ve son olarak da araştırma konusuyla ilgili araştırmalar anlatılacaktır.

BİRİNCİ BÖLÜM

KARDEŞ İLİŞKİSİ, EVLİLİK ÇATIŞMASI, EBEVEYN KABUL- RED VE UYUM PROBLEMLERİ ARASINDAKİ BAĞLANTILAR

1.1. KARDEŞ İLİŞKİSİ

Geleneksel olarak, kardeşler ortak biyolojik ebeveynlere sahip iki birey olarak tanımlanmaktadır. Bunun yanı sıra, sadece bir ebeveynin ortak olduğu ya da ebeveyn ortaklığı olmayan bireylerden de kardeş olarak söz edilmektedir. Kardeş ilişkisi, genellikle büyük kardeşin doğumdan hemen sonra küçük kardeşi ile ilk karşı karşıya geldiği anda başlar ve bu ilişki, belki de bireyin bütün hayatı boyunca yaşayacağı en uzun ilişkisi olur. Cicirelli (1995: 4), kardeş ilişkisini bir kardeşin diğerinin farkına vardığı andan itibaren birbirlerine ilişkin her şeyi (bilgileri, algıları, tutumları, kanıları ve hisleri) paylaşan iki ya da daha fazla bireyin etkileşimlerinin tamamı olarak tanımlamıştır. Kardeşler arasındaki ilişki, kardeşler birbirlerinden mesafe ya da zaman gibi nedenlerle ayrı kalmış olsalar bile devam edebilir. Bununla birlikte, kardeşler arasındaki ilişki, çocukluk ve ergenlik döneminde bireyin ev içindeki en yakın ilişkilerinden biriyken; yetişkin dönemindeki kardeş ilişkilerindeki yakınlık telefon konuşmaları ve dönemsel ziyaretler ile devam ettirilir (Cicirelli, 1995: 1-12).

Kardeşler arasındaki ilişkiyi daha ayrıntılı olarak incelemek için birçok teorik bakış açısından yararlanılabilir (Whiteman ve ark., 2011: 124). Kardeş ilişkilerindeki çeşitlilikleri tanımlamak ve açıklamak için psikanalitik, sosyal öğrenme ve aile sistemleri olmak üzere üç temel bakış açısından yararlanılacaktır.

1.1.1. Teorik Bakış Açıları

1.1.1.1. Psikanalitik Bakış Açısı

Kardeşler arasındaki ilişki dinamikleri Psikanalitik bakış açısında, Adler'in teorisi üzerinden incelenecektir.

Adler'in Bireysel Psikoloji Teorisi

Psikanalitik yaklaşımın takipçilerinden Adler, kişilik gelişimi üzerinde sosyal etkilerin önemli bir rolü olduğunu vurgulamıştır. Özellikle de, kardeş etkilerini de içeren aile sisteminin rolünü keşfetmeyi amaçlamıştır. Adler'in kardeşler arasında yaşanan deneyimlerin kişilik gelişimi üzerindeki vurgusu, doğum-sırasının bireysel gelişimdeki etkileri üzerinden temellenmiştir. Doğum-sırası etkileri aynı zamanda, özellikle ebeveynlerin dikkatini, zamanını, kaynaklarını kazanmak için kardeşler arasında yaşanan rekabetin bulunduğu ilişki süreçleri için temeldir. Bu yaklaşıma göre, bir aile içindeki hiçbir çocuk aynı koşullarda büyümmez. Aynı aile içerisinde bile her bir çocuğun maruz kaldığı atmosfer oldukça farklı olabilir. Örneğin, ilk çocuklar, başlangıçta evdeki tek çocuk olduklarından bütün ilginin merkezindedirler. İkinci çocuk doğduğunda, aile içerisinde tek başına iktidar olan çocuğun artık konumu değişir ve çoğunlukla büyük çocuklar bu durumdan hiç hoşlanmazlar. İkinci çocuğun konumu da, ona özgün ve birinci çocuktan oldukça farklıdır. İkinci çocuklar her zaman bir yarışın içindedirler ve bu yarışta onların hızını belirleyen birisi vardır. Çocukların, inatçı olma eğilimlerinin otorite ya da bir gücü tanımama gibi özelliklerinin onların aile içindeki bu konumlarını yansıttığı söylenebilir (Brett, 1997: 1-16). Whiteman ve arkadaşlarının (2011: 128-130) belirttiğine göre, Adler'in teorisi ile tutarlı olarak ebeveynlerin kardeşlere farklı yaklaşımları üzerine yapılan çalışmalarda, bir kardeşin diğerine göre “favori” olmasının zayıf kardeş ilişkileri ile bağlantılı olduğu bulunmuştur.

1.1.1.2. Sosyal Öğrenme Teorileri

Kardeşler arasındaki ilişkiye dair açıklamada kullanılan en yaygın mekanizmalardan biri sosyal öğrenme teorisidir. Bandura'nın (1977) ortaya koyduğu sosyal öğrenme teorisi, bireylerin pekiştireç ve diğerlerinin davranışlarını gözleme yoluyla yeni davranışları kazandığını ileri sürer (akt; Whiteman ve ark., 2011: 132). Whiteman ve arkadaşlarının (2011: 132-134) aktardığına göre, çocukluk ve ergenlik dönemlerindeki kardeş ilişkilerine dair yapılan çalışmalarda, ebeveynlerin rolü üzerine odaklanılmıştır. Ebeveynler evlilik ilişkileri ve çocukları ile etkileşimleri sırasında çocuklarına model olurlar ve bu yolla kardeşler arasındaki ilişkiyi etkilerler. Örneğin, ebeveynler evliliklerinde bir çatışma yaşadıklarında eğer bunu etkili bir şekilde çözme yolunu kullanırlarsa çocukları için olumlu, kullanamazlarsa tersine olumsuz davranışlar için model olurlar. Ancak sosyal öğrenme teorisine göre çatışmalı bir evlilik ilişkisinin, daha düşmanca, olumsuz kardeş ve ebeveyn-çocuk etkileşimleri ile bağlantılı olması beklenirken, Jenkins ve Smith'in (1990: 60-69) çalışmasında, şiddetli bir evlilik çatışmasının yaşandığı bir ortamda, kardeşlerin birbirlerine duygusal destek sağladığı bulunmuştur. Bu da, ebeveynlerin kardeşlerin ilişkileri üzerinde bir etkiye sahip olduğunu ancak bu bağlantıdaki tek mekanizmanın gözlemsel öğrenmenin olmadığını göstermektedir.

Yapılan çalışmalar (ör; Brody, Stoneman, ve McCoy, 1994: 771-784), evlilik ve kardeş ilişki kalitelerinin ilişkili olduğunu ancak ebeveyn-çocuk ilişkisinin de bu bağlantıda aracı rol üstlenebileceğini göstermiştir. Brody ve arkadaşlarının (1994:771-784) çalışmasında, ebeveynler arasındaki çatışma arttıkça, ebeveyn ve çocuk arasındaki ilişkinin de daha olumsuz ve hatta reddedici olduğu belirtilmiştir. Ayrıca, ebeveyn- çocuk arasındaki olumlu ilişki düzeyinin de, kardeşler arasındaki ilişkinin olumlu ve olumsuz olma durumuyla bağlantılı olduğu bulunmuştur.

Aile üyelerinin her biri sosyal öğrenme için önemli modellerdir. Çocukluk ve ergenlik dönemlerinde kardeşler daha fazla iletişim ve arkadaşlık içerisinde olduklarından, karşılıklı olarak birbirlerinin olumlu ya da olumsuz davranışlarını, uyumlarını şekillendirmede daha fazla fırsata sahiptirler (McHale, Updegraff ve Whiteman, 2012: 913-930). Çocuklar, aile üyelerinin diğer kişiler ile etkileşimlerini

gözlemleyerek, ebeveynleri ve kardeşlerinin etkileşim stillerini, onlarla etkileşimlerindeki sosyal yetkinliklerini öğrenirler. Kardeşler arasındaki ilişkide model alma sürecinin, kardeşlerin büyük ya da küçük kardeş olmasına, kardeş çiftinin aynı cinsiyetten mi yoksa farklı cinsiyetten mi olup olmamasına göre değiştiği sosyal öğrenme kuramınca ileri sürülmüştür.

1.1.1.3. Aile Sistemleri Yaklaşımı

Aile sistemleri yaklaşımının önemli isimlerinden olan Minuchin (1985: 289-302), evlilik, ebeveyn-çocuk ve kardeşler alt sistemlerini içeren aile sisteminde kardeşler arasındaki ilişkinin önemini vurgulamıştır. Kardeşlerin ilişkisi, doğrudan kardeşleri etkileyen ya da dolaylı olarak evlilik ve ebeveyn-çocuk alt sistemlerini etkileyen aile içindeki temel alt sistemlerden birini oluşturur. Aile sistemleri teorisinde belirtildiği gibi, sistemler arasındaki etkileşim karşılıklıdır ve bununla tutarlı olarak da yapılan çalışmalarda (Kim, McHale, Osgood ve Crouter, 2006: 1746-1761; Yu ve Gamble, 2008: 757-778), kardeşler arasındaki ilişkinin diğer sistemlerden etkilendiği gibi onları da etkilediği görülmüştür. Kardeşler arasındaki ilişkinin aile içindeki diğer ilişkileri de etkilemesi, bu ilişkinin bireyin gelişimi üzerinde önemli olduğunu açıklayan nedenden birkaçıdır. Ayrıca bir diğer önemli neden de, kardeş ilişkisinin güçlü bir şekilde psikososyal işlevselliği etkilemesidir (Buist, Dekovic ve Prinzie, 2013: 97-106).

Kim ve arkadaşları (2006: 1746-1761) çalışmalarında “yayılma hipotezi” ile tutarlı olarak, evlilik alt sisteminde yaşanan çatışmanın, düşmanlığın olumsuz bir ebeveyn-çocuk ilişkisi ve kardeşler arasındaki çatışma ile ilişkili olduğunu bulmuşlardır. Bazıları ise evlerinde ebeveynlerinin evliliğinde meydana gelen olumsuzlukları, yakın kardeş ilişkileri kurarak telafi edebilir ki bu da onları uyum problemlerinden koruyacaktır (Jenkins ve Smith, 1990: 60-69).

Ebeveyn-çocuk arasındaki ilişki ile çocukların kardeşleriyle ilişkileri arasındaki bağlantılar da birçok çalışmada incelenmiştir. Çalışmalarda ebeveyn-çocuk

arasındaki ilişki incelenirken daha çok anne-çocuk ilişkisinden yararlanıldığı görülmüştür. Baba-çocuk ve kardeş ilişkileri arasındaki bağlantılar hakkında daha az bilgi mevcuttur (Volling ve Belsky, 1992: 1209-1222). Annelerin çocukları ile ilişkisinde var olan olumsuz davranışlar, kardeşler arasında çatışmalı ve içinde yarış olan bir ilişki ile ilişkili olurken, yakın bir anne-çocuk ilişkisi kardeşlerin birbirlerine karşı sıcak ve destekleyici olması ile bağlantılıdır (Stocker, Dunn, ve Plomin, 1989: 715-727). Ancak bazı araştırmacılar (Hetherington, 1988, akt; Brody, 1998), ebeveynleri ile zor ya da uzak bir ilişkisi olan çocukların da kardeşleri ile sıcak ve yakın bir ilişki kurabileceğini ileri sürmüştür.

Aile sistemleri yaklaşımı açısından kardeş ilişkileri, anne ve babanın kardeşlere farklı davranmaları üzerinden de çalışılmıştır. Örneğin, anne ya da babanın kardeşlerden birine karşı daha ayrıcalıklı davranması gibi ebeveynlerin davranışları arasındaki bu ayrılık, ebeveyn-çocuk koalisyonuna ya da anne-babanın ortak ebeveynlik davranışlarında ayrışmaya yol açabilir. Bu da, hem olumsuz kardeş ve evlilik ilişkisi ile hem de her iki kardeşin zayıf psikolojik uyumu ile ilişkilidir (McHale, Updegraff ve Whiteman, 2012: 913-930).

1.1.2. Kardeş İlişki Kalitesi

Yapılan çalışmalara göre (ör; McHale ve Crouter, 1996, akt; Brody, 1998), çocuklar erken ve orta çocukluk dönemlerinde ebeveynlerine göre kardeşleri ile birlikte daha fazla zaman geçirirler. Bu nedenle, çocukların gelişimini incelemek için yaşamlarındaki önemli kişilerden olan kardeşleri ile ilişkilerinin kalitesi üzerine odaklanmak iyi bir yoldur. Kardeş ilişki kalitesinin göstergesi olarak birçok ilişki boyutu tanımlanmıştır. Örneğin, kardeş ilişkilerini incelerken, yarış, sıcaklık, çatışma ve düşmanlık gibi boyutlardan bahsetmek önemlidir. Kardeşler, ailede yaşanan krizlerle birlikte yüzleşmelerine ve bu süreçte birbirlerini desteklemelerine rağmen (Goetting, 1986: 703-714), kardeş ilişkisi aynı zamanda çatışmayı, yarışı ve düşmanlığı da içerir (Furman ve Buhrmester, 1992: 103-115).

Furman ve Buhrmester (1985: 1016-1024), çocukların kardeş ilişki kalitesini niteleyen boyutları açıklayan ve değerlendiren çalışmaları yürüten ilk araştırmacılardandır. Furman ve Buhrmester'in (1985: 1016-1024) yürüttükleri ilk çalışmada, yaşları 11-13 arasındaki okul çocukları, kardeş ilişkisinin en önemli boyutlarının ne olduğu hakkındaki düşünceleriyle ilgili görüşmeye alınmışlardır. Bunun sonucunda çocuklar, olumlu ilişki kalitesine dair en sık arkadaşlık (93%), kardeşe hayranlık (81%) ve olumlu sosyal davranış (77%) ve duygusal yakınlıktan (65%) bahsedilirken; olumsuz ilişki kalitesine dair de en sık düşmanlık (91%) ve çekişmeden (79%) bahsetmişlerdir. Aynı yaş aralığında daha fazla katılımcıyla gerçekleştirilen ikinci çalışma sonucunda, okul-çağı çocukları arasında kardeş ilişki kalitesini nitelendiren dört boyut olduğu ortaya konulmuştur. Bunlar: sıcaklık/yakınlık, çatışma, rekabet ve görece konum/güçtür.

Yaşamları boyunca, kardeşler birbirlerinin en önemli destek kaynağı olabilirler. Goetting (1986: 703-714), çocukluk ve ergenlik dönemlerinde, kardeşler arasında arkadaşlığın kurulması, duygusal desteğin sağlanması, küçük kardeşlere bakım verme ve yardım etme gibi gelişimsel görevlerin yer aldığı bir ilişkiden söz eder. Büyük kardeş, ebeveynin duyarsız ya da onların ihtiyaçlarını karşılamada yetersiz olduğu durumlarda kendisinden küçük olan kardeşine karşı bakım verici rolünü üstlenebilir.

Aynı zamanda çocukluk yıllarında, kardeşler arasında çatışmanın yaşanması kaçınılmaz bir durum olarak görülür. Kardeşler arasında yaşanan çatışmalar, çocukların karşısındakinin bakış açısından bakmayı öğrenmesi, yaşadıklarını tartışmayı ve farklılıkları çözümlenmek için bir araya gelmeyi deneyimlemesi açısından faydalı olabilir. Orta düzeyde yaşanan kardeş çatışmalarının başarılı bir şekilde çözümlenmesi, çocukları akranları ve yaşamlarındaki diğer kişiler ile ilişkilerine hazırlar. Ancak, çatışma içerisinde güçlü olan kardeştan zayıf olana karşı fiziksel ya da sözlü istismar varsa, bu uyumsuz bir kardeş ilişkisi olur ve ciddi bir şekilde zarar verici olabilir (Cicirelli, 1995: 41-52).

Kardeşler arasında çatışma, yetişkinliğe göre bebeklik, çocukluk ve ergenlikte daha sık görülür. Furman ve Buhrmester (1992: 103-115), yaş ortalaması 9 olan dördüncü sınıf; yaş ortalaması 12.5 olan yedinci sınıf ve yaş ortalaması 15.6 olan onuncu sınıf kardeşlerin en yüksek çatışma değerlendirmesine sahip olduklarını göstermiştir. Çocukluk ve ergenlik döneminde kardeşler arasında yaşanan anlaşmazlıklar, genellikle oyuncak, televizyon gibi sahip oldukları ve ailede var olan kaynaklar üzerindeki kontrolleri, hakları, yetkileri ile ilgili olabilirken (Raffaelli, 1992: 652-663); genç ergenlikte anlaşmazlıklar, çatışmalar daha çok özel bir alan kazanma ya da birilerinin bu özel alanlarını işgal etmesi ile ilgilidir. Örneğin, 10-15 yaşlarındaki kardeşler arasında yaşanan çatışmanın en yaygın nedeninin güç durumları olduğu ve bunu kardeşinin eşya ve alanını izinsiz kullanımı gibi kişisel mülkiyet anlaşmazlıklarının takip ettiği belirtilmiştir (Raffaelli, 1992: 652-663).

Kardeşler arasındaki çekişme, ılımlı ve arkadaşça bir yarış olabileceği gibi diğer kardeşe şiddetli nefret duygularını ve zarar verme arzusunu da içerebilir. Kardeşler arasında, ebeveyn sevgisini, onayını kazanmak ya da onlar tarafından fark edilmek için sıkça çekişme görülür (Bornstein, Davidson, Keyes ve Moore, 2003: 205-217). Çekişme, sıklıkla kardeşlerden birinin başarı, görünüş ve performans gibi ölçütlerde zayıf olması ancak diğer kardeşin güçlü olma durumunu içerir. Diğer bir yandan, daha dostça bir kardeş ilişkisi içindeki ılıman bir yarış, öğrenme ve başarıyı daha çok ilerleterek, ilgi çekici bir çevreyi oluşturarak becerilerin gelişimine teşvik edebilir (Cicirelli, 1995: 41-52).

1.1.3. Kardeş İlişki Kalitesini Etkileyen Faktörler

Kardeş ilişkilerini incelerken, yarış, sıcaklık, çatışma ve düşmanlık gibi boyutların üzerine odaklanmak önemlidir. Kardeşler, olumsuz durumlarla karşılaştıklarında birbirlerini desteklemelerine, birbirlerine yardım etmelerine rağmen (Goetting, 1986: 703-714), aynı zamanda çatışabilir, yarışabilir ve hatta birbirlerine karşı düşmanlık besleyebilirler (Furman ve Buhrmester, 1992: 103-115).

Duruma maruz kalınan ortam paylaşıldığında, kardeşler bu olayları farklı şekilde algılayabilirler ki bu da onlar arasındaki yaş ve cinsiyet gibi bireysel farklılıklara işaret eder. Örneğin, ebeveynleri arasındaki çatışmadan kendilerini

suçlamaları ve tehdit algılamaları açısından kardeş değerlendirmelerindeki ayrılmalar, onların içselleştirme davranışlarındaki farklılıkları yordar (Skoop, McDonald, Manke ve Jouriles, 2005: 324-333). Kardeşlerin uyumlarındaki farklılıklar, bu sonuçlarda aracı ya da biçimlendirici rol oynayabilecek çeşitli faktörler tarafından etkilenebilir.

Aşağıda bu faktörlerden kardeşler arasındaki yaş farkı, doğum sırası, ebeveynlerinin evlilik ilişkisi, anne-babanın farklılaşan muameleleri ve ebeveyn-çocuk ilişkisi ele alınacaktır.

1.1.3.1. Kardeşler arasındaki Yaş Farkı

Kardeşler arasındaki yaş farkı, her bir kardeşin rolü, onların etkileşimleri ve kardeş ikilisi içindeki güç paylaşımı üzerinde doğrudan etkiye sahiptir. Dolayısıyla da kardeş ilişki kalitesini etkiler. Yapılan çalışmalar (ör: Cornoldi ve Fattori, 1976, akt; Yu ve Gamble, 2008: 761), yarış içeren, çatışmalı, saldırgan ve düşmanca kardeş ilişkilerinden kaçınmak için üç ve daha fazla yaş farkı olması gerektiğini ileri sürmüştür. Başka bir çalışmaya göre, iki yaştan küçük yaş farkı olan kardeşler daha çok benzer aktiviteler, arkadaşlar ve benzer ilgiler ile meşgul olma eğilimindedirler ancak bu koşullar aynı zamanda çatışma ve yarışa yol açar (akt., Buhrmester ve Furman 1990: 1387-1398).

Kardeş çiftleri arasında yaş farkının daha çok olması durumunda da, büyük kardeşin küçük kardeşin bakımına daha fazla katıldığına dair bildirimde bulunduğu ortaya konmuştur (Buhrmester ve Furman, 1990: 1387-1398). Bir çalışmada, kardeşlerin yaşlarının birbirine yakın olduğu durumda (1-2 yaş farkı) büyük kardeşler daha olumsuz ve saldırganca yaklaşırken; geniş bir yaş farkının olduğu durumda (3-4 yaş farkı) daha olumlu ve yakın etkileşim göstermişlerdir (akt., Buhrmester ve Furman 1990: 1387-1398). Buhrmester ve Furman (1990: 1387-1398), kardeşi ile aralarında dört yaştan fazla fark olan çocukların daha fazla yakınlık, olumlu sosyal davranış ve kardeş beğenisi bildirdiğini göstermiştir. Araştırmacılara göre, kardeşler arasında büyük yaş farkının olması, onların daha az iletişimde bulunmalarına neden olacaktır. Dolayısıyla da, bu ilişkide hem çatışma hem de yakınlık daha az olasılıkla meydana gelecektir.

1.1.3.2. Doğum Sırası

Adler'in bakış açısı, daha önce yukarıda belirtildiği gibi, doğum sırasının etkileri üzerine vurgu yapmıştır. Doğum sırasının kardeşlerin kişilikleri ve psikolojik uyumları üzerindeki rolünü açıklarken, ilk çocuğun evdeki tek çocuk olma hakimiyetinin sona ermesi ve ebeveynlerin küçük kardeşin üzerine aşırı şekilde titremesi gibi sosyal ve psikolojik süreçler üzerine odaklanmıştır (Whiteman ve ark., 2011: 128-130). Kardeşlerin doğum sırasının aralarındaki ilişkiyi nasıl şekillendirdiğini incelemek isteyen Minnett, Vandell ve Santrock (1983) çalışmalarında, 7-8 yaş aralığındaki 73 çocuk ile çalışmışlardır. Bulgulara göre, ilk doğan çocuklar kardeşlerine karşı daha olumlu davranışlar sergilemektedir. Kardeşlerine yakınlık göstermeleri, onları övmeleri ve bir şeyler öğretmeleri daha olasıdır (akt; Buhrmester ve Furman 1990: 1387-1398). Ancak bazı çalışmalarda (ör; Stewart, Verbrugge, ve Beilfuss, 1998: 1322-1332), büyük kardeşlerin daha olumsuz ve çok da yakın olmayan kardeş ilişkisi bildirdiği belirtilmiştir.

1.1.3.3. Kardeşlerin Ebeveynleri arasındaki Evlilik İlişkisi

Daha önce teorik bakış açıları kısmında belirtildiği gibi aile sistemleri teorisine göre, üç ayrı alt sistem bulunmaktadır ve bu sistemdeki bireylerin her biri ya da alt sistemler diğerlerini etkiler. Yayılma hipotezi, "bir davranış ve/veya duygusal niteliğin bir alt sistemden diğerine yayıldığı" ileri sürmüştür (Whiteman ve ark., 2011: 134-136). Bu görüşle tutarlı olarak Stocker ve Youngblade (1999: 598-609), yüksek düzeyde evlilik çatışması ile yarışın olduğu kardeş ilişkilerinin bağlantılı olduğunu bulmuşlardır.

Kardeşler arasındaki olumlu ilişki, ebeveynleri arasında yüksek düzeyde evlilik çatışmasının yaşanması gibi olumsuz durumlar karşısında çocukları koruyabilir. Jenkins ve Smith'in (1990: 60-69) çalışmasında, olumlu kardeş ilişkisinin evlilik uyumsuzluğu olan ailelerdeki çocukları koruyan bir faktör olduğu ve çocukların daha düşük düzeyde semptom göstermeleri ile ilişkili olduğu bulunmuştur. Kardeş desteğinin, yüksek çatışmalı evlerde yaşayan çocukların öz-saygıları ve sosyal

yeterlikleri üzerindeki etkisini inceleyen Caya ve Liem (1998: 327-333), kardeş desteğinin yüksek düzeyde olduğunu bildiren çocukların, daha olumlu öz-saygı ve sosyal yeterlikler gösterdiğini ortaya koymuştur.

1.1.3.4. Ebeveynlerin Farklılaşan Muameleleri

Kardeşlerden her birine farklı şekilde muamele gösterme, ebeveynin her çocuğun ihtiyaçlarına ve özelliklerine göre davranışlarını düzenlemesi açısından duyarlı ebeveynliği yansıtmış olmasına rağmen (Kowal ve Kramer, 1997: 113-126), bu, ailede favori olmayan çocuk için kardeşler arasında farklılığa yol açması nedeniyle olumsuz bir durumdur. Yapılan çalışmalar (ör; Feinberg ve Hetherington, 2000: 1512-1524), ebeveynler tarafından kardeşlere göre farklılaşan muamelelerin çocukların öz-saygısı ve uyumu ile ilişkili olduğunu ortaya koymuştur. Ebeveynler ne kadar eşit bir şekilde davranışlar göstermeye çalışsa da, çocuklar bunu bir eşitsizlik olduğu şeklinde algılıyorlarsa olumsuz sonuçlar ortaya çıkabilir. Çocukların ebeveynlerinin davranışlarını, kardeşlerden birine diğerinden daha ayrıcalıklı davranıldığını algılamasının olası sonuçlarından biri de kardeş kıskançlığıdır (Brody, 1998). Crocker ve Park'ın (2004: 392-414) belirttiğine göre de kardeşini kıskanan bireyler, onları bir destek kaynağı görmekten ziyade potansiyel düşman ve rakip olarak görebilir.

Buraya kadar olan kısımda aile sisteminin üç alt sisteminden biri olan kardeş ilişkileri, çeşitli teorik yaklaşımlar açısından ele alındı ve yine bu ilişkinin kalitesini etkileyen olası faktörler üzerinde duruldu. Şimdi de aile sisteminin diğer alt sistemlerinden biri olan evlilik alt sisteminde eşler arasında yaşanan çatışmalar ve bunun çocuklar üzerindeki olası etkileri üzerinde durulacak ve bu konudaki açıklayıcı modellerden söz edilecektir.

1.2. EVLİLİK ÇATIŞMASININ ÇOCUKLAR ÜZERİNDEKİ ETKİLERİ

Birçok yakın ilişkide olduğu gibi evlilikte de çatışma kaçınılmazdır. Bu nedenle, iki ebeveynin bir arada yaşadığı evlerde yaşayan çocukların çoğunluğu çeşitli

türlerdeki evlilik çatışmasına tanık olmaktadır (Grych ve Fincham, 2001: 9-63). Ebeveynleri arasında yaşanan çatışmaya şahit olan çocukların, daha fazla uyum problemleri yaşadığını gösteren birçok çalışma bulunmaktadır (Davies ve Cummings, 1994: 387-411; Grych ve Fincham, 1990: 267-290; Kernic ve ark., 2003: 1231-1246; McCloskey ve Stuewig, 2001: 83-96; Şirvanlı-Özen, 1999: 19-29). Çocukların genel psikolojik uyumlarındaki risklerden bahsederken, saldırganlık, suç işleme davranışı gibi dışsallaştırma problemleri; kaygı, depresyon, içe-çekilme, düşük öz-saygı gibi içselleştirme problemleri; akademik ve sosyal yeterlilikleri incelenmektedir (Emery, 2013). Evlilik çatışması ve çocukların uyumu arasındaki ilişkilerin hem dolaylı hem de doğrudan yollar ile açıklanabileceği varsayılmıştır (Emery, Fincham ve Cummings, 1992: 909-912; Erel ve Burman, 1995: 108-132). Ebeveynler arasında yaşanan çatışmanın içselleştirme ve dışsallaştırma problemleri ile doğrudan ilişkili olduğu iddialarının yaşları 5 ile 18 arasında değişen çocukların yer aldığı 68 çalışma üzerinde incelendiği meta-analitik bir çalışmada (Buehler ve ark., 1997: 233-247), literatürün önemli bir bölümünde yer alan bu iddialar desteklenmiştir. Kernic ve arkadaşları (2003: 1231-1246) tarafından yapılan çalışmada, eşinin şiddetine maruz kaldığı belirlenen kadınların 2-17 yaşları arasındaki 167 çocuk değerlendirilmiştir. Sonuçlar, annelerinin eşlerinden şiddet görmesine tanık olan ve kendileri de kötü muamelenin kurbanı olan çocukların içselleştirme, dışsallaştırma problemleri ve toplam davranış problemlerinin klinik düzey sınırında olduğunu ortaya koymuştur.

İkinci nesil olarak adlandırılan çalışmalarda, ebeveynler arasında yaşanan çatışmadan doğrudan etkilenmenin yanı sıra çocukların dolaylı olarak da etkilenebileceği ortaya konulmuştur. Araştırmacılar, ebeveynler arasında yaşanan çatışma ile bu çatışmanın çocuklar üzerindeki sonuçları arasındaki ilişkiyi açıklamaya; bu ilişkiye aracılık eden veya bu ilişkiyi biçimlendiren faktörlerin neler olduğunu anlamaya çalışmışlar; bu ilişkiyi açıklamak için çocukların çatışma algısı, ebeveyn-çocuk ilişkileri, çocukların duygusal güvenlikleri gibi çeşitli mekanizmalar ileri sürmüşlerdir. (Davies ve Cummings, 1994: 387-411; Fincham, Grych ve Osborne, 1994: 128-140; Grych ve Fincham, 1990: 267-290; Stocker, Richmond, Low, Alexander ve Elias, 2003: 149-161).

Evlilik çatışmasının çocukların uyumu üzerindeki doğrudan etkisini inceleyen araştırmacılar en çok model alma mekanizması ve çatışmanın kendi içinde bir stres kaynağı olması üzerine odaklanmışlar ve bunları tartışmışlardır (Emery, 2013; Grych ve Fincham, 1990: 267-290). Model almaya göre, çocuklar ebeveynlerini gözlemleyerek onların çatışma sırasındaki davranışlarını, durumla baş etme ve problem çözme stillerini içeren davranış örüntülerini kazanmaktadır ve benzer stilleri kendi sosyal etkileşimlerinde kullanabilmektedirler. Bu yüzden, model almanın dışsallaştırma problemlerine öncü olması daha muhtemeldir (Fincham, Grych ve Osborne, 1994: 128-140). Evlilik çatışmasını bir stres faktörü olarak ele almak da, çatışmanın çocuklar üzerinde doğrudan nasıl bir etkiye sahip olabileceğini anlamak için önemli bir yaklaşım sağlar. Çocuklar, ebeveynleri arasında yaşanan çatışma ile yoğun bir stresöre maruz kalırlar ve bu durum onlar için oldukça üzücüdür (Cummings, Zahn-Waxler ve Radke-Yarrow, 1981: 1274-1282).

Evlilik çatışmasının çocukların uyumlarını dolaylı olarak etkilediğini ileri süren araştırmacılar, bu ilişkiye aracılık eden veya bu ilişkiyi biçimlendiren faktörleri (çocukların çatışma algısı, duygusal güvenlikleri ve ebeveyn-çocuk ilişkileri) incelemiştir (Davies ve Cummings, 1994: 387-411; Grych ve Fincham, 1990: 267-290; Stocker, Richmond, Low, Alexander ve Elias, 2003: 149-161). Örneğin; Grych, Fincham, Jouriles ve McDonald (2000: 1648-1661) tarafından yapılan çalışmada, ebeveynler arasında yaşanan çatışmanın tehdit algısı ve kendini suçlama aracılığıyla çocukların içselleştirme problemleri üzerinde etkili olduğu bulunmuştur.

Evlilik çatışması ile çocuklardaki uyum arasındaki ilişkiyi açıklamaya yönelik geliştirilen çeşitli model ve yaklaşımlardan biri Telafi ve Yayılma hipotezleridir. Daha önce anlatıldığı gibi bu iki hipotez, aile sistemi içerisinde, evlilik, ebeveyn-çocuk ve kardeş alt sistemlerini ve bu sistemlerin birbirleriyle olan etkileşimlerini içerir ve bu alandaki literatürde sıkça bahsedilmektedir (Krishnakumar ve Buehler, 2000: 25-44; Şendil, 2014: 1-11).

Yayılma hipotezi (spillover hypothesis), evlilik içerisinde yoğun olarak var olan duyguların, davranışların ve ruh halinin ebeveyn-çocuk ilişkisine aktarılmasını ifade eder (Erel ve Burman, 1995: 108-132; Şendil, 2014: 1-9). Olumlu bir evlilik

ilişkisi, ebeveynlerin çocuklarına karşı ilgili, tutarlı olması gibi durumları içeren en uygun yaklaşımlarla meşgul olmalarını sağlar. Diğer bir yandan evlilik ilişkisinde yaşanan bir olumsuzluk, işlevsiz ebeveyn-çocuk etkileşimi ile ilişkilidir (Krishnakumar ve Buehler, 2000: 25-44). Bu süreçte dört mekanizmadan bahsedilebilir. İlki, “günah keçisi bulmadır”. Bu kavrama göre, evlilik içerisinde meydana gelen durumlardan ortaya çıkan olumsuz duygular, ebeveynlerin çocuğa yönelmelerine yol açar. Ebeveynler, aralarında stres ya da gerilim yaşamalarına neden olan her ne ise ondan kaçmak için, birbirleri ile etkileşimlerini çocukları ile ilgili konuşarak devam ettirirler. Evliliklerinde meydana gelen olumsuzluğu, ya çocuklarını aşırı koruyarak ya da suçlayarak bastırmaya çalışırlar. İkinci mekanizma, Sosyal öğrenme teorisinden yola çıkarak ortaya konan model alma mekanizmasıdır. Model alma, eşler arasında sıcaklığın olmadığı ancak çatışmanın olduğu, düşmanlığın sergilendiği bir evlilik ilişkisinde, yaşananların ebeveyn-çocuk etkileşiminde de gözlenebileceğini yani çocukların ebeveynlerini taklit etme eğiliminde olduğunu ifade eder (Erel ve Burman, 1995: 108-132). Bu mekanizmada, çocukların rol modellerinde sıklıkla tanık oldukları davranışı içselleştirdikleri ve davranış repertuarlarına dahil ettikleri ileri sürülür. Model alma, basit olarak sadece bir davranışın tekrar edilmesinin yanı sıra, davranış hakkında bilgi kazanmayı da içerir. Ebeveynler aralarında yaşanan çatışma sırasında birbirlerine saldırganlık içeren bir tutum ile yaklaşırlarsa, çocuklar da bir anlaşmazlıkla karşılaştıklarında baş etmek için saldırgan, tartışmacı davranışları kullanmanın onaylandığını ve bunun kabul edilebilir bir yol olduğunu öğrenebilirler. Aile içi şiddete tanık olan bireyler ile yapılan çalışmalar (ör; Kernic ve ark., 2003: 1231-1246) bu mekanizma ile tutarlı olarak, çocukların sık ve şiddetli ebeveyn çatışmasına maruz kalmasının onların davranış problemleriyle ilişkili olduğunu göstermiştir. Ailedeki fiziksel saldırganlığın gözlemsel öğrenme/model alma yoluyla çocukların uyumunu etkilediği varsayımını 4-11 yaş aralığındaki çocukların oluşturduğu gruplar üzerinde inceleyen bir çalışmada, daha sık saldırganlığa tanık olduğunu ifade eden çocukların daha fazla saldırganca davranış bildirdiği bulunmuştur (Onyskiw ve Hayduk, 2001: 376-385). Üçüncü mekanizma olan Sosyalleşme mekanizması, evlilik ilişkilerindeki uyumsuzluğun, ebeveynlerin çocuklarını yetiştirme tutumları üzerinde rol oynadığından söz eder. Ebeveynler arasında uyumsuzluğun olduğu durumlarda, anne ve babanın çocuklarına karşı tutarlı bir

disiplin uygulayamadıkları ve uygun ebeveyn tutumlarına daha az başvurdukları ileri sürülmüştür. Sonuncu yayılma hipotezi mekanizması ise sosyolojik bakış açısından ele alınmıştır. Bu bakış açısı, aile içerisinde yaşanan stresin, evlilik alt sisteminden ebeveyn-çocuk alt sistemine; ebeveyn-çocuk alt sisteminden evlilik alt sistemine doğru olan iki etki yönünden ayrıca, her iki alt sistemden bağımsız olarak, bütün ailede stres oluşturan ve hem evlilik hem de ebeveyn-çocuk arasındaki ilişkide çatışma yaratabilecek, üçüncü bir etki yönünden söz eder (Erel ve Burman, 1995: 108-132).

Telafi hipotezi ise evlilik ilişkisi ve ebeveynin çocuğu ile ilişkisi arasında ters bir bağlantıdan söz eder. Yani, çatışmalı evliliği olan ebeveynlerin, ilişkilerinde yaşadıkları reddedilme ve memnuniyetsizlik duygularını ebeveyn-çocuk ilişkisinde çok ilgili, kabul edici bir ebeveyn olarak telafi etmeye çalıştıklarından söz edilir. Anne ve baba arasında bir olumsuzluk, çatışma meydana geldiğinde, çocuğun bir ebeveyniyle diğerine karşı birlik olması üçgenleşmeyi ve kuşaklararası koalisyonu ortaya çıkartır. Belirtildiği gibi çocuk ebeveynlerden biri ile olumlu bir ilişki kursa bile çocuğun diğer ebeveyni ile olumsuz, çatışmalı bir ilişkisi olacaktır.

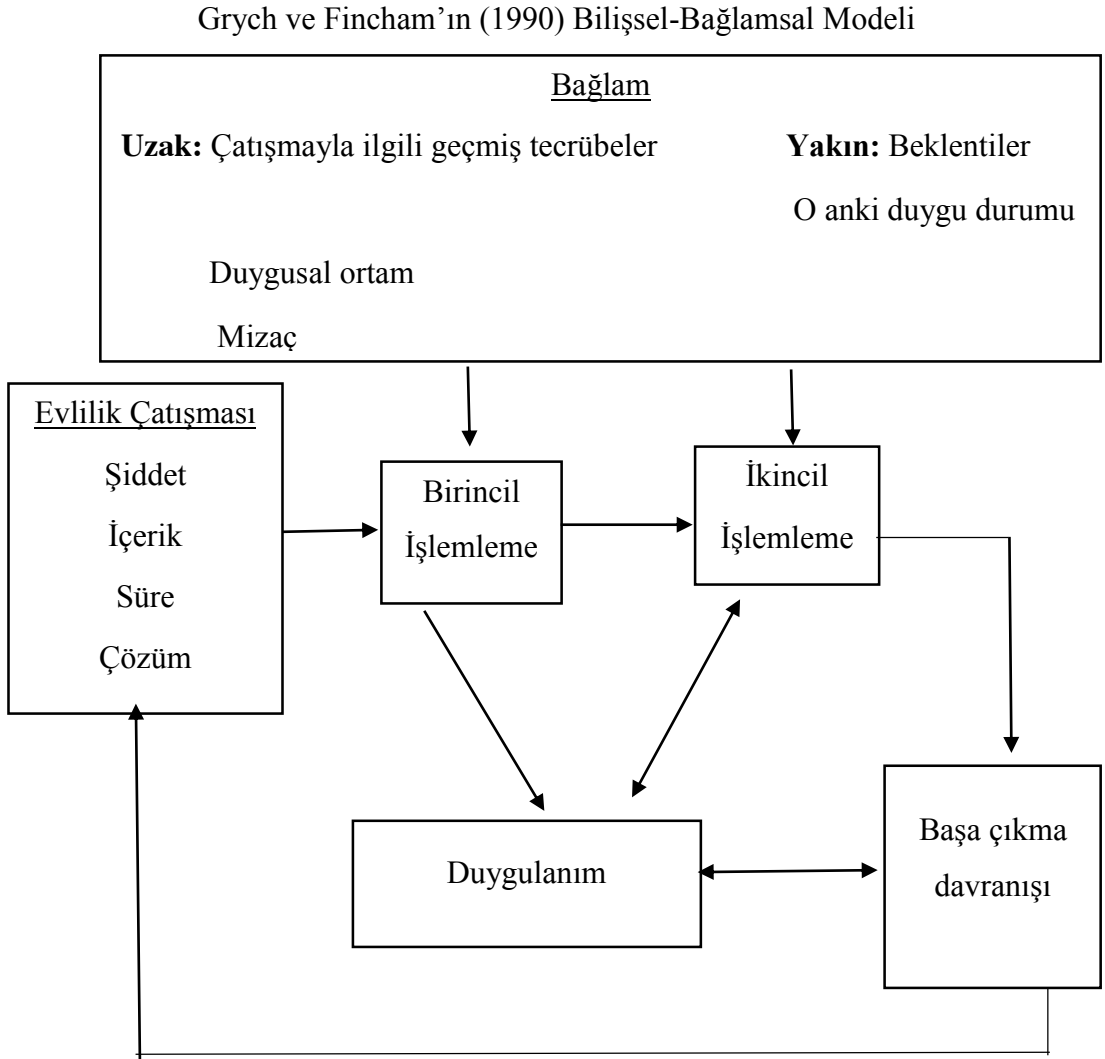
1.2.1. Bilişsel Bağlamsal Model

Ebeveynler arasında yaşanan anlaşmazlıkların çocuklar üzerindeki etkisine karar verilirken çocukların bu anlaşmazlıklara dair değerlendirmelerinin önemli bir rolü olduğu birçok araştırmacı tarafından tartışılmıştır (Davies ve Cummings, 1994: 387-411; Grych ve Fincham, 1990: 267-290). Bilişsel-bağlamsal modele göre, çocukların çatışmaya gösterdikleri duygusal ve davranışsal tepkilerinin şekillenmesinde, onların çatışmadan dolayı tehdit algulamaları, çatışmayla etkin biçimde nasıl baş edeceklerine dair inançları ve çatışmanın nedenine dair atıfları önemli bir rol oynamaktadır (Grych ve Fincham, 1990: 267-290).

Bilişsel-bağlamsal modelde, çocuğun kendi iyilik hali için bir olayın anlamını yorumlama süreci “değerlendirme” terimi ile nitelendirilmiştir (Lazarus, 1991, akt; Grych ve Fincham, 1993: 215-230). Bu model, duygu ve bilişi birbirine bağlı olarak görmektedir. Duygular, bilişsel girdilere göre şekillenmekte ve sonra duygular da algı ve muhakemeyi etkilemektedir. Böylece, ikisi birlikte çocuk için çatışmanın anlamını şekillendirmektedir. Modelde, iki işlem süreci ile çocuğun evlilik çatışmasını

değerlendirdiğinden bahsedilir. Birincil işleme sürecinde, çocuğun çatışmaya dair algısı olayın tehdit edici olup olmadığına dair bir değerlendirme yapmasını sağlar. Çocuk stresli bir olayın meydana geldiğini fark eder ve bu duruma duygusal bir tepki gösterir. Daha sonra, ikincil işleme süreci yaşanır. İkincil işlemede, çocuk çatışmanın nedenini, çatışmadan kimin sorumlu olduğunu ve bu durum karşısında kendisinin olası başa çıkma tepkilerine dair yeterli beklentilerini bulmaya çalışır (Grych ve Fincham, 1990: 267-290).

Şekil 1: Çocukların evlilik çatışmasına tepkilerini anlamak için bir bilişsel-bağlamsal çerçeve

Kaynak: Şendil, G. (2014). Ebeveyn Çatışmasının Çocuklar Üzerindeki Etkileri. Nobel Yayıncılık, İstanbul.

Bilişsel-bağlamsal modele göre, evlilik çatışmasının değerlendirilmesi sürecinde üç biliş türü çok önemlidir. Bunlar, çocuğun *algıladığı tehdidin düzeyi*, çatışmanın *nedenine dair atıfları ve başa çıkma yeterlikleridir*. Çatışmadaki öfkenin kendilerine yönelebilecek olmasına, ebeveynlerinden birinin yaralanabilecek olmasına ya da onların boşanacaklarına dair korkuları çocukların ebeveynler arasında yaşanan çatışmayı tehdit edici olarak algılamasının nedenlerinden bazılarıdır. Çatışmanın neden başladığına ve bu çatışma için kimin sorumlu olduğuna dair muhakemeler de yaşanan çatışmanın anlamını şekillendirmede önemlidir. Son olarak, çatışmanın anlamını değerlendirmede çocuğun çatışma ile başa çıkma becerisine dair algısının önemli olduğu belirtilmiştir. Ayrıca, çocukların ebeveynleri arasında meydana gelen çatışmaya dair değerlendirmelerinin onların çatışmayla başa çıkma tepkilerini şekillendirdiği de ileri sürülmüştür. Örneğin, yaşanan anlaşmazlığın kendisinin bir hatası nedeniyle ortaya çıktığına inanan çocuklar, bu tartışmaya daha fazla müdahil olma ve tartışmayı çözme sorumluluğu hissedebilirler. Burada belirtildiği gibi, çocuğun çatışma için kendini suçlaması, çatışmaya müdahil olmasına yol açabilirken; çocuğun çatışmadan benliğine dair tehdit algılaması da onun bu durumdan uzak durmasına neden olabilir. Ayrıca çocuğun aile içinde yaşadığı önceki deneyimler ile şekillenen başa çıkma yeterliği, onun çatışmaya müdahil olma ya da olmama durumuna yön verebilir (Grych ve Fincham, 1993: 215-230).

Bilişsel-bağlamsal modelde, çatışmanın şiddeti, içeriği, süresi ve çözümü gibi özelliklerinin çocukların ebeveynleri arasında meydana gelen çatışmayı değerlendirmeleri üzerinde anlamlı etkilere sahip olduğu varsayılmaktadır. Örneğin, düşmanca ve saldırganca yaşanan çatışmanın çocuklar için tehdit edici olarak algılanması daha olasıdır. Çatışmanın içeriğinin çocukla ilgili olduğu durumun özellikle çocuk için daha stresli olduğu ve onların kendini suçlamasına yol açtığı ileri sürülmüştür. Çünkü çocuk kendisinin yaptığı ya da başarısız olduğu bir şey nedeniyle ebeveynleri arasında anlaşmazlık yarattığı çıkarımını yapabilmektedir (Grych, Fincham, Jouriles ve McDonald, 2000: 1648-1661). Ebeveynler arasındaki çatışmanın özellikleri, çocukların tehdit ve kendini suçlama değerlendirmelerini etkilemesine rağmen tamamen bu değerlendirmeleri belirlemez. Çocuklar aynı uyarıcıya dair değerlendirmelerinde farklılaşmaktadır ki bu da çatışmayı algılamalarını ve

değerlendirmelerini şekillendirecek başka faktörlerin dikkate alınması gerektiğini düşündürmüştür. Bilişsel-bağlamsal modelde, çocukların değerlendirmelerinin bağlamsal faktörler (çocuğun özellikleri, ailedeki çatışmalar ile ilgili önceki deneyimler ve aile ilişkisinin doğası) yoluyla da etkilendiği belirtilmiştir (Grych ve Fincham, 1990: 267-290).

Grych ve Fincham (1990: 267-290), bağlamın psikolojik yönünün (ör: çocukların geçmiş çatışma deneyimlerine dair hatıraları) çocukların evlilik çatışmasına gösterdikleri tepkileri etkileyen önemli faktörler olabileceğini ileri sürmüştür. Bağlam, uzak ve yakın bağlam olmak üzere ikiye ayrılmıştır. Uzak bağlam öğeleri arasında çocukların çatışma ile ilgili geçmiş deneyimleri, onların ailenin duygusal ortamını yorumlaması, mizaçları ve cinsiyetleri gibi görece kalıcı ya da yavaş değişen faktörler bulunmaktadır. Ebeveynler arasında yaşanan çatışmaya dair geçmiş deneyimlerin, çocukların çatışmaya karşı duyarlı olmasını ve çatışmanın süreci hakkında beklenti oluşturmalarını etkilediği varsayılmıştır. Çatışmalar ile ilgili çocukların beklentilerinin oluşmasında evlilik çatışması ile ilgili geçmiş deneyimlerin en uygun olduğu varsayılmasına rağmen, başkaları ile yaşanan çatışmalar da çocuğu etkileyebilir. Özellikle, ebeveyn-çocuk ve çocuğun kardeşiyle arasında yaşanan çatışmalar, çocukların evlilik çatışmasını işleme sürecini etkileyebilir. Çocukların geçmişte yaşadıkları çatışmaların etkisinin görülmesinde ön plana çıkan faktör, çocukların hafızasıdır. Yaşın ilerlemesiyle artan hafıza kapasitesi, yaşanan çatışmalara dair anıların çocuklar üzerinde daha etkili olmasına neden olacaktır. Eğer, çocuğun çatışmaya dair anıları olumsuz ise, bundan sonra yaşanacak bir çatışma durumu için daha fazla olumsuz beklentilere sahip olacaktır (Şendil, 2014: 22). Uzak bağlam öğeleri arasında sayılan ailede algılanan duygusal ortam, çocuğun aile ilişkilerini algılayışına değinmektedir. Sıcak ve destekleyici bir aile ortamının strese karşı çocukları koruyucu bir görev üstlendiği belirtilmiştir. Aile ortamını sıcak ve aile üyelerini birbirine bağlı olarak algılayan çocuklar, kendilerini aile içinde daha güvende hissedebilir böylece bir çatışma meydana geldiğinde daha az tehdit algılayabilirler (Grych ve Fincham, 1990: 267-290). Çocuğun aile içerisindeki ortamı algılamasında, ebeveyn-çocuk arasındaki ilişkinin kalitesi önemli bir unsurdur. İyi bir ebeveyn-çocuk

ilişkisi, çocuk için güven sağlayacaktır ve evlilik çatışmasının da içinde olduğu çeşitli stres faktörleri için koruyucu görev üstlenebilecektir.

Yakın bağlam ise, çatışmanın hemen ardından deneyimlenen düşünce ve duygular ile ilgilidir. Çocukların ebeveynlerinin davranışlarını işleme süreci üzerinde önemli etkileri olduğu varsayılan iki yakın bağlam faktörü, çatışmanın süreci ile ilgili beklentiler ve o andaki duygu durumudur. Çatışmanın sürecine dair beklentilerin, hem çatışma ile ilgili geçmiş deneyimlerin hem de o andaki durumun işlevi olduğu öne sürülmüştür. Ayrıca, çocukların o andaki duygu durumlarının da çatışma sürecini etkileyebilir olması beklenmiştir. Örneğin, ebeveynler arasında bir çatışmaya tanık olmadan önceki olumsuz duygulanım stres düzeyini şiddetlendirebilirken, olumlu duygulanım stresin düzeyini azaltabilir (Grych ve Fincham, 1990: 267-290; Şendil, 2014: 27-29).

Çatışmanın özelliklerinde olduğu gibi, bağlamsal faktörler de bir arada bulunduğundan dolayı herhangi bir faktörün etkisi incelenirken diğerleri ile ilişki içinde dikkate alınmalıdır.

1.2.2. Duygusal Güvenlik Hipotezi

Davies ve Cummings (1994: 387-411) tarafından ortaya konan Duygusal Güvenlik Hipotezi, Grych ve Fincham'ın (1990: 267-290) ortaya koyduğu Bilişsel-baglamsal modelin üzerine onu tamamlamak amacıyla kurulmuştur. Duygusal güvenlik hipotezinde de, Bilişsel-Baglamsal modelde olduğu gibi bağlamsal faktörlerin önemi vurgulanmıştır. Ancak Davies ve Cummings (1994: 387-411), özellikle ebeveyn çatışmasının anlamına karar vermede ve çocukların bu çatışmaya gösterdiği tepkilerde, duygusal güvenliğin önemi üzerinde durmuştur. Bu yaklaşımda, *duygusal güvenlik* evlilik çatışması tarafından tehdit edilen bir hedeftir. Duygusal güvenlik, çocuğun günlük yaşamında karşılaştığı problemlerle yetkin ve etkili olarak başa çıkmasını desteklemektedir. Ters olarak duygusal güvenliğin olmaması, gündelik yaşamda karşılaşılan stres ve sorunlar karşısında etkisiz bir başa çıkmaya ve

bu durumlara karşı davranışsal ve duygusal olarak düzensiz olan tepkilere yol açar. Duygusal güvenliğin, birbiri ile bağlantılı şu üç süreç yoluyla çocukların işlevselliği üzerinde etkisi olduğu ileri sürülmüştür. Bu süreçler şunlardır: duygusal güvenliğin çocukların kendi duygularını düzenleme sürecinde rol oynadığı; duygusal güvenliğin çocukların önemli aile durumları ile başa çıkmasına öncülük edeceği ve son olarak da duygusal güvenliğin çocukların aile ilişkilerine dair bilişsel değerlendirmelerini ve içsel temsillerini etkileyeceğidir (Davies ve Cummings, 1994: 387-411).

Davies ve Cummings (1994: 387-411), çocukların duygusal güvenliği ile evlilik ilişkisi arasında bir bağlantıdan söz etmişlerdir. Evlilik çatışması, aile içerisindeki yaşantının olumsuz olmasına yol açabilir. Ev içindeki olumsuz bir yaşantı da çocuğun duygusal ve fiziksel iyilik halini tehdit edici olabilir. Bu hipoteze göre çocukların ebeveynleri arasında yaşanan çatışmaya gösterdikleri tepkiler, yaşanan çatışmanın onların duygusal güvenlikleri için nasıl bir sonucu olduğuna göre şekillenir. Düşmanlığın, saldırganlığın bulunduğu, yaşanan anlaşmazlıkların bir çözüme kavuşmadığı yıkıcı türdeki çatışmaların çocukların duygusal güvenlik hissine zarar vereceği, yapıcı türdeki evlilik çatışmasının da çocukların duygusal güvenlik hissine katkı sağlayacağı ileri sürülmüştür. Aile içerisindeki yaşantının olumsuz olmasının sonucu olarak, ebeveynlerin disiplin uygulamalarında bozulmalar ve ebeveynin duygusal olarak var olmasında ya da duyarlılığında azalmalar görülebilir. Yani, evlilik çatışmasına maruz kalan çocukların uyumsuz ebeveyn-çocuk ilişkisine sahip oldukları ifade edilmektedir (Davies ve Cummings, 1994: 387-411).

Son olarak da aile sisteminin içerisinde yer alan üçüncü bir alt sistem olan ebeveyn-çocuk ilişkileri alt sistemini ele almak amacıyla Rohner'in (1987) Ebeveyn Kabul/Red Teorisinden söz edilecektir.

1.3. EBEVEYN KABUL-RED TEORİSİ

Rohner (1987) tarafından ortaya konan ve temel olarak ebeveyn-çocuk ilişkisinin önemini vurgulayan Ebeveyn Kabul-Red Teorisi, ebeveynin kabulü ve reddinin nedenlerine, sonuçlarına dair tahminler yürütmeye ve açıklamalar yapmaya çalışır. Teoride, ebeveynin kabul-reddi, ebeveyn “sıcaklığının” iki uçlu boyutu üzerinden nitelendirilir. Ebeveynin kabulü, bu doğrunun olumlu ucunda iken; ebeveynin reddi olumsuz uçtadır. Ebeveynin çocuğuna karşı sevgi, duygusal yakınlık hissetmesi, destek, bakım göstermesi ebeveyn kabulüne işaret eder. Ebeveynin reddi ise çocuklarına yönelik sevginin, yakınlığın yokluğu ya da kaybolması ile ilgilidir (Rohner, 1987). Bu teoride, kabul-red “algılandığı” şekilde ele alınmaktadır çünkü aile içerisinde gerçekte ne olduğu ve çocuğun bunu nasıl algıladığı her zaman birbiri ile örtüşmeyebilir. Aile üyeleri arasında sıcak bir ilişki olduğunun görülmesine rağmen, çocuklar red algılayabilir ya da ebeveyn reddi olmasına rağmen, çocuklar bu reddedilmeyi algılamayabilir. Bu nedenle de, bu teoride çocuğun ebeveyn ya da bakım veren kişinin davranışlarını yorumlamasının önemli olduğu üzerine yoğunlaşılır (Rohner, Khaleque ve Cournoyer, 2005: 299-334). Ebeveyn Kabul-Red Teorisi, ebeveyn reddinin hem çocukların hem de yetişkinlerin psikolojik uyumları üzerindeki olumsuz etkilerinden söz eder (Rohner ve ark., 2005: 299-334). Erkman ve Rohner (2006: 250-267), 10-18 yaş aralığındaki 427 öğrenci ile yaptıkları çalışma sonucunda, anneden ve babadan algıladıkları kabulün onların psikolojik uyumlarının anlamlı yordayıcıları olduğunu bulmuştur.

Ebeveyn Kabul-Red Teorisi, üç alt teori içerisinde beş soruya cevap arar. Bu alt teoriler, kişilik alt teorisi, başa çıkma alt teorisi ve sosyokültürel sistemler alt teorisi. Kişilik alt teorisi, farklı ırk ya da etnik gruplar, sosyokültürel ortamlar ve farklı cinsiyetlerdeki her çocuğun ebeveynleri tarafından kabul ya da reddedildiğini algıladığında aynı şekilde tepki verip vermediği sorusunu sorar. Buna ek olarak, çocukluk döneminde reddedilmenin etkilerinin yetişkinlik ya da yaşlılık dönemine nasıl yansıtacağına cevap aranır. Başa çıkma alt teorisi, bazı bireylerin çocukluk döneminde yaşadıkları reddedilmeye karşı diğerlerine göre neden duygusal olarak

daha etkili bir şekilde başa çıktıklarını sorar. Sosyokültürel sistemler alt teorisinin sorularından biri, bazı ebeveynlerin sıcak, sevgi dolu ve kabul edici olmasına rağmen diğerlerinin neden soğuk, saldırgan ve reddedici olduğudur. Bu alt teorisinin diğer sorusu da, bir toplumun genel yapısının o toplumdaki birçok ebeveynin çocuklarını red ya da kabul etme eğilimlerinden nasıl etkilendiği ile ilgilidir.

Kişilik alt teorisi, algılanan ebeveyn kabul-reddinin çocukların kişilik gelişimlerini etkileyeceğini ileri sürer ve bu alt teoride, kabul ya da redde dair algının başlıca kişilik ya da psikolojik sonuçlarını tahmin etmeye ve açıklamaya çalışılmaktadır. Çocuklar, ebeveynleri ya da bağlanma figürleri gibi yaşamlarındaki önemli kişiler tarafından olumlu tepkiler görmek için duygusal ihtiyaç hissederler. Bu ihtiyaç karşılanmadığında, çocuklar bu duruma duygusal ya da davranışsal olarak çeşitli şekillerde tepki gösterme eğilimindedirler. Kişilik alt teorisi, red algılayan çocukların çoğunlukla güvensiz ve endişeli hissedeceğini hatta bu red algısının düşmanlık, saldırganlık, öz-saygının ve öz-yeterliğin zarar görmesi, duygusal tepkisizlik, duygusal dengesizlik, olumsuz dünya görüşü gibi sonuçlara yol açabileceğini belirtmektedir. Bununla birlikte, kabul algılayan çocukların uyum problemleri yaşamaması, red algılayan çocukların da ciddi uyum problemleri geliştirmemesi de olasıdır. Bazıları diğerlerine göre, algıladıkları red ile daha etkili olarak baş edebilir (Khaleque ve Rohner, 2002: 54-64).

Baş çıkma alt teorisi, ebeveynleri tarafından red algılayan bazı bireylerin, red algılayan birçok bireye göre olumsuz bir sonuç olmadan bu duruma nasıl dayanabildikleriyle, bu durumla nasıl baş edebildikleriyle ilgilidir. Baş çıkma süreçleri incelenirken, benlik, diğerleri ve bağlamın bir arada el alındığı bakış açısı benimsenmelidir. Bu alt teori, bireyin algıladığı red ile başa çıkmasının, benlik, diğerleri ve bağlam arasındaki etkileşimin bir ürünü olduğunu belirtir. Çocukluklarında ebeveyn reddi yaşayan ancak iyi bir psikolojik uyum göstermeye devam eden yani “baş çıkma bireyler”, iki türdedir. Bunlardan biri, ebeveyn reddi yaşamalarına rağmen genel olarak olumlu bir ruh sağlığı sürdüren “duygusal olarak başa çıkanlardır”. Diğerleri de, ebeveyn reddinden dolayı psikolojik olarak zayıflamaların meydana gelmesine rağmen meslek ya da görev odaklı yaşamlarında iyi olan “etkili başa çıkanlardır” (Rohner ve ark., 2005: 299-334).

1.4. KARDEŞ İLİŞKİ KALİTESİ İLE ÇOCUKLARIN UYUM PROBLEMLERİ ARASINDA ARASINDAKİ İLİŞKİDE EVLİLİK ÇATIŞMA ALGISININ BİÇİMLENDİRİCİ ETKİSİ KONUSUNDAKİ ÇALIŞMALAR

1.4.1. Kardeşler Arasındaki İlişki Kalitesi ile Çocukların Uyum Problemleri Arasındaki İlişkileri İnceleyen Çalışmalar

Stocker, Dunn ve Plomin'in (1989: 715-727) çalışmasında, kardeş ilişkileri ile annelik davranışı, çocuğun mizacı, yaşı ve ailenin yapısı değişkenleri arasındaki bağlantılar incelenmiştir. Araştırmacılar bu çalışmada, çocukların yaşamlarında maruz kaldıkları olaylar ile gelecekte duygusal ve davranışsal güçlüklerin ortaya çıkması arasındaki ilişkide olumlu kardeş ilişkilerinin, biçimlendirici rolünü sınamak istemişlerdir. Örnekleme, 3-6 yaşlarında küçük, 5-10 yaşlarında büyük çocukları olan 96 aileden oluşmuştur. Ev ziyaretleri gerçekleştirilmiş ve bu sırada anneler ile hem görüşmeler yapılmış hem de yapılandırılmış ve yapılandırılmamış ortamlarda çocukları ile etkileşimleri gözlenmiştir. Sonuçlar, kardeş ilişkilerinin yordamasına, iki çocuğa annenin davranışlarındaki farklılıkların, çocuğun mizacının ve küçük çocuğun yaşının ayrı ayrı katkı sağladığını göstermiştir. Diğer değişkenlere göre, aile yapısı kardeş ilişkilerini yordamada daha az önemlidir. Yakın kardeş ilişkilerine sahip çocuklar, stresli bir durum deneyimledikten sonra yakın, sıcak kardeş ilişkisi olmayanlara göre daha az içselleştirme durumlarında değişiklik göstermişlerdir.

Graham-Bermann, Cutler, Litzenberger ve Schwartz (1994: 85-97) tarafından yapılan çalışmada, çocukluk ve ergenlik dönemleri sırasında kardeşi ile şiddetli ya da yüksek düzey çatışmalı bir ilişkiye sahip genç yetişkinleri, 4 grup düzeyinde (şiddet faili, şiddet kurbanı, karşılıklı şiddet ve kontrol grubu) karşılaştıracak iki çalışma yapılmıştır. Amaçlardan biri, yüksek çatışmalı kardeş çiftlerinde duygusal tepkileri görmektir. İlk çalışmada, bireylerin %28'i kardeşi ile arasında yüksek düzeyde şiddet ya da çatışma bildirmiştir. Kadın ve küçük kardeşler, erkek ve daha büyük olan kardeşlere göre daha çok çatışma ya da şiddet yaşamıştır. İkinci çalışmaya göre, kadın

katılımcılar erkek katılımcılara göre daha olumsuz duygu tepkilerine sahiptir. Ebeveynlerin ve kardeşlerin ilişkilerinde yaşadığı şiddet arasında pozitif ilişki bulunmuştur. Genel olarak sonuçlara bakıldığında, ebeveynlerin aralarındaki çatışmayı çözmek için şiddete başvurması ile kardeşler arasındaki ilişkide şiddet kullanılması arasında anlamlı ilişki bulunmuştur. Ayrıca, kardeşler arasındaki şiddetin onların duygusal uyumunu etkilediği ortaya konmuştur. Kardeşlerin cinsiyet birleşimlerine göre aralarındaki ilişkiye bakıldığında, aynı cinsiyetteki kardeşlerin daha az çatışmalı ve daha mutlu bir ilişkiye sahip olmaları, farklı cinsiyetteki kardeş çiftlerine göre daha olasıdır.

Deater-Deckard, Dunn ve Lussier (2002: 571-590) çalışmalarında, kardeş ilişki kalitesi ile çocukların içselleştirme ve dışsallaştırma problemlerini incelemeyi amaçlamışlardır. Örneklem, 5 yaşında bir çocuğu ve ondan büyük çocuğu olan 192 aileden oluşmaktadır. Anneler ve büyük çocuklar (8 veya daha büyük yaşlarda), kardeş ilişkilerindeki çatışma ve desteğe dair bildirim alabilmek amacıyla ölçekler tamamlamışlar ve görüşmeye alınmışlardır. Ayrıca hem öğretmenler hem de ebeveynler, her bir çocuğun sosyal-duygusal uyumu üzerine bildirimde bulunmuşlardır. Çalışma sonucunda, kardeşler arasındaki düşmanlığın daha fazla davranışsal ve duygusal problemler ile bağlantılı olduğu bulunmuştur. Ancak, bu bağlantıların, ailelerin öz mü, üvey mi yoksa tek ebeveynlerden oluşup oluşmadığına göre biçimlendiği ortaya konmuştur.

Criss ve Shaw (2005: 592-600), kardeş ilişki kalitesinin antisosyal davranışların gelişimi üzerindeki rolünü düşük gelirli ailelerden gelen 208 erkek üzerinde boylamsal bir çalışma ile incelemiştir. Ayrıca, anne ve kardeşlerden çalışmaya katılmış olan çocuk arasındaki olumsuz ilişki ve kardeşlerin ilişki kalitesi arasındaki bağlantı araştırılmıştır. Çocuklar 10 yaşındayken, kardeş ilişki kalitesini değerlendiren ölçeği tamamlamıştır. Olumsuz anne-çocuk ilişki kalitesi, ebeveynlerin bildirimlerine, gözlemcilerin değerlendirmelerine, görüşme yapan kimsenin izlenimlerine dayanarak elde edilen ortalama puanlara dayanılarak elde edilmiştir. Daha sonra, 11 ve 12 yaşlarındayken çocukların antisosyal davranışları, anne, öğretmen ve çocukların kendi bildirimlerine dayanılarak elde edilen ortalama puan üzerinden değerlendirilmiştir. Sonuçlara göre, anne ve çocuk arasındaki olumsuz ilişki

kalitesi anlamlı olarak kardeş çatışması ile ilişkilidir. Kardeşler arasında yaşanan çatışma da, antisosyal davranışların anlamlı bir yordayıcısıdır.

Kardeşlerin bir arada olmasının ve aralarındaki ilişkinin kopmasının çocukların uyum zorlukları üzerindeki yordayıcılığı, Bascoe, Davies ve Cummings (2012: 2121-2138) tarafından ortalama yaşı 12.7 olan 282 ergen ve onların anneleri üzerinde incelenmiştir. Kardeşlerin etkileşim süreçlerini değerlendirmek için annelerle yarı-yapılandırılmış bir görüşme yapılmıştır. Uyum problemleri üzerine ergenler, anneler ve öğretmenlerden bildirim alınmıştır. Kardeşlerin bir arada olması ve aralarındaki ilişkinin yok olmasına dair yapılan değerlendirmelerin, kardeş ilişki kalitesi (ör: sıcaklık ve çatışma) ve kardeş özelliklerinin (ör: cinsiyet) temel göstergeleri dikkate alındığında bile ergenlikteki uyum zorluklarını yordadığı bulunmuştur.

Buist, Dekovic ve Prinzie'in (2013: 97-106) meta-analiz çalışmasında, çocuk ve ergenlerin kardeş ilişki kalitesi (sıcaklık, çatışma ve ebeveynlerden farklı muamele görme) ile onların içselleştirme ve dışsallaştırma problemleri arasındaki bağlantı 34 çalışma üzerinde incelenmiştir. Küçük kardeşlerin ortalama yaşı, 10.7; büyük kardeşlerin yaş ortalaması, 13.5'tir. Sonuçlar, kardeşler arasındaki sıcaklık ilişkisinin, daha az kardeş çatışmasının ve ebeveynlerden daha az farklı muamele olmasının anlamlı olarak içselleştirme ve dışsallaştırma problemleri ile ilişkili olduğunu göstermiştir. Kardeş çatışmasının etki boyutu, kardeş sıcaklığı ve kardeşler arasındaki farklı muameleden daha güçlüdür. Bağlantılar, hem içselleştirme hem de dışsallaştırma problemleri için benzer güçtedir. Kardeşlerin cinsiyet birleşimleri, kardeşler arasındaki yaş farkı ve gelişimsel dönemleri tarafından etki boyutu biçimlenir. Kardeş çatışması ve içselleştirme problemleri arasındaki ilişkide, kardeşler arasındaki yaş farkı anlamlı bir biçimlendiricidir. Yaş farkının az olması güçlü ilişkiler ile ilişkilidir. Çalışmanın sonucunda, kardeş bağlamının çocuklar ve ergenlerdeki psikopatolojiyi dikkate alırken göz önünde bulundurulması gereken önemli bir faktör olduğu anlaşılmıştır.

Wojciak, McWey ve Helfrich'in (2013: 1071-1077) çalışmasında, bakım evinde kalan gençlerin kardeş ilişkilerini incelemek ve travma yaşayan bu gençlerin kardeş ilişkilerinin içselleştirme semptomlarının ifade edilmesi üzerindeki potansiyel

koruyucu doğasını araştırmak amaçlanmıştır. Örneklemde, bakım evinde kalan ve popülasyonu temsil eden yaşları 11-16 aralığındaki 152 ergen yer almıştır. Bulgulara göre, örneklemin büyük çoğunluğu kardeşinden yeni ayrılmıştır. Kardeşleri ile yaşamayan bu gençlerin yaklaşık olarak üç çeyreği kardeşini ayda bir kere ya da seyrek görmektedir. Örneklemin üçte birinin de kardeşi ile hiçbir bağlantısı olmadığı görölmüştür. Bunlara ek olarak, olumlu kardeş ilişkilerinin anlamlı olarak travma deneyimi ile içşelleştirme semptomları arasındaki ilişkide aracı olduğu bulunmuştur.

1.4.2. Evlilik Çatışması ve Kardeşler Arasındaki İlişki Kalitesi İle İlgili Çalışmalar

Yu ve Gamble (2008: 757-778) çalışmasında, evlilik ilişki kalitesi, annelerin ebeveynlik stili ve küçük çocukların kardeş ilişki kalitesi arasındaki ilişkileri araştırmıştır. Veriler, ortalama yaşı 4.6 (SS=6.7 ay) olan ve yakın yaşta kardeşe sahip okul öncesi çocukları olan 130 anneden toplanmıştır. Hedef çocuk ve kardeşi arasındaki yaş farkının ortalaması 35 aydır (SS=23 ay). Büyük olan kardeşlerin yaş ortalaması 7.6 (SS=2.4 yıl); küçük olan kardeşlerin yaş ortalaması ise 2'dir (SS=8 ay). Evlilik ilişkisinin, çocukların kardeş ilişki kalitesi üzerindeki doğrudan etkisi ve ebeveynlik stilleri yoluyla dolaylı etkisi incelenmiştir. Ayrıca, kardeş ilişkileri ve ebeveynlik stilleri arasındaki karşılıklı ilişki araştırılmıştır. Sonuçlar, evlilik ilişkisinin kardeş ilişki kalitesi üzerindeki doğrudan etkisini ve kardeş ilişkileri ile ebeveynlik stilleri arasındaki çift yönlü ilişkiyi göstermiştir.

Stocker, Ahmed ve Stall (1997: 373-385) tarafından gerçekteştirilen çalışmanın amaçlarından biri, evlilik ilişkisi ile çocukların kardeş ilişkisi arasındaki bağlantıları incelemektir. İkinci olarak evlilik ilişkisinin, annenin olumlu ve olumsuz duygu ifade ediciliği üzerinden değerlendirilen ebeveynlik davranışının bir tarafı ile ilişkili olup olmadığı araştırılmıştır. Ayrıca, evlilik ve kardeş ilişkileri arasında annenin duygu ifade ediciliğinin aracı etkisi incelenmiştir. Çalışmanın örneklemi, 64 yedi yaş çocuğu ve onların annelerinden oluşmuştur. Annelerden, evlilik ilişki kalitesine dair bildirim alınmıştır. Çocuklar da kendi kardeş ilişki kalitelerini

değerlendirmiştir. Hem anne hem de çocuklardan da annenin duygusal ifade ediciliği üzerine veri toplanmıştır. Bulgulara göre, annenin evlilikteki memnuniyetsizliği düşmanca, yarışın olduğu kardeş ilişkileri ve annelerin olumsuz duygu ifade ediciliği ile bağlantılıdır. Annelerin olumsuz duygu ifade ediciliği, düşmanca ve yarış içeren kardeş ilişkileri ile ilişkilidir. Annelerin olumlu duygu ifade ediciliği de, yakın kardeş ilişkileri ile bağlantılıdır. Evlilik ilişkisi ve düşmanca, yarışın olduğu kardeş ilişkisi arasında annelerin duygu ifade ediciliği aracı roledir.

1.4.3. Evlilik Çatışması ve Çocukların Uyum Problemleri Arasındaki İlişkileri İnceleyen Çalışmalar

Şirvanlı-Özen, D. (1999: 19-29) tarafından yapılan çalışmanın amacı, aile içerisinde yaşanan evlilik çatışması ve boşanmanın çocukların davranış ve uyum problemleri üzerindeki etkilerini yaş ve cinsiyete ile bağlantılı olarak incelemektir. Toplam 421 katılımcı (196'sı erkek, 225'i kız) üzerinde yapılan çalışmada, 5-10-13-16 yaşlarından oluşan dört farklı grup bulunmaktadır. Çocukların uyum problemleri, çeşitli öz-bildirim ölçekler ile belirlenmiştir. Çalışmanın sonucunda, ebeveynleri hem çatışmalı hem de boşanmış olan ailelerdeki çocukların uyum problem düzeylerinin, ebeveynleri arasında çatışma olmayanlara göre daha yüksek olduğu bulunmuştur.

Grych, Fincham, Jouriles ve McDonald (2000: 1648-1661) çalışmalarında, çocukların çatışmaya karşı verdiği duygusal ve davranışsal tepkileri şekillendirmede çocukların çatışmadan dolayı tehdit algılamasının, çatışmayla etkin biçimde baş edeceğine dair inancının ve çatışmanın nedenine dair atıflarının rolünü incelemişlerdir. Özellikle, çocukların çatışmayı gözlemlemeleri ve içselleştirme problemleri arasındaki ilişkide çocukların tehdit ve kendini suçlama değerlendirmelerinin aracı rol oynayacağı ileri sürülmüştür. Örneklemdeki gruplardan biri 10-14 yaş aralığındaki 319 çocuktan oluşmuştur. Çocuklar, ebeveynler arası çatışma, kaygı, depresyon, ve saldırganlık ile ilgili ölçekleri tamamlamışlardır. Korunma evinde annesi ile birlikte kalan 10-12 yaş aralığındaki 145 çocuk diğer grubu oluşturmaktadır. Her iki örneklem grubunda da, ebeveynler arası çatışma ve kızlar ile erkeklerdeki içselleştirme

problemleri arasındaki ilişkide algılanan tehdit aracı roldedir. Her iki örneklemede de erkekler için; sığınma evinden alınan örneklemede de kızlar için kendini suçlama bu ilişkide aracı roldedir. Algılanan tehdit ve kendini suçlama, dışsallaştırma problemleri ile ilgili bağlantıda aracı rolde değildir. Çatışma ve çocuk uyumu arasındaki ilişkide değerlendirmelerin biçimlendirici etkisine kanıt bulunamamıştır.

Annesinin eşinden şiddet gördüğüne tanık olan çocuklar ve onların davranış problemleri arasındaki bağlantıyı saptamak amacıyla yapılan çalışmada (Kernic ve ark., 2003: 1231-1246), eşinin şiddetine maruz kaldığı saptanan kadınlar ve onların 2-17 yaş aralığındaki 167 çocuğu ile çalışılmıştır. Çocukların davranış problemlerine dair veriler anneden Çocuk Davranış Kontrol Listesinin ebeveyn bildirim formu yoluyla edinilmiştir. Annesinin eşinin şiddetine maruz kaldığına tanık olan 167 çocuğun 24'ünün aynı zamanda kötü muamelenin de kurbanı olduğu polis merkezinden elde edilmiştir. Sonuçlara göre, annesinin eşinden şiddet gördüğüne tanık olan ve kendisi de kötü muamelenin kurbanı olan çocukların, içselleştirme, dışsallaştırma davranışları ve toplam davranış problemlerinin klinik düzey sınırında olması daha olasıdır. Ancak, çocuğun kötü muamele kurbanı olmasının etkisi çıkarıldığında içselleştirme davranışları için istatistiksel anlamlılık bulunmamaktadır.

Stocker, Richmond, Low, Alexander ve Elias (2003: 149-161) tarafından, evlilik çatışması ve çocuklardaki uyum problemleri arasındaki ilişkide, ebeveyn düşmanlığı ve çocuğun çatışma algısının aracı etkisi yaş ortalaması 10.2 olan 136 çocuk ve onların aileleri üzerinde incelenmiştir. Gözlem ve öz-bildirimler aracılığıyla verileri toplanan bu çalışmanın sonuçlarına göre; evlilik problemleri, içselleştirme ve dışsallaştırma problemleri ile ilişkilidir. Ayrıca, çocukların ebeveynleri arasındaki çatışma için kendilerini suçlaması ve bu çatışmadan tehdit algılamaları, evlilik çatışması ve çocukların içselleştirme problemleri arasında aracı rolü üstlenmektedir. Bunlara ek olarak, evlilik çatışması, ebeveynlerin çocuklara karşı düşmanca tutumları ile pozitif olarak ilişkilidir; ebeveynlerin çocuklara karşı olumsuz tutumları ile evlilik çatışması ve çocuklardaki uyum problemleri arasında ilişki vardır. Bu da ebeveyn-çocuk ilişkisinin, evlilik çatışması ve çocukların uyumu arasında aracı rol oynadığı görüşünü desteklemektedir.

Jouriles, Rosenfield, McDonald ve Mueller (2014: 693-704) çalışmalarında, çocukların ebeveynleri arasındaki çatışmaya müdahil olmalarının çocuklardaki içselleştirme ve dışsallaştırma problemlerini yordayıp yordamayacağını sığınma evinde kalan 119 anne-çocuk çifti üzerinde incelemiştir. 7-10 yaşları arasındaki 50 kız ve 69 erkek çocuk, ebeveynleri arasındaki çatışma sırasındaki müdahil olma durumları, içselleştirme ve dışsallaştırma problemleri ile ilgili bildirimlerde bulunmuşlardır. Anneleri de, partneri tarafından gördüğü fiziksel şiddeti ve çocuklarının içselleştirme ve dışsallaştırma problemlerini değerlendirmişlerdir. 6 aylık ara ile üç defa yapılan ölçümler sonucunda, çocukların ebeveynlerinin çatışmasına müdahil olmasının onların uyum problemleri ile pozitif olarak ilişkili olduğu bulunmuştur.

1.4.4. Evlilik Çatışması, Kardeşler Arasındaki İlişki Kalitesi ve Çocukların Uyum Problemleri ile İlgili Yapılan Çalışmalar

Jenkins ve Smith (1990: 60-69) çalışmalarında, evlilik uyumsuzluğunun olduğu evlerde yaşayan çocukları koruyan faktörlerin ne olduğunu bulmayı amaçlamıştır. Bu çalışmaya katılan aileler, uyumlu ve uyumsuz olmak üzere iki gruba bölünmüştür. İlk çalışmada, 83 evlilik uyumsuz olarak değerlendirilmiştir ve bu aileler, mevcut çalışma için hedef grup olmuştur. Uyumsuz evliliği olan 83 aileden oluşan grup, uyumlu evlilikleri olan eşit sayıdaki aile ile eşleştirilmiştir. Çocuklar, 9 ve 12 yaş aralığındadır. Eşleştirilen 166 aileden bazılarının çeşitli nedenlerle çalışmadan ayrılmasından sonra, örneklem 139 aileden oluşmuştur. Katılımcıların evlilikleri, mevcut değerlendirmelerine göre “iyi” ve “zayıf” evlilik olarak gruplandırılmıştır. Örneklemde 62 aile iyi evlilik grubunda, 57’si ise zayıf evlilik grubunda yer almaktadır. Çalışmanın sonuçlarına göre, anne-çocuk ilişkisinin, çocukların semptomları üzerinde anlamlı etkisi olduğu bulunmuştur. Ebeveynlerin evliliği ve anne-çocuk ilişkisi arasındaki etkileşim anlamlı değildir. Baba-çocuk ilişkisinin kalitesi de, çocukların semptomları ile anlamlı olarak ilişkilidir. Kardeşler arasındaki ilişkinin kalitesi, çocukların semptom düzeyleri ile anlamlı olarak ilişkilidir. Buna ek olarak, ebeveynlerin evliliği ve kardeş ilişkileri arasındaki etkileşim anlamlı

olarak bulunmuştur ayrıca evlilik çatışması ve çocukların semptom düzeyleri kardeşlerin arasındaki ilişki kalitesi ile biçimlenmiştir.

Aile ve ebeveyn desteğinin koruyucu etkileri geniş bir şekilde çalışılmış olmasına rağmen, az sayıda çalışmada incelenen olumlu kardeş ilişkilerin koruyucu niteliğini keşfetmek amacıyla Gass, Jenkins ve Dunn (2007: 167-175) tarafından bu çalışma yürütülmüştür. Stresli bir olay deneyimlemeleri ve çocukların zaman içerisindeki içselleştirme, dışsallaştırma problemleri arasındaki ilişkide olumlu kardeş ilişkilerinin rolünü inceleyen boylamsal çalışmada, stres düzeyi yüksek bir olay yaşayan ancak abisi ya da ablasıyla yakın ilişkisi olan çocukların içselleştirme semptomlarının zaman içerisinde daha az değiştiği bulunmuştur. Diğer bir yandan, stres düzeyi düşük olaylar yaşayan çocuklar için büyük kardeş tarafından küçük kardeşe gösterilen yakınlık, içselleştirme problemlerindeki değişiklik üzerinde rol oynamamıştır.

Modry-Mandell, Gamble ve Taylor (2007: 59-71) çalışmalarında ailenin duygusal ortamı ve kardeş ilişki kalitesinin, yaş ortalaması 5 (SS=5 ay) olan okul öncesindeki çocukların davranış problemleri ve uyumu üzerindeki etkisini incelemiştir. Bu çalışmanın amacı; kardeş ilişki kalitesi ve çocukların uyumu arasındaki bağlantıları incelemenin yanı sıra ailenin duygusal ortamının hem kardeş ilişki kalitesi hem de çocukların uyumu ile arasında olan bağlantıları araştırmaktır. Katılımcılar, 63 anne ve onların anaokuluna giden çocuklarından oluşmaktadır. Diğer kardeş, hedefteki çocuğun yaşına en yakın olan çocuk olarak belirlenmiştir. Çalışmanın sonuçlarına göre, kardeş sıcaklığının 6 ay sonra anne ve öğretmenlerden alınan bildirimlerle değerlendirilen çocuğun uyumuna anlamlı bir katkı sağladığı ortaya çıkmıştır. Bu bulgu, çocuğun mizacı, cinsiyeti, doğum sırası gibi özellikleri kontrol edilmiş ve ailedeki duygusal ifade edicilik, çocuğun çatışmaya tanık olması ve ebeveynlerin çocuk büyütme üzerindeki anlaşmaları gibi aile özellikleri göz önünde bulundurulduktan sonra elde edilmiştir. Anneler ve öğretmenler tarafından yapılan değerlendirmelere göre, kardeş ilişki kalitesi değişkenleri çocuk uyumu ile pozitif bir ilişkiye sahiptir. Çocukların ebeveynler arası çatışmaya maruz kalması, kardeş sıcaklığı ve kardeş yarışı ile ilişkili olmasına rağmen, korelasyon anlamlılığa ulaşmamıştır. Bulgular, ebeveyn anlaşmazlıklarının kardeşler arasında çatışmaya

neden olması ile çocuğun gelişimini etkileyebileceğinden onun uyumundaki problemlerini şiddetlendirebileceğini göstermektedir.

Piotrowski, Tailor ve Cormier (2014: 123-134) tarafından yapılan çalışmanın amaçları şu şekildedir: ailenin içerisinde eşler arasındaki ilişkide şiddete tanık olan büyük ve küçük kardeşlerin uyumlarının karşılaştırılması; farklı açılardan bu kardeşlerin ilişkilerinin kalitesini tanımlamak ve karşılaştırmak ve kardeşin uyumu ile aralarındaki ilişkinin kalitesinin çocukların uyumunu nasıl etkilediğini incelemektir. Çalışmaya, 47 kardeş çifti ve anneleri katılmıştır. Sonuçlara göre, kardeşler arasındaki uyum, yüksek düzeyde birbiri ile ilişkilidir. Anneler, kardeşler arasındaki ilişkiyi daha az pozitif ancak kardeşlerin kendi değerlendirmelerinden daha az düşmanca olarak bildirmiştir. Kardeş düşmanlığının ve kardeşler arasındaki ilişkinin kopmasının yüksek, kardeş sıcaklığının düşük olmasının her biri anlamlı olarak çocukların uyumunu yordamaktadır. Ancak bu etkiler diğer kardeşin uyumu üzerine dayandırılmıştır. Ailede eşler arasında şiddete tanık olan çocukların kardeş ilişkileri, onların bireysel uyumlarında farklılık oluşturmaktadır. Ve bu uyum konuları çocukların kardeşi hakkında nasıl hissedeceklerini ve onlarla nasıl bir etkileşim içerisinde bulunacaklarını etkilemektedir.

1.5. EVLİLİK ÇATIŞMASI İLE ÇOCUKLARIN UYUM PROBLEMLERİ ARASINDA EBEVEYN KABUL REDDİNİN ARACI ETKİSİ İLE İLGİLİ YAPILAN ÇALIŞMALAR

Cui ve Conger'in (2008: 261-284) çalışmasının amacı, evlilik problemleri ve ergen uyumsuzluğu arasındaki ilişkide ebeveynlik davranışının biçimlendirici etkisini incelemektir. 451 ergen ve ailesinin katıldığı çalışma, ebeveynlik davranışının bu ilişkideki aracı rolünü göstermiştir. Çalışmada, evlilik problemlerinin ergenlerin uyumu üzerinde ebeveynlik davranışının biçimlendirici etkisine dair kanıtlar kısıtlıdır.

Schoppe-Sullivan, Schermerhorn ve Cummings'in (2007: 1118-1134) yürüttüğü çalışmada, davranış kontrolü, özerklik ve sıcaklık üzerinden değerlendirilen ebeveynlik kalitesinin, evlilik atışması ve çocukların uyumları arasındaki aracı rolü araştırılmıştır. Veriler, her 3 yılda bir toplanacak şekilde üç aşamada elde edilmiştir. Örneklem, çalışmaya başlarken 8-16 yaşlarında olan 283 ocuk ve onların ailelerinden oluşmuştur. Bu boylamsal çalışmanın sonucunda, evlilik çatışmasının çocukların içselleştirme ve dışsallaştırma problemleri üzerinde farklı boyutlardan ele alınan ebeveynlik aracılığıyla etkisi olduğu bulunmuştur.

Grmen ve Rohner (2013: 1155-1162) tarafından gerçekleştirilen çalışmada, ebeveynlerin evlilik stresi yaşamasının çocuklarının uyumu üzerindeki etkisinde, annelerinden ve babalarından algıladıkları kabul ve reddin aracı rolünü 12-18 yaş aralığındaki 180 ergen ve onların ebeveynleri üzerinde incelemişlerdir. Ebeveynlerin evlilik stresleri, eşlerin birbirlerinden algıladıkları kabul/red ve davranış kontrolü üzerinden llmştir. Çalışmanın sonucunda, annenin eşinden kabul algısı ile ergenlerin uyumları arasında, hem kızların hem de erkeklerin anne-babalarından algıladıkları kabulün aracı rol oynadığı bulunmuştur.

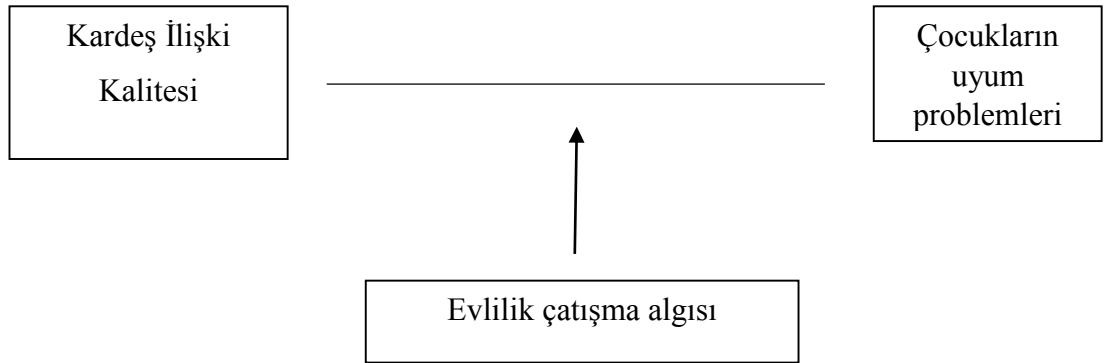
İKİNCİ BÖLÜM

9-14 YAŞLARINDAKİ ÇOCUKLARIN KARDEŞ İLİŞKİSİ, EBEVEYNLERİ ARASINDAKİ EVLİLİK ÇATIŞMASI, EBEVEYN KABUL-RED VE UYUM PROBLEMLERİ ARASINDAKİ İLİŞKİLERİ İNCELEYEN BİR ARAŞTIRMA

2.1. AMAÇ

Tüm bu literatür doğrultusunda, bu çalışmanın üç amacı vardır. Birincisi, 9-14 yaş aralığındaki çocukların kardeş ilişki kalitesi ile uyum problemleri arasında evlilik çatışma algısının biçimlendirici rolü olup olmadığı sorusuna cevap aramaktır.

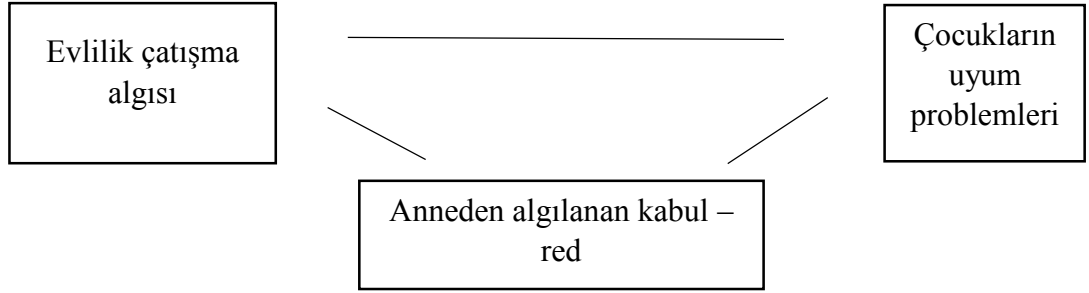
Şekil 2: Araştırmanın Kardeş İlişki Kalitesi ile Çocukların Uyum Problemleri Arasındaki İlişkide Evlilik Çatışma Algısının Biçimlendirici Rolünün İncelenmesine dair Amacı

Kaynak: Yazar tarafından hazırlanmıştır.

İkinci amacı, ebeveynler arasında yaşanan çatışma ve çocukların uyum problemleri arasındaki ilişkide anneden algılanan kabul ve reddin aracı etkisi olup olmadığı sorusuna cevap vermektir.

Şekil 3: Araştırmanın Ebeveynler Arasında Yaşanan Çatışma ve Çocukların Uyum Problemleri Arasındaki İlişkide Anneden Algılanan Kabul-Reddin Aracı Etkisinin İncelenmesine dair Amacı

Kaynak: Yazar tarafından hazırlanmıştır.

Üçüncü amacı da kardeşler arasındaki ilişkinin, onların arasındaki yaş farkı ve doğum sırasına göre farklılaşıp farklılaşmadığı sorusuna cevap vermektir.

2.2. ÇALIŞMANIN PROBLEMLERİ

Bu amaçlar doğrultusunda, çalışmanın problemleri şu şekildedir:

P1: Çocukların kardeşler arası ilişki kalitesi ile uyum problemleri arasındaki ilişkide evlilik çatışma algısı biçimlendirici bir role sahip midir?

P2: Evlilik çatışma algısı ile çocukların uyum problemleri arasında anneden algılanan kabul ve red aracı bir role sahip midir?

P3: Kardeş ilişki kalitesi, onların arasındaki yaş farkı ve doğum sırasına göre farklılaşmakta mıdır?

2.3. YÖNTEM

2.3.1. Katılımcılar

İstanbul İl Milli Eğitim Müdürlüğünden Kadıköy ilçesi sınırlarındaki Milli Eğitim Bakanlığı'na bağlı tüm özel ve devlet ilköğretim okullarında çalışmanın yürütülmesi için gerekli izin alındıktan sonra, seçkisiz olarak beş ilkokul, beş de ortaokul olmak üzere toplamda 10 okul seçilmiştir. Seçilen bu on okuldaki 3. ve 8. sınıfları arasındaki öğrenciler (9-14 yaş aralığı), çalışmanın örneklemini oluşturmuştur. Her bir katılımcının, iki çocuğu olan ve birlikte yaşayan ebeveynlerin olduğu ailelerden gelmesi ölçütüne uyulmuştur. Çalışma kapsamında, ebeveynlerinin çalışmaya katılmasına onay verdiği 565 çocuğa uygulama yapılmıştır. Uygulama sonucunda, ebeveynleri ayrı ya da boşanmış olduğu; kardeşi olmadığı ya da 2'den fazla kardeş oldukları için ölçütlere uymayan 289 çocuğun verisi örneklemden çıkarılmıştır.

Bu çalışmaya katılan çocuklar, ebeveynleri arasında yaşanan evlilik çatışma algısına göre “çatışmalı” (N=131) ve “çatışmasız” (N=145) olarak iki gruba ayrılmıştır. Jenkins ve Smith de (1990) çalışmalarında benzer bir yöntem kullanmışlardır. Zira Quinton, Rutter, Rowlands, (1977) ve Richman, Stevenson ve Graham (1982), ebeveynleri arasında uyumsuz bir evlilik ilişkisi olan çocukların diğerlerine göre problem davranış gösterme olasılıklarının iki ile beş kat daha fazla olduğunu ileri sürmüşlerdir (akt., Jenkins ve Smith, 1990). Bu nedenle örnekleme çocuklar, Çocukların Algıladığı Çatışma Algısı ölçeğinden aldıkları toplam puanın medyan değerine (Med: 13.0) göre “çatışmalı” ve “çatışmasız” gruplar olarak ikiye ayrılmıştır. İki grup arasında uyum problemleri açısından bir farklılaşma olup olmadığına t-testi ile bakılmış ve “çatışmalı” grupta yer alan çocukların (\bar{X} =92.43), “çatışmasız” gruptakilerden (\bar{X} =84.21) daha fazla uyum problemi gösterdikleri bulunmuştur ($t(275)=-4,10$, $p<.001$). Bu analizlere dayanarak “çatışmalı” grup, çalışmanın örneklemini olarak belirlenmiştir. Sonuç olarak, çalışmanın örneklemini toplam 131 öğrenciden (75 kız, 56 erkek) oluşmuştur.

Örnekleme grubunun yaşı 9-14 aralığındadır ve yaş ortalaması \bar{X} =11.7'dir (SS=1.86). Örneklemin % 57.3'ü kız (N=75), % 42.7'si de (N=56) erkektir. Örneklemini

oluşturan çocukların kardeşlerinin yaş ortalaması 12.02'dir (SS=6.45). Kardeşlerin cinsiyet dağılımları da % 47.3'ü kız (N=62), % 52.7'si (N=69) erkek şeklindedir.

Katılımcıların, % 45'i (N=59) ilk çocukken, % 55'i (N=72) ikinci çocuktur. Buhrmester ve Furman (1990), kardeşler arasındaki yaş farkının 4 yaştan fazla olduğu durumlarda çocukların kardeş ilişkileri konusunda daha olumlu bildirimlerde bulunduğunu bildirmiştir. Buna bağlı olarak bu çalışmada, kardeşlerin arasındaki yaş farkı 1-5 ve 6-13 üzeri olacak şekilde iki gruba ayrılmıştır. Bu iki grup içerisine katılımcıların dağılımına bakıldığında, % 54.2'si (N=71) 1-5 yaş farkının; % 45.8'inin de (N=60) 6-13 üzeri yaş farkının olduğu grupta görülmektedir. Kardeş çiftlerindeki cinsiyet birleşimleri, %21.4'ü erkek-erkek (N=28), %26.0'sı kız-kız (N=34), %26.0'sı kız-erkek (N=34) ve %26.7'si erkek-kız (N=35) şeklinde dağılmıştır. Katılımcıların ebeveynlerine ait demografik bilgiler Tablo 1'de sunulmuştur.

Tablo 1: Katılımcıların Ebeveynlerine ait Demografik Bilgiler

	N	%
Sosyo-ekonomik Düzey		
Orta	53	40.5
İyi	49	37.4
Çok iyi	29	22.1
Total	131	100.0
Anne Eğitim (Toplam Eğitim Süresi)		
1-5 yıl	29	22.1
6-8 yıl	28	21.4
9-12 yıl	36	27.5
12 yıldan fazla	38	29.0
Total	131	100.0
Baba Eğitim (Toplam Eğitim Süresi)		
1-5 yıl	15	11.5
6-8 yıl	23	17.6
9-12 yıl	47	35.9
12 yıldan fazla	46	35.1
Toplam	131	100.0

2.3.2. Veri Toplama Araçları

2.3.2.1. Kişisel Bilgi Formu:

Araştırmacı tarafından düzenlenen Kişisel Bilgi Formu, çocuğun cinsiyeti, yaşı, kardeş sayısı, doğum sırası ve kardeşlerinin yaşı ve cinsiyeti; anne-babasının yaşı, eğitimi, mesleği, işi, medeni ve ekonomik durumu gibi bilgileri içermektedir.

2.3.2.2. Çocukların Evlilik Çatışmasını Algılama Ölçeği:

Grych ve Fincham (1992: 558-572), bu ölçeği çocukların ebeveynleri arasındaki evlilik çatışmasına dair değerlendirmelerini ölçmek için geliştirmiştir. Evlilik çatışmasına dair değerlendirmeler, çocukların sıklık, yoğunluk, çözüm ve içerik gibi çatışma boyutları hakkındaki değerlendirmelerinin ve çatışma için kendini suçlama, çatışmadan kendilerine yönelik tehdit algılama, çatışma ile baş etmedeki yeterlikleri ile ilgili algılarının belirlenmesi yoluyla ölçülmektedir. Ölçek, 9-12 yaş grubu için geliştirilmiştir. Ölçeğin Türkçeye uyarlaması ile geçerlik ve güvenirlik çalışması Ulu ve Fışiloğlu (2004: 61-75) tarafından gerçekleştirilmiştir. Ölçek, toplam 35 madde ve 3 alt ölçekten oluşmaktadır. Alt ölçekler, özgün çalışmadaki gibi Çatışma Özellikleri (17 madde), Tehdit (9 madde) ve Kendini Suçlama (9 madde) olarak adlandırılmıştır.

Çatışma Özellikleri, yaşanan çatışmanın sıklığını, yoğunluğunu ve çatışmanın çözümlenip çözümlenmediğini ölçmektedir. Bu alt ölçekte, “Anne-babamı sık sık tartışırken görürüm.” gibi ifadeler yer almaktadır. *Tehdit* alt ölçeği, çocukların ebeveynleri arasında yaşanan çatışmadan algıladıkları tehdidi ve kendilerinin bu çatışmayla baş etme yeterliklerine dair algılarını değerlendirmektedir ve “Anne-babam tartıştıklarında korkarım.” gibi ifadeleri içerir. *Kendini Suçlama*, çocukların anne-babaları arasında yaşanan çatışmanın kendilerinden kaynaklanıp kaynaklanmadığına dair algılarını ve çatışmadan dolayı kendilerini suçlu hissedip hissetmediklerini ölçmektedir. Bu alt ölçekte, “Anne-babam sık sık benim okulda yaptıklarım yüzünden tartışır.” gibi ifadeler bulunmaktadır.

Her maddenin “doğru”, “bazen/biraz doğru” ve “yanlış” seçeneklerinden biri ile cevaplanması istenmektedir. “Doğru” seçeneği 2 puan, “bazen/biraz doğru” seçeneği 1 puan ve “yanlış” seçeneği de 0 puan olarak değerlendirilmektedir. Toplamda 10 madde ters puanlanmaktadır. Boyutların her birinden elde edilen yüksek puanlar, olumsuzluğu ifade etmektedir.

Ölçeğin Türkçe formunun iç tutarlık katsayısı Çatışma Özellikleri alt ölçeği için .84; Tehdit alt ölçeği için .78; Kendini Suçlama alt ölçeği için .77 olarak bulunmuştur. İki hafta içerisindeki test tekrar test tutarlılık katsayılarının, Çatışma Özellikleri faktörü için .88, Tehdit faktörü için .77 ve Kendini Suçlama faktörü için .77 olduğu görülmüştür (Ulu ve Fıfıloğlu, 2004: 61-75). Orijinal halinde ölçek, 9-12 yaş grubundaki çocuklara uygulanmasına rağmen, bazı araştırmacılar tarafından farklı yaş grupları ile çalışılmış ve ölçeğin geçerli ve güvenilir olduğu yönünde bulgulara ulaşılmıştır (Bickham ve Fiese, 1997). Ülkemizde de Şendil ve Kızıldağ (2003: 58-66) tarafından yapılan çalışmada, 12 yaş üzerindeki çocuklara Çocukların Evlilik Çatışması Ölçeği uygulanmıştır. Bu sebeple, bu çalışmada ölçek geçerlik yaşı dışında kalan 13 ve 14 yaş grubundaki çocuklara da uygulanmıştır.

Bu çalışmanın güvenilirlik analizi sonuçlarına göre, Çocukların Evlilik Çatışmasını Algılaması Ölçeğinin toplam Cronbach alpha katsayısı .74, Çatışma Özellikleri alt ölçeğinin .82, Tehdit Algısı alt ölçeğinin .71 ve Kendini Suçlama alt ölçeğinin .78 olarak bulunmuştur.

2.3.2.3. Kardeş İlişkisi Ölçeği:

Çavdar (2003) tarafından geliştirilen “Kardeş İlişkisi Ölçeği” bir kardeşin diğeri ile olan ilişkisini tanımlayan 29 maddeden oluşan bir öz-bildirim ölçeğidir. Maddeler, kardeşine karşı var olan hisleri ve kardeşine karşı ebeveynlerinin tutumları sonucunda ortaya çıkan hisleri hakkındaki durumları içerir. Her bir madde 1 (hiçbir zaman böyle değildir), 2 (bazen böyledir), 3 (nadiren böyledir), 4 (çoğu zaman böyledir) ve 5 (her zaman böyledir) seçeneklerinden oluşan Likert tipi ölçek üzerinde değerlendirilmektedir. Bu ölçek Çavdar (2003) tarafından, katılımcıların okul öncesi

dönemi ve lisedeki son seneleri hakkında bilgi edinmek için kullanılmıştır. Cronbach alpha değeri okul öncesi değerlendirmeler için .82, lisenin son senesindeki ilişkileri üzerine yapılan değerlendirmeler için .87'dir. Bu çalışmada kardeşler arası yaş farkı araştırmacı tarafından belirlendiğinden ve halihazırdaki kardeşler arası ilişkinin ölçülmesi hedeflendiğinden, ölçekten, “siz büyürken” ve “size yaşça en yakın” ifadeleri çıkartılmış ayrıca ölçek maddelerinden geçmiş zaman ekleri atılmış ve geniş zamanlı ifadeler kullanılmıştır.

Ölçek altı alt ölçekten oluşmaktadır. “Kıskançlık/Yarış” alt ölçeği (14 madde), anne, baba ve anne-baba dışından biri için kardeşe karşı kıskançlık hissetmeyi ve ona karşı zafer kazanma girişimlerini içerir. Karşılıklı olumlu hislere dayanan ikinci alt ölçek, “İlişkinin Olumluluğudur” (5 madde). Üçüncüsü dövüş ve kavgaları içeren “Çatışma” alt ölçeğidir (2 madde). Dördüncü alt ölçek, kardeşin “Beğeni ve Kabulüdür” (4 madde). Beş ve altıncısı ise anne ve baba tarafından kardeşinin lehine “Farklılaşan Muamelenin Algılanması” alt ölçekleridir. Beşinci alt ölçek, baba tarafından farklılaşan muameleyi (2 madde); altıncısı ise, anne tarafından farklılaşan muameleyi (2 madde) tanımlar.

Ölçeğin değerlendirmesinde, her bir alt ölçek için ayrı puanlama yapılır; alınan puanın yüksekliği, kardeş ilişki kalitesinin o alt ölçekte yüksek düzeyde olduğunu belirtir.

Bu çalışmada Kardeş İlişkisi Ölçeğinin toplam Cronbach alpha katsayısı .82; Kıskançlık/Yarış .92; İlişkinin Olumluluğu .72; Çatışma .36; Beğeni/Kabul .38; Baba tarafından farklılaşan muamele .62; Anne tarafından farklılaşan muamele .56 olarak bulunmuştur.

2.3.2.4. Çocuk-Ergen Ebeveyn Kabul-Red Ölçeği (Kısa Form):

Ebeveyn Kabul-Red Ölçeği, Rohner (1971) tarafından çocukların ya da yetişkinlerin algıladıkları ebeveyn kabul-reddini değerlendirmek için geliştirmiştir. Yetişkin, ebeveyn ve çocuk olmak üzere üç formu bulunan ölçek, öz-bildirime dayalıdır. Sıcaklık/Duygulanım (8 madde), Düşmanlık/Saldırganlık (6 madde), Umursamazlık/İhmal (6 madde) ve Farklılaşmamış Red (4 madde) olmak üzere dört

alt ölçekten oluşan ölçme aracının orijinal formu 60 maddeden oluşmaktadır. Daha sonra bu maddeler arasından seçilen 24 maddeden Ebeveyn Kabul Red Ölçeği'nin Kısa Formu oluşturulmuştur. Maddeler, dörtlü Likert tipi ölçek üzerinde 4= Hemen hemen her zaman doğrudan 1= Hemen hemen hiçbir zaman doğru değil'e doğru şekilde puanlanmaktadır. Ölçeğin Kısa Formunda sadece 13 numaralı madde ters çevrilerek puanlanmaktadır. Bu ölçekten alınan toplam puanın artması, red algısının yükseldiğini göstermektedir.

Ölçeğin Türkçe'ye çevirisi, Polat (1988) tarafından yapılmıştır. Yapılan güvenirlik çalışması sonucunda, ölçeğin toplam Cronbach alpha katsayısı .80 'dir (akt; Yılmaz, 2007). Yılmaz (2007), yaş ortalamaları 15.2 olan sekiz, dokuz, on ve onbirinci sınıf öğrencileri ile Ebeveyn Kabul Red Ölçeği Kısa Form güvenirlik çalışmasını yapmıştır. Yılmaz (2007) tarafından yapılan ölçeğin güvenirlik çalışması sonucunda, anne formunun alt ölçeklerinin Cronbach alpha değerleri Sıcaklık-duygulanım için .88; Düşmanlık Saldırganlık için .69; Umursamazlık-İhmal için .66; Farklılaşmamış Red için de .53 olarak bulunmuştur.

Bu çalışma için Çocuk-Ergen Ebeveyn Kabul-Red Ölçeği kısa formunun toplam Cronbach alpha katsayısı .64; Sıcaklık-duygulanım için .80; Düşmanlık saldırganlık için .73; Umursamazlık-ihmal için .62; Farklılaşmamış red için .56 olarak bulunmuştur..

2.3.2.5. Kişilik Değerlendirme Ölçeği (KİDÖ):

Kişilik Değerlendirme Ölçeği, Rohner ve arkadaşları tarafından (1978) ebeveyn kabul-reddi algılarının birey üzerindeki etkilerinin; kişilik uyumunun değerlendirilmesi amacıyla, geliştirilmiştir. KİDÖ, "Düşmanlık/ Saldırganlık", "Bağımlılık", "Olumsuz-Öz-Saygı", "Olumsuz-Öz-Yeterlik", "Duygusal Tepkisizlik", "Duygusal Tutarsızlık" ve "Dünya Görüşü" olmak üzere yedi alt ölçekten oluşmaktadır.

Ölçeğin “Çocuk KİDÖ” ve “Yetişkin KİDÖ” olmak üzere iki ayrı formu bulunmaktadır. Bu çalışmada kullanılan Çocuk KİDÖ, toplam 42 maddeden oluşmaktadır. Maddeler, “hemen hemen her zaman doğrudan” hiçbir zaman doğru değil” şeklindeki dördümlü Likert tipi ölçek üzerinde değerlendirilmektedir. Çocuk KİDÖ için 42-168 arasında değişen toplam puan, yedi alt ölçek puanının toplanması ile elde edilmektedir ve bu puanın genel psikolojik uyumu yansıttığı düşünülmektedir. Düşük puanlar kişinin genel psikolojik uyumunun “sağlıklı”, yüksek puanlar ise “sağlıksız” olduğunu göstermektedir.

Çocuk KİDÖ'nün Türkiye'deki güvenilirlik ve geçerlik çalışması Varan (2003) tarafından yapılmıştır. 9 - 18 yaş aralığındaki katılımcılar ile yapılan çalışmada Çocuk KİDÖ'nün alt ölçeklerinin Cronbach alpha katsayıları .53 ile .80 arasında; toplam Cronbach alpha katsayısı ise .86 olarak bulunmuştur. Yedi alt-ölçeği bulunan KİDÖ'de Olumsuz Öz-Saygı ve Olumsuz Öz-Yeterlik alt ölçeklerinin genellikle tek bir faktöre yüklenmesi ile ortaya altı faktörlü bir yapı çıkmıştır. Belirlenen bu altı faktörün açıkladığı toplam varyans %75.81 olarak bulunmuştur (Varan, 2003).

Bu çalışmada, ölçeğin güvenilirlik analizinden elde edilen toplam Cronbach alpha katsayısı .81'dir. Alt ölçeklerin güvenilirlik analizi katsayılarına bakıldığında Cronbach alpha katsayısının Düşmanlık-saldırganlık için .60; Bağımlılık için .22; Olumsuz öz-saygı ve Olumsuz-öz yeterlik için .66; Duygusal Tepkisizlik için .57; Duygusal tutarsızlık için .58; Olumsuz dünya görüşü için .83 bulunmuştur.

2.4. İŞLEM

İstanbul İl Milli Eğitim Müdürlüğünden gerekli izinler alındıktan sonra, okulların idarecilerinden de onay alınmıştır. Seçkisiz olarak belirlenen okullardaki 3. sınıftan ve 8. sınıfa kadar öğrenim gören öğrencilerinin ailelerine, sınıf ya da rehber öğretmenleri aracılığı ile içerisinde çocuklarının çalışmaya katılımlarına izin verip vermeyeceklerini bildirmeleri istenen “bilgi ve onay formunu” içeren kapalı bir zarf ulaştırılmıştır. Ebeveynlerinden çalışmaya katılmaları için onay alınan çocuklar, kendilerine gerekli bilgilendirme yapıldıktan sonra sırasıyla, “Kişisel Bilgi Formu”,

“Çocukların Algıladığı Evlilik Çatışması Ölçeği”, “Kardeş İlişkisi Ölçeği”, “Çocuk-Ergen Ebeveyn Kabul-Red Ölçeği” ve “Kişilik Değerlendirme Ölçeğini” sınıf ortamında tamamlamışlardır. Ölçeklerin uygulanması yaklaşık olarak 30-40 dakika sürmüştür ve bitiminde çocuklara dağıtılan ölçekler geri toplanmıştır.

2.5. BULGULAR

Çalışmanın amaçları, kardeş ilişki kalitesi ile çocukların uyum problemleri arasındaki ilişkide evlilik çatışma algısının biçimlendirici; çatışma algısı ile çocukların uyum problemleri arasında ebeveyn kabul/reddinin aracı etkisinin olup olmadığını incelemektir. Bir diğer amaç da kardeş ilişki kalitesinin, aralarındaki yaş farkı ve kardeşlerin doğum sırasına göre farklılaşp farklılaşmadığının incelenmesidir.

Bu amaçlar doğrultusunda, öncelikle tanımlayıcı bulgular ve değişkenler arasındaki korelasyon değerleri gösterilmiştir. Ardından, kardeş ilişki kalitesi ve çocukların uyum problemleri arasında evlilik çatışma algısının biçimlendirici etkisinin olup olmadığını saptamak için yapılan biçimlendirici regresyon analizi sunulmuştur. Diğer problem doğrultusunda, evlilik çatışma algısı ve çocukların uyum problemleri arasında anneden algılanan kabul-reddin aracı etkisinin olup olmadığını belirlemek için yapılan aracı regresyon analizleri gösterilmiştir. Son olarak da kardeş ilişki kalitesinin, kardeşlerin arasındaki yaş farkına ve doğum sırasına göre farklılaşp farklılaşmadığına ilişkin analiz sonuçları verilmiştir.

2.5.1. Tanımlayıcı Bulgular

İlk olarak katılımcıların Çocukların Evlilik Çatışmasını Algılamaları, Kardeş İlişkisi Ölçeği, Ebeveyn Kabul-Red Anne formu, Kişilik Değerlendirme Ölçeğinden aldıkları ortalama puanlar ve standart sapma değerleri Tablo 2’de gösterilmiştir.

Tablo 2: Çocukların Evlilik Çatışmasını Algılaması Ölçeği, Kardeş İlişkisi Ölçeği, Ebeveyn Kabul Red Ölçeği Anne Formu, Kişilik Değerlendirme Ölçeğinden Aldıkları Ortalama Puanlar ve Standart Sapma Değerleri

N= 131	\bar{X}	SS
<u>Çocukların Evlilik Çatışmasını Algılama Ölçeği</u>		
Çatışma özellikleri	0.58	0.34
Tehdit algısı	1.23	0.4
Kendini suçlama	0.48	0.37
CECA_TOPLAM	0.72	0.22
<u>Kardeş İlişkisi Ölçeği</u>		
Kıskançlık/yarış	1.86	0.96
İlişkinin olumluluğu	3.52	0.98
Çatışma	2.25	0.97
Beğeni/kabul	3.56	0.84
Baba tarafından farklı muamele	2.14	1.24
Anne tarafından farklı yaklaşım	2.40	1.20
<u>Ebeveyn Kabul Red Ölçeği</u>		
Sıcaklık/duygulanım	1.52	0.55
Düşmanlık/saldırganlık	1.52	0.59
Umursamazlık/ihmal	1.59	0.52
Farklılaşmamış red	1.44	0.58
EKRO_TOPLAM	1.52	0.44
<u>Kişilik Değerlendirme Ölçeği</u>		
Düşmanlık/saldırganlık	2.10	0.50
Bağımlılık	2.79	0.63
Olumsuz özsaygı/ öz yeterlik	2.04	0.51
Duygusal tepkisizlik	2.00	0.61
Duygusal tutarsızlık	2.74	0.64
Olumsuz dünya görüşü	1.94	0.79
KIDO_TOPLAM	2.23	0.36

Kardeş ilişki kalitesi ve evlilik çatışma algısı ile çocukların uyum problemleri arasındaki ilişkiler Pearson Momentler Çarpımı Korelasyon Değişmezlik Katsayısı kullanılarak hesaplanmıştır. Tablo 3'te çalışmada kontrol değişkenler olarak varsayılan çocukların yaşı, kardeşler arasındaki yaş farkı ve kardeşlerin doğum sırası ile bağımlı değişken olan çocukların uyum problemlerini değerlendiren Kendini Değerlendirme Ölçeğinden (KİDÖ) alınan toplam puan ve aynı ölçeğin Düşmanlık/Saldırganlık, Olumsuz Özsaygı/Özyeterlik alt boyutları arasındaki ilişkiler gösterilmiştir.

Tablo 3: Kontrol Değişkenleri ve Bağımsız Değişkenler arasındaki İlişkiler

Değişkenler	1	2	3	4	5	6
1. Yaş	-					
2. Yaş Farkı	.03	-				
3. Kendini Değerlendirme Ölçeği (KİDÖ) Toplam puanı	.27**	.04	-			
4. KİDÖ Düşmanlık/Saldırganlık	.35***	-.04	.50***	-		
5. KİDÖ Olumsuz Özsaygı/Özyeterlik	.10	.01	.71***	.22*	-	
6. Doğum Sırası	.02	-.10	-.06	-.04	.01	-

* $p < 0.05$, ** $p < 0.01$, *** $p < 0.001$

Tablo 3'te görüldüğü gibi, Yaş ile Kendini Değerlendirme Ölçeğinden (KİDÖ) alınan toplam puan ve KİDÖ Düşmanlık/saldırganlık alt ölçeği arasındaki ilişki anlamlı olduğundan dolayı yaş değişkeni kontrol edilmiştir. Yaş değişkeninin kontrol edildiği durumdaki bağımlı ve bağımsız değişkenler arasındaki ilişkilere dair elde edilen korelasyon değerleri Tablo 4'te gösterilmiştir.

Tablo 4: Bağımsız, Bağımlı ve Biçimlendirici Değişkenler Arasındaki İlişkilere Yönelik Korelasyon Tablosu

Değişkenler	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11
1. KİDÖ Toplam Puan	-										
2. Kardeş İlişki Kalitesi Ölçeği (KİÖ)	.34***	-									
Kıskançlık/Yarış											
3. KİÖ İlişkinin Olumluluğu	-.26**	-.24**	-								
4. KİÖ Çatışma	.28**	.41***	-.47***	-							
5. KİÖ Beğeni ve Kabul	-.32***	-.42***	.50***	-.35***	-						
6. KİÖ Baba Tarafından Farklı Muamele	.24***	.41***	.00	.06	-.21*	-					
7. KİÖ Anne Tarafından Farklı Muamele	.31***	.50***	-.05	.29**	-.27*	.38***	-				
8. Tehdit Algısı	-.10	.06	.07	.00	.03	.02	-.02	-			
9. Kendini Suçlama	.13	.12	-.11	.15	-.17*	.13	.20*	-.03	-		
10. KİDÖ Düşmanlık/Saldırganlık	.49***	.21*	-.16	.08	-.24**	.16	.08	-.15	.10	-	
11. KİDÖ Olumsuz Özsaygı/Özyeterlik	.71***	.16	-.14	.13	-.17	.07	.20*+	-.09	.15	.21*	-

* $p < 0.05$, ** $p < 0.01$, *** $p < 0.001$

+Yaş kontrol edilmemiştir.

2.5.2. Kardeş İlişki Kalitesi ile Çocukların Uyum Problemleri Arasındaki ilişkide Çocukların Evlilik Çatışma Algısının Biçimlendirici Rolü: Biçimlendirici Regresyon Analizleri

Baron ve Kenny'nin (1986) ölçütleri temel alınarak biçimlendirici regresyon analizi yapılmıştır. Bu ölçütlere göre, bağımsız değişken ile bağımlı değişken arasındaki korelasyon anlamlı olmalıdır. Bu doğrultuda, kardeş ilişki kalitesi ile çocukların uyum problemleri arasındaki ilişkide çocukların ebeveynleri arasında yaşanan çatışmadan algıladıkları tehdidin ve bu çatışma için kendilerini suçlamalarının biçimlendirici etkisini belirlemek amacıyla Hiyerarşik Doğrusal Biçimlendirici Regresyon Analizi yürütülmüştür.

Çocukların uyum problemlerinin bağımlı değişken olarak ele alındığı, yaşın kontrol edildiği ilk Hiyerarşik Doğrusal Biçimlendirici Regresyon Analizinde, regresyon denkleminde birinci adımda kontrol değişken olarak yaş; ikinci adımda bağımsız değişken olarak kardeş ilişki kalitesini değerlendiren ölçeğin “baba tarafından farklı muamele” alt ölçeği, üçüncü adımda biçimlendirici değişkenler olan çocukların evlilik çatışmasına dair tehdit algısı ve bu çatışma için kendilerini suçlaması ve son olarak dördüncü adımda ise Baba tarafından farklı muamele X Tehdit algısı ve Baba tarafından farklı muamele X Kendini suçlama ortak etkileri bir arada girilmiştir.

Birinci adımda, yaşın çocukların uyum problemlerinin %8'ini anlamlı olarak açıkladığı görülmüştür. İkinci adımda, çocukların babalarından kardeşleri ile kendilerine farklı muamele gösterdiğini algılamasının, onların uyum problemlerindeki değişimin %5'ini anlamlı olarak açıkladığı bulunmuştur. Üçüncü adımda, regresyon denkleminde biçimlendirici değişkenler olarak sokulan çocukların evlilik çatışmasına dair tehdit algısı ve bu çatışma için kendilerini suçlamasının çocukların uyum problemlerindeki değişimin %2'sini düşük düzeyde açıkladığı görülmüştür. Dördüncü adımda, regresyona girilen babadan algılanan farklı muamele ile çocukların evlilik çatışmasına dair tehdit algısı ve çatışmadan dolayı kendini suçlamasının ortak etkisinin bir arada çocukların uyum problemleri üzerindeki değişimin %4'ünü düşük düzeyde

açıkladığı görülmüştür. Çocukların çatışmaya dair tehdit algısının ve çatışmadan kendilerini suçlamasının tek tek biçimlendirici etkileri değerlendirildiğinde, çocukların çatışmadan tehdit algıları için biçimlendirici etkinin anlamlı olduğu bulunmuştur (Tablo 5).

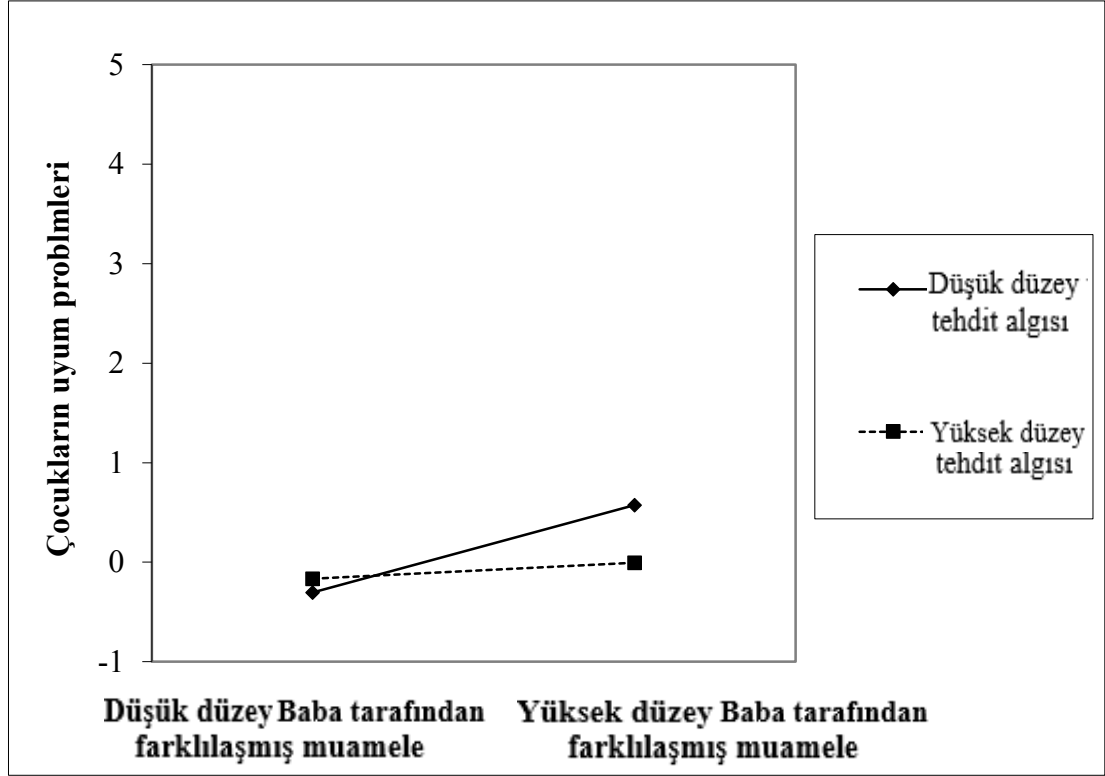
Tablo 5: Kardeş İlişki Kalitesi ile Uyum Problemleri Arasında Çocuğun Ebeveynleri Arasındaki Çatışmaya Dair Tehdit Algısının ve Çocuğun Çatışma için Kendini Suçlamasının Biçimlendirici Rolüne Dair Hiyerarşik Doğrusal Biçimlendirici Regresyon Analizi Sonuçları

Değişkenler	β	R^2
1.Adım: Yaş	.30	.08**
2.Adım: KİO Baba tarafından farklılaşmış yaklaşım (a)	.26	.05**
3. Adım: Çocuğun çatışmadan tehdit algısı (b)	-.11	.02
Çocuğun çatışma için kendini suçlaması (c)	.11	
4. Adım: a X b	-.18*	.04
a X c	-.09	

Not. Tüm ölçek puanları analiz öncesinde standart skorlara dönüştürülmüştür. Tablodaki standardize β katsayıları 3. adımda elde edilmiş katsayılardır.

* $p < 0.05$, ** $p < 0.01$, *** $p < 0.001$

Şekil 4: Evlilik Çatışmasından Algılanan Tehdidin Biçimlendirici Etkisi

Şekil 4'te görüldüğü gibi, evlilik çatışmasından düşük düzeyde tehdit algılayanlarda, babadan algılanan farklılaşan muamele arttıkça çocukların uyum problemleri de artmaktadır. Çatışmadan yüksek düzeyde tehdit algılayanlarda, baba tarafından algılanan farklılaşan muamele düzeyi arttıkça çocuk uyum problemlerindeki yükseliş daha az belirgindir.

Çocukların uyum problemlerinin KİDÖ'nün Düşmanlık/Saldırganlık alt ölçeği üzerinden değerlendirildiği ve bağımlı değişken olarak ele alındığı, Hiyerarşik Doğrusal Biçimlendirici Regresyon Analizinde regresyon denkleminde birinci adımda yaş kontrol değişkeni, ikinci adımda bağımsız değişken olarak kardeşler arasındaki beğeni kabulü, üçüncü adımda biçimlendirici değişkenler olan çocukların evlilik çatışmasına dair tehdit algısı ve bu çatışma için kendilerini suçlaması ve son olarak dördüncü adımda ise Beğeni-Kabul X Tehdit Algısı ve Beğeni-Kabul X Kendini Suçlamanın ortak etkileri bir arada girilmiştir.

Birinci adımda, yaşın çocukların düşmanlık ve saldırganlıklarındaki değişimin %10'unu anlamlı olarak açıkladığı bulunmuştur. İkinci adımda, kardeşler arasındaki beğeni ve kabulün çocuklardaki düşmanlık ve saldırganlığın %5'ini anlamlı olarak açıkladığı görülmüştür. Üçüncü adımda biçimlendirici değişkenler olarak sokulan çocukların evlilik çatışmasına dair tehdit algısı ve bu çatışma için kendilerini suçlamasının çocukların uyum problemlerindeki değişimi açıklamadığı görülmüştür. Dördüncü adımda regresyona girilen kardeşler arasındaki beğeni ve kabul ile çocukların evlilik çatışmasına dair tehdit algısı ve çatışmadan dolayı kendini suçlamasının ortak etkilerinin ikisinin de bir arada çocukların uyum problemleri üzerindeki değişimin %3'ünü düşük düzeyde açıkladığı bulunmuştur. Çocukların çatışmaya dair tehdit algısının ve çatışmadan kendilerinin suçlamasının tek tek biçimlendirici etkileri değerlendirildiğinde, çocukların çatışmadan tehdit algıları için biçimlendirici etkinin anlamlı olduğu bulunmuştur (Tablo 6).

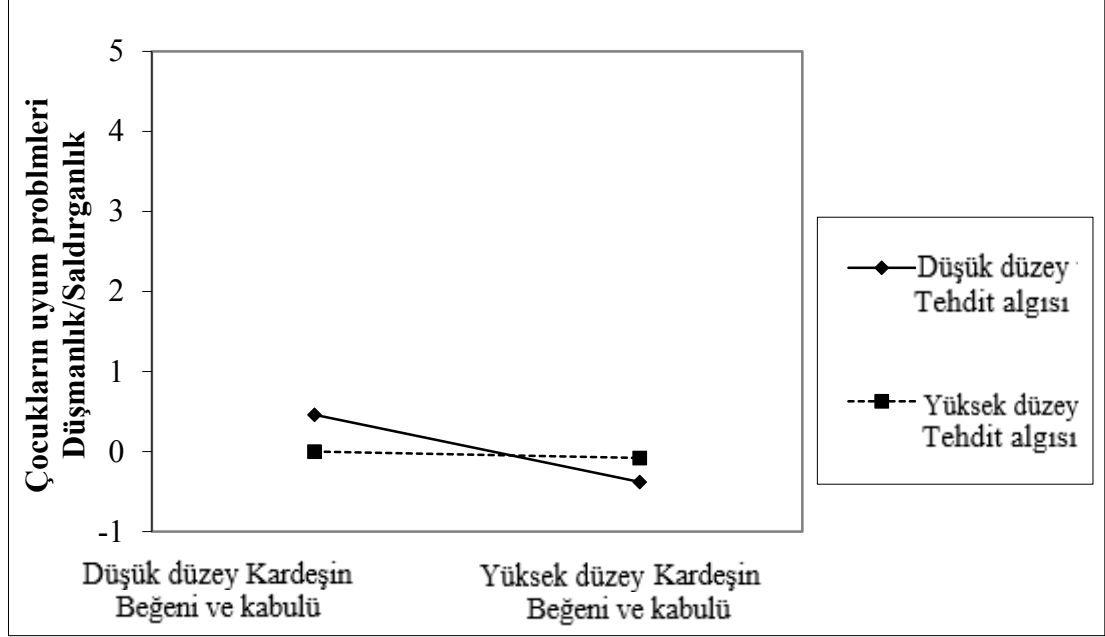
Tablo 6: Kardeş İlişki Kalitesi ile Çocukların Düşmanlık ve Saldırganlığı Arasında Çocuğun Ebeveynleri Arasındaki Çatışmaya Dair Tehdit Algısının ve Çocuğun Çatışma için Kendini Suçlamasının Biçimlendirici Rolüne Dair Hiyerarşik Doğrusal Biçimlendirici Regresyon Analizi Sonuçları

Değişkenler	β	R ²
1.Adım: Yaş	.30	.10***
2.Adım: KİO Beğeni ve Kabul (a)	-.23	.05**
3. Adım: Çocuğun çatışmadan tehdit algısı (b)	-.04	.001
Çocuğun çatışma için kendini suçlaması (c)	.03	
4. Adım: a X b	.19*	.03
a X c	.05	

Not. Tüm ölçek puanları analiz öncesinde standart skorlara dönüştürülmüştür. Tablodaki standardize β katsayıları 3. adımda elde edilmiş katsayılardır.

* $p < 0.05$, ** $p < 0.01$, *** $p < 0.001$

Şekil 5: Evlilik Çatışmasından Algılanan Tehdidin Biçimlendirici Etkisi

Şekil 5'te görüldüğü gibi, evlilik çatışmasından düşük düzeyde tehdit algılayanlarda, kardeşin beğeni ve kabulü arttıkça çocukların düşmanca ve saldırganlık içeren uyum problemleri azalmaktadır. Çatışmadan yüksek düzeyde tehdit algılayanlarda, kardeşin beğeni ve kabulü arttıkça çocukların düşmanlık ve saldırganlık içeren uyum problemlerindeki yükseliş daha az belirgindir.

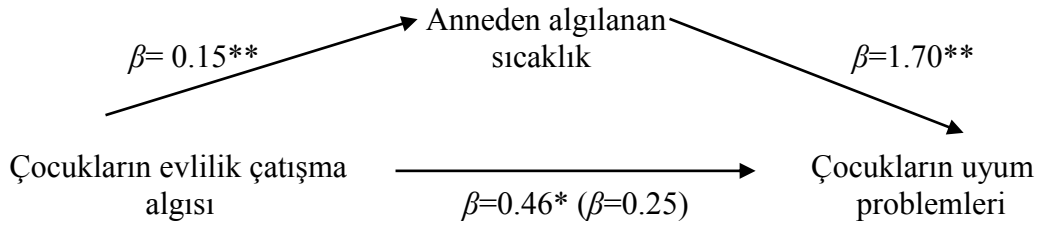
2.5.3. Evlilik Çatışma Algısı ile Uyum Problemleri Arasındaki İlişkide Ebeveyn Kabul Reddinin Aracı Rolü

Ebeveyn kabul reddinin, çocukların algıladıkları evlilik çatışması ile uyum problemleri arasındaki ilişkide aracı rolünü saptamak amacıyla aracı regresyon analizi yapılmıştır. Baron ve Kenny'nin (1986) ölçütleri temel alınarak ebeveyn kabul reddinin aracı değişken rolü incelenmiştir. Yani; bağımlı, bağımsız ve aracı değişken birbiriyle anlamlı olarak ilişkili olmalıdır. Aracı değişkeni tespit etmek için ilk olarak, aracı değişken ile bağımsız değişken arasındaki ilişkinin anlamlı olması gerekmektedir. Daha sonra, bağımsız ve aracı değişken ile bağımlı değişken arasındaki ilişkiye bakılmaktadır. Yapılan analiz sonucunda, çocuğun ebeveynleri arasında algıladığı evlilik çatışması ile sıcaklık/duygulanım, düşmanlık/saldırganlık, umursamazlık/ihtimal ve farklılaşmamış red arasında olumlu yönde ve anlamlı ilişkiler bulunmuştur (sırasıyla, $r=.27$, $p<.01$; $r=.37$, $p<.01$; $r=.31$, $p<.01$; $r=.29$, $p<.01$). Buna göre, çocukların algıladıkları evlilik çatışmasını dair puanları arttıkça, kabul-red ölçeğinin her bir alt ölçeği için aldıkları puanlarının da artmakta olduğu saptanmıştır. Çocukların evlilik çatışmasına dair algıları ile uyum problemleri arasında olumlu yönde bir ilişki olduğu saptanmıştır ($r=.24$, $p<.01$). Bu sonuca göre, algılanan evlilik çatışması puanları arttıkça kişilik değerlendirme ölçeğinden alınan puanlar da artmaktadır.

Çocukların kişilik değerlendirmeleri ile sıcaklık/duygulanım, düşmanlık/saldırganlık, umursamazlık/ihtimal ve farklılaşmamış red arasında olumlu yönde anlamlı ilişki bulunmuştur (sırasıyla, $r=.43$, $p<.01$; $r=.37$, $p<.01$; $r=.33$, $p<.01$; $r=.21$, $p<.05$). Buna göre, anneden algılanan kabul-reddin değerlendirildiği ölçeğin sıcaklık/duygulanım, düşmanlık/saldırganlık, umursamazlık/ihtimal ve farklılaşmamış red alt boyutlarından alınan puanların artması, kişilik değerlendirme ölçeğinden aldıkları puanları da arttırmaktadır. Korelasyon analizi sonuçlarına göre, değişkenler arasında aracı regresyon analizinin yapılabilmesi için gerekli ön koşul sağlanmaktadır.

Analizlerde, çocukların evlilik çatışma algısının aracı değişken olan anneden algılanan sıcaklığı anlamlı düzeyde yordadığı bulunmuştur ($B=.15$, $p<.01$). Çocukların çatışma algısı, bağımsız değişken olan uyum problemlerini de anlamlı derecede yordamaktadır ($B =.46$, $p<.01$). Evlilik çatışmasına dair çocukların algıları, ebeveynlerinden algıladıkları sıcaklık ve uyumları birlikte regresyona alındığında, çatışma algısının çocukların uyum problemleri üzerindeki anlamlı yordama düzeyi ortadan kalkmıştır ($B=.25$, $p>.05$). Sobel test analizi sonucuna göre de, sıcaklığın aracı etkisi bulunmuştur ($z=2.63$, $p<.01$). Yani anneden algılanan sıcaklık, çocukların algıladıkları evlilik çatışması ve uyum problemleri arasındaki ilişkide tam aracı etki göstermektedir (Şekil 6).

Şekil 6: Çocukların Evlilik Çatışma Algısı ile Uyum Problemleri Arasındaki İlişkide Anneden Algılanan Sıcaklığın Aracı Rolü

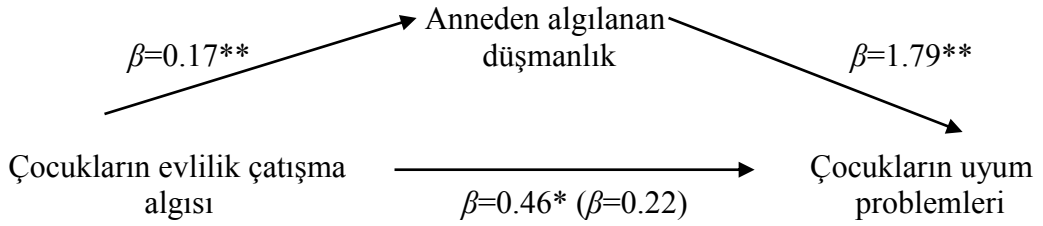

* $p<0.05$, ** $p<0.01$

Yapılan regresyon analizler sonucunda, çocukların algıladıkları evlilik çatışmasının aracı değişken olan anneden algılanan düşmanlığı anlamlı düzeyde yordadığı bulunmuştur ($B=.17$, $p<.001$). Bağımsız değişken olan uyum problemleri, çocukların çatışma algısı tarafından anlamlı derecede yordanmaktadır ($B=.46$, $p<.01$). Çocuklar tarafından algılanan evlilik çatışması, anneden algılanan düşmanlık ve uyum problemleri birlikte regresyonda yer aldığı anda, çatışma algısının çocukların uyum problemleri üzerindeki anlamlı yordama düzeyi ortadan kalkmıştır ($B=.22$, $p>.05$). Sobel test analizi sonucuna göre de, düşmanlığın bu ilişki arasındaki aracı etkisi desteklenmiştir ($z=2.87$, $p<.01$). Çocukların çatışma algısı ve uyum problemleri

arasındaki ilişkide anneden algıladıkları düşmanlık tam aracı etki göstermektedir (Şekil 7).

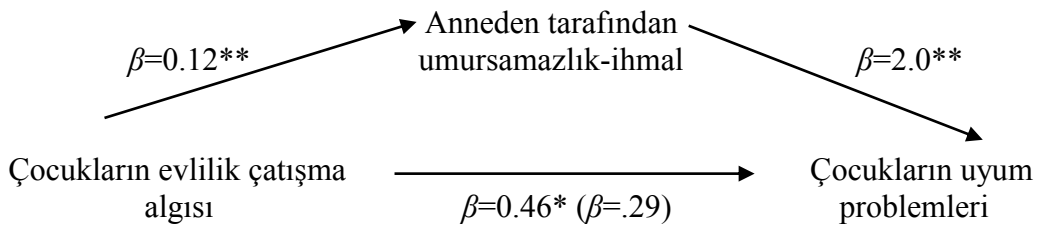
Şekil 7: Çocukların Evlilik Çatışma Algısı ile Uyum Problemleri Arasındaki İlişkide Anneden Algılanan Düşmanlığın Aracı Rolü

* $p<0.05$, ** $p<0.01$

Anne tarafından umursamazlık-ihmal algılamasının, çocukların çatışma algısı ile uyum problemleri arasındaki ilişkide aracı rol oynayıp oynamadığını test etmek amacıyla yapılan analizlerde, anneden algılanan umursamazlığın evlilik çatışması algısı tarafından anlamlı olarak yordandığı bulunmuştur ($B=.12$, $p<.001$). Bağımsız ve bağımlı değişkeninle birlikte algılanan umursamazlık regresyona alındığında, çatışma algısının çocukların uyum problemleri üzerindeki anlamlı yordama düzeyi ortadan kalkmıştır ($B=.29$, $p>.05$). Bu da, çatışma algısı ve çocukların uyum problemleri arasında anneden algılanan umursamazlığın tam aracı rolünü göstermektedir. Sobel test de, algılanan umursamazlığın aracı rolünü göstermiştir ($z=2.45$, $p<.05$) (Şekil 8).

Şekil 8: Çocukların Evlilik Çatışma Algısı ile Uyum Problemleri Arasındaki İlişkide Anne Tarafından Umursamazlık-İhmalin Aracı Rolü

* $p<0.05$, ** $p<0.01$

Analizlere bakıldığında, çocukların çatışma algısının aracı değişken olan farklılaşmamış reddi anlamlı olarak yordamaktadır ($B=.09$, $p=.001$). Evlilik çatışmasına dair algıları, annelerinden algıladıkları farklılaşmamış red ve uyum problemleri birlikte regresyona alındığında, çocukların çatışmaya dair algısının uyum problemleri üzerindeki anlamlılık derecesi düşmüş ancak tamamen ortadan kalkmamıştır ($B=.37$, $p<.05$). Sobel testi analizi sonucuna göre, evlilik çatışma algısı ile uyum problemleri arasında farklılaşmamış reddin aracı etkisi bulunamamıştır ($z=1.53$, $p>.05$).

2.5.4. Kardeş İlişki Kalitesinin Demografik Değişkenlere göre Farklılaşması

Kardeşlerle ilgili edinilen demografik bilgilere göre (kardeşler arasındaki yaş farkı ve doğum sırası), kardeşlerin ilişki kalitesinin farklılaşıp farklılaşmadığını saptamak için İki Yönlü MANOVA Analizi yapılmıştır.

Kardeşler arasındaki ilişkinin onların yaş farkına göre değişip değişmediğini belirlemek amacıyla yapılan analiz sonucunda, kardeşler arasında baba tarafından farklılaşan muamele algısı, iki kardeş arasındaki yaş farkı 1-5 aralığında olan grup ile yaş farkı 6-13 aralığında olan grup arasında farklılaşmaktadır ($F(1,127)=5.04$, $p<.05$). Kardeşler arasındaki yaş farkı 6-13 aralığında olan gruptaki çocuklar, yaş farkı 1-5 aralığında olanlara göre daha fazla babaları tarafından farklılaşan muamele bildirmiştir (bkz. Tablo 7).

Uygulamanın yapıldığı çocuğun doğum sırasına göre kardeşiyle olan ilişkisinin kalitesinin farklılaşıp farklılaşmadığını incelemek için yapılan analiz sonucuna göre, kardeşler arasındaki kıskançlık/yarış, kardeşin beğeni ve kabulü, baba ve anne tarafından farklılaşan muamele algılanması ailesinde ilk çocuk olan grup ile ikinci çocuk olan grup arasında farklılaşmaktadır (sırayla; $F(1,127)=7.71$, $p<.01$; $F(1,127)=11.82$, $p=.001$; $F(1,127)=8.58$, $p<.01$; $F(1,127)=4.46$, $p<.05$). Ailelerinde ilk çocuk olan gruptakiler, ikinci çocuk olanlara göre kardeşleri ile arasında daha fazla

kıskançlık/yarış, çatışma, baba ve anne tarafından farklılaşmış muamele bildirmişlerdir. Ailelerinde ikinci çocuk olan gruptakiler ise, birinci çocuk olanlara göre daha fazla kardeşler arasındaki ilişkinin olumluluğunu ve kardeşlerin beğeni kabulünü bildirmişlerdir (bkz. Tablo 7).

Kardeşler arasındaki yaş farkı ve doğum sırasının etkileşimi anlamlı değildir (sırasıyla; $F(1,127)=1.61$, $p>.05$; $F(1,127)=.47$, $p>.05$; $F(1,127)=2.39$, $p>.05$; $F(1,127)=.25$, $p>.05$; $F(1,127)=2.05$, $p>.05$; $F(1,127)=2.44$, $p>.05$).

Tablo 7: Kardeşler arasındaki Yaş Farkı ve Kardeşlerin Doğum Sırasına göre Kardeş İlişki Kalitesi için Ortalama ve Standart Sapma Değerleri

Grup	N	Kardeşler arasındaki Kıskançlık/Yarış		Kardeşler arasındaki İlişkinin Olumluluğu		Kardeşler arasında Çatışma		Kardeşlerin Beğeni ve Kabulü		Kardeşler arasında Baba Tarafından Farklılaşan Muamele		Kardeşler arasında Anne Tarafından Farklılaşan Muamele	
		\bar{X}	SS	\bar{X}	SS	\bar{X}	SS	\bar{X}	SS	\bar{X}	SS	\bar{X}	SS
1-5 Yaş Farkı													
İlk Çocuk	29	2.1	1.1	3.2	1.0	2.3	0.8	3.2	0.8	2.1	1.2	2.5	1.4
İkinci Çocuk	42	1.8	0.8	3.6	1.0	2.4	1.1	3.8	0.9	1.8	1.0	2.3	1.2
6-13 Yaş Farkı													
İlk Çocuk	30	2.1	1.0	3.6	1.0	2.3	1.1	3.4	0.7	2.9	1.4	2.9	1.2
İkinci Çocuk	30	1.4	0.8	3.7	1.0	1.9	0.8	3.8	0.8	2.0	1.2	2.1	1.1

SONUÇ

Bu çalışmanın amaçları, çocukların kardeş ilişki kalitesi ile uyum problemleri arasındaki ilişkide evlilik çatışma algısının biçimlendirici ve evlilik çatışma algısı ile çocukların uyum problemleri arasında anne kabul/reddinin aracı etkisinin olup olmadığına incelenmesidir. İlâveten kardeş ilişki kalitesinin, kardeşler arasındaki yaş farkı ve doğum sırasına göre farklılaşıp farklılaşmadığı da incelenmiştir.

Çocukların kardeş ilişki kalitesi ile uyum problemleri arasındaki ilişkide ebeveynlerinin evlilik çatışmasına dair tehdit algısının ve çatışma için kendini suçlamasının biçimlendirici etkisini sınamak amacıyla yapılan biçimlendirici regresyon analizi sonucunda, sadece çocuğun ebeveynleri arasında yaşanan evlilik çatışmasından tehdit algılamasının biçimlendirici etkisi ortaya konmuştur. Bu biçimlendirici etki, kardeş ilişki kalitesini değerlendiren ölçeğin “baba tarafından farklılaşan muamele” alt ölçeği ile uyum problemleri arasında ortaya konmuştur. Ayrıca, kardeş ilişki kalitesinin alt boyutlarından “beğeni ve kabulün”, çocukların düşmanlık ve saldırganlık içeren uyum problemleri arasında ebeveynler arasında yaşanan çatışmadan tehdit algısının biçimlendirici etkisi ortaya konmuştur.

İlk problemde, kardeş ilişki kalitesinin “babadan farklılaşmış muamele” alt ölçeği ile çocukların uyum problemleri arasında ebeveynleri arasındaki çatışmadan tehdit algılamalarının biçimlendirici etkisi desteklenmiştir. Bu biçimlendirici etkinin yönü, beklendiği gibi evlilik çatışmasından yüksek düzeyde tehdit algılayanlarda, baba tarafından algılanan farklılaşan muamele düzeyi arttıkça çocuk uyum problemlerinin de arttığı şeklindedir ancak bu artışın belirginliği azdır. Yaşanan çatışmadan düşük düzeyde tehdit algılayan çocuklarda, babadan algılanan farklılaşan muamele arttıkça uyum problemleri de artmaktadır (bkz. Şekil 4).

Alanda, bu çalışmada da elde edilen kardeşler arasındaki olumsuz bir ilişkinin çocukların uyum problemleri üzerinde etkisi olduğu yönündeki bulguları destekleyen çeşitli çalışmalar mevcuttur. Örneğin, Feinberg ve Hetherington (2000: 1512-1524) çalışmasında, ebeveynlerin kardeşler arasında farklılaşan davranışlarının çocukların

öz-saygısı ve uyumu ile ilişkili olduğunu belirtmişlerdir. Başka çalışmalarda (Brody, 1998; McHale ve ark., 2012: 913-930), anne ya da babanın kardeşlerden birine diğerinden daha farklı davranmasının kıskanç bir kardeş ilişkisi ve olumsuz bir evlilik ilişkisi ile bağlantılı olduğu bulunmuştur. Crocker ve Park'ın (2004: 392-414) belirttiğine göre de, kardeşini kıskanan bireyler, onları bir destek kaynağı görmekten ziyade potansiyel düşman ve rakip olarak görebilir. Böylece kardeşler arasında düşmanca ve çatışmalı bir kardeş ilişkisi varken, çocukların ebeveynleri arasındaki yaşanan çatışmadan da tehdit algılamaları, onların uyumları üzerinde daha olumsuz bir etki göstermesine yol açabilir. Çalışmamızda bu beklentiyi destekleyecek şekilde, yüksek düzeyde tehdit algılayanların, baba tarafından algılanan farklılaşan muamele düzeyi arttıkça çocuk uyum problemlerinin de arttığı ortaya konmuştur ancak bu yükseliş daha az belirgindir. Çocukların uyum problemlerindeki belirgin artışın, çatışmadan düşük düzeyde tehdit algılayanlarda, babadan algılanan farklılaşan muamele arttığı durumlarda meydana geldiği görülmüştür. Ebeveynler arasında yaşanan çatışmadan algılanan tehdidin düşük olması, çocukların dikkatinin büyük bir kısmını babaların kardeşlere gösterdiği muameledeki farklılığa yöneltmesine yol açabilir. Böylece, çocuklar babalarının kardeşleriyle kendilerine gösterdiği muameleyi farklı olarak algıladıkları için kardeşleri ve ebeveynleri ile daha çatışmalı bir ilişki içinde olabilir ve böylece gösterdikleri uyum problemlerinin de artış göstermesine neden olabilir.

Yapılan biçimlendirici regresyon analizi sonucunda, çocukların, kardeş ilişki kalitesinin alt ölçeklerinden olan kardeşler arasındaki kıskançlık/yarışın, ilişkinin olumluluğunun, çatışmanın, kardeşin beğeni-kabulünün ve anne tarafından farklılaşan muamelenin ve çocukların uyum problemleri arasındaki ilişkide ebeveynlerinin evlilik çatışmasına dair tehdit algısının ve çatışmadan kendini suçlamanın biçimlendirici etkisi bulunamamıştır. Evlilik çatışmasından tehdit algısı ve çatışma için kendini suçlamanın biçimlendirici etkisinin bu değişkenler arasında görülememesinin nedeni, örneklem grubunun algıladıkları çatışma düzeyinin ve bu çatışma için kendini suçlama düzeyinin çok yüksek olmaması olabilir. Çalışmanın örnekleme, evlilik çatışma algıları yüksek bireylerden seçilmesine rağmen, son zamanlarda yapılan çalışmalarda (ör; Piotrowski, Tailor ve Cormier, 2014: 123-134; Skoop, McDonald, Manke ve Jouriles,

2005: 324-333), aile içi şiddetin olduğu çok yüksek çatışmalı evlerde yaşayan bireyler, geçici olarak kadın sığınma evinde bulunan kadınlar ve onların çocukları yer almaktadır. Çalışmamızda ise, örnekleminiz okuldaki öğrencilerden oluşmaktadır. Dolayısıyla bu çocukların ebeveynleri arasında maruz kaldıkları çatışmadan tehdit algılamaları ya da kendilerini suçlamaları annesiyle birlikte sığınma evinde kalan çocuklara göre daha düşük düzeyde olması beklenir. Düşük düzeydeki bir tehdit algısı ve kendini suçlamanın, kardeşler arasındaki ilişki ve çocukların uyumu üzerinde olumsuz bir rol oynayabilmesi daha az olasılıklı olduğundan (Skoop ve ark., 2005: 324-333), kardeş ilişki kalitesinin her alt ölçeği için biçimlendirici etkiye dair bulgu elde edilememiş olabilir. Çocukların kardeşleriyle olumsuz, çatışmalı deneyimlerinin onların çatışmayı değerlendirme ve çatışmaya uyum süreçlerinde önemli bir rol oynadığı ileri sürülmüştür (Grych ve Fincham, 1990: 267-290). Yine aile sistemleri teorisinde evlilik, ebeveyn-çocuk ve kardeşler alt sistemler arasındaki etkileşimin karşılıklı olduğu belirtilmiştir (Minuchin, 1985: 289-302). Yapılan çalışmalar da (Kim, McHale, Osgood ve Crouter, 2006: 1746-1761; Yu ve Gamble, 2008: 757-778), kardeşler arasındaki ilişkinin diğer sistemlerden etkilendiği gibi onları da etkilediğini ortaya koymuştur. Ancak bu bulguların tersine, bu çalışmada kardeşler arasındaki kıskançlık/yarış ve çatışma ile çocukların uyumları arasında evlilik çatışmasına yönelik tehdit ve kendini suçlamanın biçimlendirici etkisinin bulunamamasının bir sebebi de, kardeşler arasındaki ilişkinin çok fazla olumsuz olmamasına bağlı olabilir.

Bunlara ek olarak çalışmada, kardeşler arasında “baba tarafından farklılaşan muamele” algılanması ve çocukların uyum problemleri arasında evlilik çatışmasından tehdit algısının biçimlendirici rolünün anlamlı olduğu bulunurken “anne tarafından farklılaşan muamelenin” ve uyum problemleri arasında tehdit algısının biçimlendirici etkisinin bulunamamasının nedeni, örnekleimde kızların sayı olarak daha fazla olması ile ilişkili olabilir. Rothbart ve Maccoby’nin (1966: 237-243) çalışmasında, anne ve babaların kız ve erkek çocuklarına farklı ebeveynlikler sergiledikleri bulunmuştur. Buna ek olarak, Kagan ve Lemkin’in (1960) çalışmasında kızların babalarını annelerine göre hem daha cezalandırıcı hem de daha şefkatli gördüğü ortaya konmuştur (akt; Rothbart ve Maccoby, 1966: 237-243). Kızların babalarıyla olan

ilişkilerini daha ön plana almış olabileceklerinden dolayı anne tarafından olası bir farklı muameleyi göz ardı etmiş olabilirler.

Çocukların kardeş ilişki kalitesi ile uyum problemlerinin düşmanlık/saldırganlık alt ölçeği arasındaki ilişkide ebeveynlerinin evlilik çatışmasına dair tehdit algısının ve çatışma için kendini suçlamasının biçimlendirici etkisini sınamak amacıyla yapılan biçimlendirici regresyon analizi sonucunda, sadece çocuğun ebeveynleri arasında yaşanan evlilik çatışmasından tehdit algılamasının biçimlendirici etkisi ortaya konmuştur. Biçimlendirici etkinin yönü beklendiği gibidir. Yani, çocukların çatışmadan algıladığı tehdidin yüksek olması durumunda kardeşin beğeni ve kabulü arttığında, çocukların düşmanlık ve saldırganlık içeren uyum problemleri göstermelerindeki yükseliş daha az belirgindir (bkz. Şekil 5). Kardeşler arasındaki olumlu ilişkinin çocuklardaki güvenlik hissini arttırdığı ve yüksek tehdit algısının olduğu durumda, çocukların uyum problemlerindeki artışı engellediği söylenebilir. Çalışmada elde edilen bu sonuçla ilgili literatüre bakıldığında zaman, kardeşi ile olumlu bir ilişkiye sahip çocukların daha az içselleştirme ve dışsallaştırma problemleri geliştirdikleri ortaya konmuştur (Branje, Van Lieshout, Van Aken, ve Haselager, 2004: 1385-1396; Kim, McHale, Crouter, ve Osgood, 2007: 960-973). Buna ek olarak, Gass, Jenkins ve Dunn (2007: 167-175) tarafından yürütülen bir çalışmada, çocukların stresli bir olay deneyimlemelerinin onların uyum problemleri üzerindeki etkisinde kardeş desteğinin koruyucu etkisi ortaya konmuştur.

Çalışmamızda kardeş ilişki kalitesinin alt boyutları ile uyum problemleri arasında çocukların algıladıkları çatışma özelliklerinin biçimlendirici etkisi incelenmemiştir. Bilişsel-bağlamsal modelde, değerlendirmelerin çatışmanın şiddeti, içeriği gibi özellikleri tarafından etkilendiği ileri sürülmüştür. Özellikle de, ebeveynler arasında saldırganca bir çatışma olduğunda çocuğun bunu tehdit edici olarak algılaması ya da çatışma çocukla ilgili bir konu hakkında olduğunda kendini suçlamaya yol açması daha olasıdır (Grych ve ark., 2000: 1648-1661). Dolayısıyla çatışma özelliklerinin çocukların tehdit algısı ve kendini suçlama algılarını etkileyerek çocukların uyumunu etkilediği varsayımından hareketle bu çalışmada, çatışma özelliklerinin biçimlendirici etkisi varsayılmamıştır.

İkinci problem doğrultusunda, evlilik çatışma algısı ile uyum problemleri arasındaki ilişkide anneden algılanan kabul-reddin aracı rolü incelenmiştir. Yapılan analizler sonucunda çatışma algısı ile çocukların uyum problemleri arasında, anneden algılanan sıcaklık, düşmanlık-saldırganlık ve umursamazlık-ihmalin tam aracı rolü desteklenmiştir. Bu çalışmada elde edilen bulgular literatürle tutarlıdır. Literatürde, ebeveynlik davranışının bu ilişki arasında aracı rolde olduğunu ortaya koyan çeşitli çalışmalar mevcuttur. Cui ve Conger'in (2008: 261-284) çalışmasında, evlilikteki problemler ile uyum problemleri arasında sıcak, yakın ve olumsuz, tutarsız ebeveynlik davranışlarının aracı rol oynadığı bulunmuştur. Benzer olarak, Schoppe-Sullivan, Schermerhorn ve Cummings'in (2007: 1118-1134) yürüttüğü başka bir çalışmada, davranış kontrolü, özerklik ve sıcaklık üzerinden değerlendirilen ebeveynlik kalitesinin, evlilik çatışması ve çocukların uyumları arasındaki ilişkide aracı rolü olduğu gösterilmiştir.

Bu aracı analizler sonucunda çocukların çatışma algısı ile uyum problemleri arasında sadece farklılaşmamış reddin aracı rolü bulunamamıştır. Farklılaşmamış redde, annelerinin onları ihmal ettiğine, sevmediğine ya da onlara karşı düşmanca olduklarına dair davranışsal göstergeleri açık değildir. Araştırmacılar genellikle, ölçeğin dört alt ölçeğinin bir arada değerlendirilmesiyle daha güçlü davranışsal ve gelişimsel göstergelere ulaşabileceğini belirtmişlerdir (Rohner, Khaleque ve Cournoyer, 2005: 299-334). Buna ek olarak, çalışmamızda Farklılaşmamış Red alt ölçeğinin güvenilirlik katsayısı zayıftır. Bu nedenle de bu alt ölçeğin aracı rolü bulunamamış olabilir.

Üçüncü problem doğrultusunda, kardeş ilişki kalitesinin, kardeşler arasındaki yaş farkı ve doğum sırasına göre farklılaşıp farklılaşmadığını incelemek amacıyla yapılan analiz sonucunda, kardeşler arasındaki yaş farkı 6-13 aralığında olan gruptaki çocukların, yaş farkı 1-5 aralığında olanlara göre daha fazla babaları tarafından farklılaşan muamele bildirdikleri bulunmuştur (bkz. Tablo 7). Çocukların, ebeveynlerinin davranışlarını kardeşlerden birine diğerinden daha ayrıcalıklı davranıldığını algılamasının olası sonuçlarından biri olan kardeş kıskançlığı (Brody, 1998), kardeşlerin birbirlerini bir destek kaynağı görmekten ziyade potansiyel düşman ve rakip olarak görmelerine neden olabilir (Crocker ve Park, 2004: 392-414). Ancak yapılan çalışmalar, kardeşler arasındaki yaş farkının dört yaştan fazla olduğu

durumlarda çocukların daha olumlu kardeş ilişkileri bildirdiğini ortaya koyduğu için elde edilen bu bulgunun literatürle uyumlu olmadığı söylenebilir. Örneğin; Buhrmester ve Furman (1990: 1387-1398) tarafından yürütülen bir çalışmada, kardeşler arasındaki yaş farkının dört yaştan fazla olduğu durumlarda çocukların daha olumlu bildirimlerde bulunduğu ortaya konmuştur.

Kardeşlerin doğum sırasının aralarındaki ilişkiyi etkileyip etkilemediğini sınamak yapılan analizler sonucunda, ailelerinde ilk çocuk olan gruptakilerin, ikinci çocuk olanlara göre kardeşleri ile arasında daha fazla kıskançlık/yarış, çatışma, baba ve anne tarafından farklılaşmış muamele bildirdikleri ortaya konmuştur. Ailelerinde ikinci çocuk olan gruptakiler ise, birinci çocuk olanlara göre daha fazla kardeşler arasındaki ilişkinin olumluluğunu ve kardeşlerin beğeni kabulünü bildirmişlerdir. Elde edilen bu bulgular ile tutarlı olarak, Stewart, Verbrugge, ve Beilfuss'ın (1998: 59-74) çalışmasında, büyük kardeşlerin daha olumsuz ve çok da yakın olmayan kardeş ilişkisi bildirdiği belirtilmiştir. Tam tersi olarak, Minnett, Vandell ve Santrock (1983) de çalışmalarında, ilk doğan çocukların kardeşlerine karşı daha olumlu davranışlar sergilemekte olduğunu bulmuşlardır (akt; Buhrmester ve Furman 1990: 1387-1398). Bu alandaki bulguların tutarsız olması, bu konuda daha fazla karşılaştırılabilir çalışmaların yapılması gereğini düşündürmektedir.

Bu çalışmanın önemli kısıtlılıklarından biri, ölçümlerin tek bir kardeş üzerinden alınmış olmasıdır. Bunun da, aynı aile içinde farklı doğum sırasındaki kardeş çiftlerinin, aralarındaki ilişkiye dair bildirimlerini ve aynı zamanda her iki kardeşin de annelerinden algıladıkları kabul-reddi ve ebeveynleri arasındaki çatışmaya dair algılarını karşılaştıramıyor olmamıza neden olduğu söylenebilir. Bunlara ek olarak, uygulamada kardeşler arasındaki ilişkinin kalitesini ölçmek için kullanılan Kardeş İlişkisi Ölçeğinin çatışmayı ölçen alt ölçeği, sadece iki maddeden oluştuğu ve iç tutarlılık katsayısı çalışmamız için zayıf olduğundan dolayı kardeşler arasındaki çatışmanın güvenilir bir şekilde ölçülemediği söylenebilir. Bir başka kısıtlılık olarak örneklem grubunun görece evlilik çatışması düşük olan ailelerden oluşmasıdır.

Ülkemiz literatüründe, kardeş ilişkisi ile ilgili çok az çalışma yapıldığı, kardeş ilişki kalitesi ve çocukların uyumları arasında evlilik çatışma algısının biçimlendirici etkisinin hiç çalışılmamış olması dikkat çekmektedir. Bu nedenle, kardeşlerin ilişki kalitesi ve evlilik çatışma algısının bir arada ele alındığı bu çalışmanın kullanılmasının ülkemiz alan literatürüne katkı sağlaması bakımından önemli olduğu düşünülmektedir.

KAYNAKÇA

- BARON, R. M., KENNY, D. A.: 1986 “The Moderator-Mediator Variable Distinction in Social Psychological Research: Conceptual, Strategic and Statistical Considerations”, **Journal of Personality and Social Psychology**, 51, s. 1173-1182.
- BASCOE, S. M., DAVIES, P. T., VE CUMMINGS, E. M.: 2012 “Beyond Warmth and Conflict: The Developmental Utility of a Boundary Conceptualization of Sibling Relationship Processes”, **Child Development**, 83/6, s. 2121-2138.
- BICKHAM, N. L., FIESE, B. H.: 1997 Extension of the Children's Perceptions of Interparental Conflict Scale for Use with Late Adolescents. **Journal of Family Psychology**, 11/2, s. 246.
- BORNSTEIN, M. H., DAVIDSON, L., KEYES, C. L., VE MOORE, K. A. (ED.): 2003 **Well-being: Positive Development across the Life Course**, NJ: Psychology Press, s. 205- 220.
- BRANJE, S. J., VAN LIESHOUT, C. F., VAN AKEN, M. A., VE HASELAGER, G. J.: 2004 “Perceived Support in Sibling Relationships and Adolescent Adjustment”, **Journal of Child Psychology and Psychiatry**, 45/8, s. 1385-1396.

- BRETT, C. (ED.): 1997 **Understanding Life: An Introduction to the Psychology of Alfred Adler**, England: Oneworld Publications.
- BRODY, G. H., STONEMAN, Z., MCCOY, J. K.: 1994 “Forecasting Sibling Relationships in Early Adolescence from Child Temperaments and Family Processes in Middle Childhood”, **Child Development**, 65/3, s. 771-784.
- BRODY, G. H.: 1998 “Sibling Relationship Quality: Its Causes and Consequences”, **Annual Review of Psychology**, 49/1, s. 1-24.
- BUEHLER, C., ANTHONY, C., KRISHNAKUMAR, A., STONE, G., GERARD, J., PEMBERTON, S.: 1997 “Interparental Conflict and Youth Problem Behaviors: A Meta-Analysis”, **Journal of Child and Family Studies**, 6/2, s. 233-247.
- BUEHLER, C., BENSON, M. J., GERARD, J. M.: 2006 “Interparental Hostility and Early Adolescent Problem Behavior: The Mediating Role of Specific Aspects of Parenting”, **Journal of Research on Adolescence**, 16/2, s. 265-292.
- BUHRMESTER, D., FURMAN, W.: 1990 “Perceptions of Sibling Relationships During Middle Childhood and Adolescence”, **Child Development**, 61/5, s. 1387-1398.
- BUIST, K. L., DEKOVIĆ, M., PRINZIE, P.: 2013 “Sibling Relationship Quality and Psychopathology of Children and

- Adolescents: A Meta-Analysis”, **Clinical Psychology Review**, 33/1, s. 97-106.
- CAYA, M. L., LIEM, J. H.: 1998 “The Role of Sibling Support in High-Conflict families”, **American Journal of Orthopsychiatry**, 68/2, s. 327-333.
- CICIRELLI, V. G.: 1995 **Sibling Relationships across the Life Span**, NY: Plenum Press.
- COLE, A., KERNS, K. A.: 2001 “Perceptions of Sibling Qualities and Activities of Early Adolescents”, **The Journal of Early Adolescence**, 21/2, s. 204-227.
- COX, M. J., PALEY, B.: 1997 “Families as Systems”, **Annual review of Psychology**, 48/1, s. 243-267.
- CRISS, M. M., SHAW, D. S.: 2005 “Sibling Relationships as Contexts for Delinquency Training in Low-Income Families”, **Journal of Family Psychology**, 19/4, s. 592-600.
- CROCKER, J., PARK, L. E.: 2004 “The Costly Pursuit of Self-Esteem”, **Psychological Bulletin**, s. 130/3, 392-414.
- CUI, M., CONGER, R. D.: 2008 “Parenting Behavior as Mediator and Moderator of the Association Between Marital Problems and Adolescent

- CUMMINGS, E. M., ZAHN-WAXLER, C., RADKE-YARROW, M.: 1981
- Maladjustment”, **Journal of Research on Adolescence**, 18/2, s. 261-284.
- “Young Children's Responses to Expressions of Anger And Affection by Others in the Family”, **Child Development**, s. 1274-1282.
- CUMMINGS, E. M., VOGEL, D., CUMMINGS, J. S., EL-SHEIKH, M.: 1989
- “Children's Responses to Different Forms of Expression of Anger Between Adults”, **Child Development**, s. 1392-1404.
- ÇAVDAR, A.: 2003
- “**The Self-with-Sibling Representation and the Oedipal Themes in the Sibling Relationship**”, Yayınlanmamış Master Tezi. İstanbul: Boğaziçi Üniversitesi.
- DAVIES, P. T., CUMMINGS, E. M.: 1994
- “Marital Conflict and Child Adjustment: an Emotional Security Hypothesis”, **Psychological Bulletin**, 116/3, s. 387-411.
- DEATER-DECKARD, K., DUNN, J.: 2002
- “Sibling Relationships and Social-Emotional Adjustment in Different Family Contexts”, **Social Development**, 11/4, s. 571-590.
- DEBOARD-LUCAS, R. L., GRYCH, J. H.: 2011
- “Children’s Perceptions of Intimate Partner Violence: Causes, Consequences, and Coping”, **Journal of Family Violence**, 26/5, s. 343-354.

- EMERY, R. E., FINCHAM, F. D.,
CUMMINGS, E. M.: 1992 “Parenting in Context: Systemic Thinking about Parental Conflict and Its Influence on Children”, **Journal of Consulting and Clinical Psychology**, 60/6, s. 909-912.
- EMERY, R.: 2013 **Evlilik, Boşanma ve Çocukların Uyumu**, Çev. Elif Okan Gezmiş, Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları, İstanbul.
- EREL, O., BURMAN, B.: 1995 “Interrelatedness of Marital Relations and Parent-Child Relations: A Meta-Analytic Review”, **Psychological Bulletin**, 118/1, s. 108-132.
- ERKMAN, F., ROHNER, R. P.: 2006 “Youths’ Perceptions of Corporal Punishment, Parental Acceptance, and Psychological Adjustment in a Turkish Metropolis”, **Cross-Cultural Research**, 40/3, s. 250-267.
- FEINBERG, M. E.,
HETHERINGTON, E. M.: 2000 “Sibling Differentiation in Adolescence: Implications For Behavioral Genetic Theory”, **Child Development**, 71/6, s. 1512-1524.
- FINCHAM, F. D., GRYCH, J. H.,
OSBORNE, L. N.: 1994 “Does Marital Conflict Cause Child Maladjustment? Directions and Challenges for Longitudinal Research”,

- Journal of Family Psychology**, 8/2, s. 128-140.
- FURMAN, W., BUHRMESTER, D.: 1985 “Children's Perceptions of The Personal Relationships in Their Social Networks”, **Developmental Psychology**, 21/6, s. 1016-1024.
- FURMAN, W., BUHRMESTER, D.: 1992 “Age and Sex Differences in Perceptions of Networks of Personal Relationships”, **Child Development**, 63/1, s. 103-115.
- GASS, K., JENKINS, J., DUNN, J.: 2007 “Are Sibling Relationships Protective? A Longitudinal Study”, **Journal of Child Psychology and Psychiatry**, 48/2, s. 167-175.
- GOETTING, A.: 1986 “The Developmental Tasks of Siblingship over the Life Cycle”, **Journal of Marriage and The Family**, 48/4, s. 703-714.
- GRAHAM-BERMANN, S. A., CUTLER, S. E., LITZENBERGER, B. W., SCHWARTZ, W. E.: 1994 “Perceived Conflict and Violence in Childhood Sibling Relationships and Later Emotional Adjustment”, **Journal of Family Psychology**, 8/1, s. 85-97.
- GRYCH, J. H., FINCHAM, F. D.: 1990 “Marital Conflict and Children's Adjustment: A Cognitive-Contextual

- Framework”, **Psychological Bulletin**, 108/2, s. 267-290.
- GRYCH, J. H., SEID, M., FINCHAM, F. D.: 1992
 “Assesing Marital Conflict from The Child's Perspective: The Children's Perception of Interparental Conflict Scale”, **Child Development**, 63, s. 558-572.
- GRYCH, J. H., FINCHAM, F. D.: 1993
 “Children's Appraisals of Marital Conflict: Initial Investigations of the Cognitive-Contextual Framework”, **Child Development**, 64/1, s. 215-230.
- GRYCH, J. H., FINCHAM, F. D., JOURILES, E. N., MCDONALD, R.: 2000
 “Interparental Conflict and Child Adjustment: Testing the Mediatlional Role of Appraisals in the Cognitive-Contextual Framework”, **Child Development**, 71/6, s. 1648-1661.
- GRYCH, J. H., FINCHAM, F. D.: 2001
Interparental Conflict and Child Development: Theory, Research and Applications, NY: Cambridge University Press.
- GÜRMEŒEN, M. S., ROHNER, R. P.: 2014
 “Effects of Marital Distress on Turkish Adolescents' Psychological Adjustment”, **Journal of Child and Family Studies**, 23/7, s. 1155-1162.

- JENKINS, J. M., SMITH, M. A.:
1990 “Factors Protecting Children Living in Disharmonious Homes: Maternal Reports”, **Journal of the American Academy of Child & Adolescent Psychiatry**, 29/1, s. 60-69.
- JOURILES, E. N., ROSENFELD, D., MCDONALD, R., MUELLER, V.: 2014 “Child Involvement in Interparental Conflict and Child Adjustment Problems: a Longitudinal Study of Violent Families”, **Journal of Abnormal Child Psychology**, 42/5, s. 693-704.
- KANYAS, R.: 2008 “**The Influence Of Sibling Configuration and Parental Acceptance-Rejection on The Quality Of Sibling Relationships**”, Yayınlanmış Yüksek Lisans Tezi, İstanbul Bilgi Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Psikoloji Yüksek Lisans Programı.
- KERNIC, M. A., WOLF, M. E., HOLT, V. L., MCKNIGHT, B., HUEBNER, C. E., RIVARA, F. P.:
2003 “Behavioral Problems among Children whose Mothers are Abused by an Intimate Partner”, **Child Abuse & Neglect**, 27/11, s. 1231-1246.
- KHALEQUE, A., ROHNER, R. P.:
2002 “Perceived Parental Acceptance-Rejection and Psychological Adjustment: A Meta-Analysis of Cross-Cultural and Intracultural Studies”. **Journal of Marriage and Family**, 64/1, s. 54-64.

- KRISHNAKUMAR, A., BUEHLER, C.: 2000 “Interparental Conflict and Parenting Behaviors: A Meta-Analytic Review”, **Family Relations**, 49/1, s. 25-44.
- KIM, J. Y., MCHALE, S. M., WAYNE OSGOOD, D., CROUTER, A. C.: 2006 “Longitudinal Course and Family Correlates of Sibling Relationships from Childhood through Adolescence”, **Child Development**, 77/6, s. 1746-1761.
- KIM, J. Y., MCHALE, S. M., CROUTER, A. C., VE OSGOOD, D. W.: 2007 “Longitudinal Linkages Between Sibling Relationships and Adjustment from Middle Childhood through Adolescence”, **Developmental Psychology**, 43/4, s. 960-973.
- KOWAL, A., KRAMER, L.: 1997 “Children's Understanding of Parental Differential Treatment”, **Child Development**, 68/1, s. 113-126.
- MCCLOSKEY, L. A., STUEWIG, J.: 2001 “The Quality of Peer Relationships among Children Exposed to Family Violence”, **Development and Psychopathology**, 13/1, s. 83-96.
- MCHALE, S. M., UPDEGRAFF, K. A., WHITEMAN, S. D.: 2012 “Sibling Relationships and Influences in Childhood and Adolescence”, **Journal of Marriage and Family**, 74/5, s. 913-930.
- MINUCHIN, P.: 1985 “Families and Individual Development: Provocations from the Field of Family Therapy”, **Child Development**, s. 289-302.

- MODRY-MANDELL, K. L.,
GAMBLE, W. C., TAYLOR, A. R.:
2007 “Family Emotional Climate and Sibling Relationship Quality: Influences on Behavioral Problems and Adaptation in Preschool-Aged Children”, **Journal of Child and Family Studies**, 16/1, s. 59-71.
- NOLLER, P.: 2005 “Sibling Relationships in Adolescence: Learning and Growing Together”, **Personal Relationships**, 12/1, s. 1-22.
- ONYSKIW, J. E., HAYDUK, L. A.:
2001 “Processes Underlying Children's Adjustment in Families Characterized by Physical Aggression”, **Family Relations**, 50/4, s. 376-385.
- PIOTROWSKI, C. C., TAILOR, K.,
CORMIER, D. C.: 2014 “Siblings Exposed to Intimate Partner Violence: Linking Sibling Relationship Quality & Child Adjustment Problems”, **Child Abuse & Neglect**. 38/1, s. 123-134.
- RAFFAELLI, M.: 1992 “Sibling Conflict in Early Adolescence”, **Journal of Marriage and the Family**, 54/3, s. 652-663.
- RHOADES, K. A.: 2008 “Children's Responses to Interparental Conflict: A Meta-Analysis of Their Associations With Child Adjustment”, **Child Development**, 79/6, s. 1942-1956.

- Analysis”, **Developmental Review**, 26/1, s. 89-112.
- STEWART, R. B., MARVIN, R. S.: 1984 “Sibling Relations: The Role of Conceptual Perspective-Taking in The Ontogeny of Sibling Caregiving”, **Child Development**, s. 1322-1332.
- STEWART, R. B., VERBRUGGE, K. M., BEILFUSS, M. C.: 1998 “Sibling Relationships in Early Adulthood: A Typology”, **Personal Relationships**, 5/1, s. 59-74.
- STOCKER, C., DUNN, J., PLOMIN, R.: 1989 “Sibling Relationships: Links with Child Temperament, Maternal Behavior, and Family Structure”, **Child Development**, s. 715-727.
- STOCKER, C., AHMED, K., STALL, M.: 1997 “Marital Satisfaction and Maternal Emotional Expressiveness: Links with Children's Sibling Relationships”, **Social Development**, 6/3, s. 373-385.
- STOCKER, C. M., YOUNGBLADE, L.: 1999 “Marital Conflict and Parental Hostility: Links with Children's Sibling and Peer Relationships”, **Journal of Family Psychology**, 13/4, s. 598-609.
- STOCKER, C. M., RICHMOND, M. K., LOW, S. M., ALEXANDER, E. K., ELIAS, N. M.: 2003 “Marital Conflict and Children's Adjustment: Parental Hostility and Children's Interpretations as

- Mediators". **Social Development**, 12/2, s. 149-161.
- ŞENDİL, G., KIZILDAĞ, Ö. : 2003 "Çocuk ve Ergenlerde Ebeveyn Evlilik Çatışması Algısı", **Çocuk ve Gençlik Ruh Sağlığı Dergisi**, 10/2, s. 58-66.
- ŞENDİL, G.: 2014 **Ebeveyn Çatışmasının Çocuklar Üzerindeki Etkileri**, Nobel Yayıncılık, İstanbul.
- ŞİRVANLI-ÖZEN, D.: 1999 "Eşler Arası Çatışma ve Boşanmanın Çocuklar Üzerindeki Etkileri I: Davranış ve Uyum Problemleri", **Çocuk ve Gençlik Ruh Sağlığı**, 1/6, s. 19-29.
- TUCKER, C. J., FINKELHOR, D., SHATTUCK, A. M., TURNER, H.: 2013 "Prevalence and Correlates of Sibling Victimization Types", **Child Abuse & Neglect**, 37/4, s. 213-223.
- TUCKER, C. J., HOLT, M., WIESEN-MARTİN, D.: 2013 "Inter-Parental Conflict and Sibling Warmth during Adolescence: Associations with Female Depression in Emerging Adulthood", **Psychological Reports**, 112/1, s. 243-251.
- ULU, İ. P., FIŞILOĞLU, H.: 2004 "A Validity and Reliability Study of The Children's Perceptions of Interparental Conflict Scale", **Türk Psikoloji Yazilari**, 7/14, s. 61-75.

- VARAN, A.: 2003 “Türk Örnekleminde EKRÖ ve KİDÖ Çocuk ve Ebeveyn Ölçeklerinin Geçerlik ve Güvenirlik Çalışmaları”, (Çevrimiçi) <http://www.azmivaran.com/arastirma/ekar-kurami-arastirmalari/>, 24 Şubat 2015.
- VOLLING, B. L.: 2001 “Early Attachment Relationships as Predictors of Preschool Children's Emotion Regulation with a Distressed Sibling”, **Early Education and Development**, 12/2, s. 185-207.
- VOLLING, B. L., BELSKY, J.: 1992 “The Contribution of Mother-Child and Father-Child Relationships to the Quality of Sibling Interaction: A Longitudinal Study”, **Child Development**, 63/5, s. 1209-1222.
- YILMAZ, B.: 2007 “**Understanding Social Anxiety Through Adolescents' Perceptions Of Interparental Conflict And Parental Rejection**”, Yayınlanmış Yüksek Lisans Tezi, Boğaziçi Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Eğitim Bilimleri Anabilim Dalı.
- YU, J. J., GAMBLE, W. C.: 2008 “Pathways of Influence: Marital Relationships and Their Association with Parenting Styles and Sibling Relationship Quality”, **Journal of Child and Family Studies**, 17/6, s. 757-778.

- WHITEMAN, S. D., MCHALE, S. M., SOLI, A.: 2011 “Theoretical Perspectives on Sibling Relationships”, **Journal of Family Theory & Review**, 3/2, s. 124-139.
- WOJCIAK, A. S., MCWEY, L. M., HELFRICH, C. M.: 2013 “Sibling Relationships and Internalizing Symptoms of Youth in Foster Care”, **Children and Youth Services Review**, 35/7, s. 1071-1077.

EKLER

EK 1. KİŞİSEL BİLGİ FORMU

...../...../.....

Cinsiyet: Kız () Erkek ()

Yaş: _____

Okul numaran: _____

ANNENİN

BABANIN

Yaşı: _____

Eğitimi (bitirdikleri okulu yazın): _____

Toplam eğitim süresi (yıl olarak): _____

Mesleği: _____

İşi: _____

Anne-babanın medeni durumu:

evli () boşanmış () dul ()

ayrı yaşıyor () diğer (belirtiniz) _____

Sana göre ekonomik durumunuz nasıl? Düşük () Orta () İyi () Çok iyi ()

Kaç Kardeşin var? _____

Sen kaçınıcı çocuksun? _____

Kardeşlerini en büyükten başlayarak yaş ve cinsiyetlerine göre (kendini de sıraya yerleştirerek) aşağıdaki tabloda belirt.

	Yaş	Cinsiyet
1. çocuk		
2. çocuk		
3. çocuk		
4. çocuk		
5. çocuk		
6. çocuk		
7. çocuk		

EK 2. ÇOCUKLARIN EVLİLİK ÇATIŞMASINI ALGISI ÖLÇEĞİ

		DOĞRU	BAZEN/BİRAZ DOĞRU	YANLIŞ
	Her ailede anne-babanın anlaşılamadığı, tartıştığı zamanlar olur. Anne-babaları tartıştığı zaman çocukları çok farklı duygular yaşarlar. Biz de sizin anne-babanız tartıştığında neler hissettiğinizi öğrenmek istiyoruz. Eğer anne-babanız birlikte, sizinle aynı evde yaşamıyorlarsa, beraberken anlaşılamadıkları zamanları düşünerek, sorulara o şekilde cevap veriniz. Lütfen her soruyu dikkatlice okuyup, doğru, bazen/biraz doğru ve yanlış şıklarından uygun olanını işaretleyiniz.			
1	Anne-babamın tartıştıklarını hiç görmedim.			
2	Anne-babam tartıştıklarında genellikle sorunu çözerler.			
3	Anne-babam sık sık benim okulda yaptıklarım yüzünden tartışır.			
4	Anne-babam tartışırken çıldırılmış gibi olurlar.			
5	Anne-babam tartıştıklarında korkarım.			
6	Anne- babamın tartışmaları benim suçum değil.			
7	Anne- babam benim bildiğimin farkında değil ama onlar çok tartışır.			
8	Anne-babam tartışmaları bittikten sonra bile birbirlerine olan kızgınlıkları devam eder.			
9	Anne-babam bir anlaşmazlıkları olduğunda sakince konuşurlar.			
10	Anne-babam tartıştıklarında ne yapacağımı bilemem.			
11	Anne-babam yanlarında ben olsam bile birbirlerine sık sık kötü davranırlar.			
12	Anne- babam tartıştıklarında bana ne olacak diye endişelenirim.			
13	Anne-babamın tartışmaları genellikle benim suçumdur.			
14	Anne- babamı sık sık tartışırken görürüm.			
15	Anne-babam bir konu hakkında anlaşamadıklarında genellikle bir çözüm bulurlar.			
16	Anne- babamın tartışmaları genellikle benim daha önce yaptığım bir şeyle ilgilidir.			
17	Anne-babam tartıştıklarında kötü bir şey olacak diye korkarım.			
18	Anne- babam tartıştıklarında söylemeseler bile benim suçum.			
19	Anne-babam çok az tartışır.			

20	Anne-babam tartışıklarında genellikle hemen barışılır.			
21	Anne-babam genellikle benim yaptığım şeyler yüzünden tartışılır.			
22	Anne- babam tartışıklarında onları durdurmak için hiçbir şey yapamam.			
23	Anne-babam tartışıklarında ikisinden birine bir zarar gelecek diye korkarım.			
24	Anne-babam evde sıkça birbirlerinden şikayet ederler.			
25	Anne-babam tartışırken çok az bağırlar.			
26	Anne-babam sık sık ben yanlış bir şey yaptığımda tartışmaya başlarlar.			
27	Anne- babam tartışırken bir şeyler kırar veya fırlatırlar.			
28	Anne-babam tartışmaları bittikten sonra birbirlerine arkadaşça davranırlar.			
29	Anne-babam tartışıklarında bana da bağıracaklarından korkarım.			
30	Anne-babam tartışıklarında beni suçlarlar.			
31	Anne-babam tartışırken birbirlerini itip kakarlar.			
32	Anne-babam tartışıklarında boşanabilirler diye korkarım.			
33	Anne-babam tartışmaları bittikten sonra birbirlerine kötü davranmaya devam ederler.			
34	Anne-babamın tartışmaları genellikle benim hatam değildir.			
35	Anne-babam tartışırken benim söylediğim hiçbir şeyi dinlemezler.			

EK 3. KARDEŞ İLİŞKİ KALİTESİ ÖLÇEĞİ

Aşağıda **kardeş ilişkilerini** tanımlayan bazı cümleler var. Lütfen her cümleyi dikkatle okuyun ve **kardeşiniz / abiniz / ablanızla** olan ilişkinize ne kadar uyduğunu 1'den 5'e kadar bir sayıyı işaretleyerek belirtin. (1= hiçbir zaman böyle değildir, 5=her zaman böyledir.)

		Hiçbir zaman böyle değildir	Bazen böyledir	Nadiren böyledir	Çoğu zaman	Her zaman böyledir
1	Kardeşimle çok yakın ve sıcak bir ilişkimiz var.					
2	Annem kardeşime daha çok ilgi gösterir.					
3	Kardeşimle çok iyi anlaşırız.					
4	Babamın sadece benim olmasını isterim.					
5	Kardeşimi çok kıskanırım.					
6	Annem kardeşimle ilgilenirken ilgisini çekmek için çaba gösteririm.					
7	Kardeşimi her yönden çok beğenirim.					
8	Kardeşim babamla benim olduğumdan daha yakın.					
9	Kardeşimin annemle daha çok vakit geçirmesinden çok rahatsız olurum.					
10	Kardeşimle her şeyimi paylaşıyorum.					
11	Kardeşim yüzünden babamın bana daha az ilgi/sevgi gösterdiğini düşünürüm.					
12	Kardeşimi geçmek/yenmek için uğraşırım.					
13	Annemin kardeşime ilgi göstermesi beni çok rahatsız eder.					
14	Kardeşimi örnek alırım.					
15	Babam kardeşime daha çok ilgi gösterir.					
16	Kardeşim beni çok kıskanır.					
17	Annemin sadece benim olmasını isterim.					
18	Kardeşimle çok kavga ederiz.					

19	Babamın kardeşime ilgi göstermesi beni çok rahatsız eder.					
20	Kardeşimin hiçbir şeyini beğenmem.					
21	Kardeşim annemle benim olduğundan daha yakın.					
22	Kardeşimle olan ilişkim benim için çok önemli.					
23	Kardeşimin babamla daha çok vakit geçirmesinden çok rahatsız olurum.					
24	Hiç sebep yokken kavga çıkarırım.					
25	Babamın kardeşime ilgi göstermesi, annemin kardeşime ilgi göstermesinden daha rahatsız edici.					
26	Kardeşimin yüzünden annemin bana daha az ilgi/sevgi gösterdiğini düşünürüm.					
27	Kardeşimle birbirimize çok benzeriz					
28	Babam kardeşimle ilgilenirken ilgisini çekmek için çaba gösteririm.					
29	Annem kardeşime ilgi göstermesi, babamın kardeşime ilgi göstermesinden daha rahatsız edici.					

EK 4. EBEVEYN KABUL-RED ÖLÇEĞİ

Bu sayfada anne-çocuk ilişkisini içeren ifadeler bulunmaktadır. Bu ifadelerin annenizin size olan davranışlarına uygun olup olmadığını düşünün.

Her ifadeyi okuduktan sonra o ifade annenizin size karşı davranışları konusunda ne kadar doğruysa, “Hemen hemen her zaman doğru”, “Bazen doğru”, “Nadiren doğru” veya “Hiçbir zaman doğru değil” şeklinde işaretleyiniz.

ANNEM	ANNEM İÇİN DOĞRU		ANNEM İÇİN DOĞRU DEĞİL	
	Hemen hemen her zaman doğru	Bazen doğru	Nadiren Doğru	Hemen hemen hiçbir zaman doğru değil
1. Benim hakkımda güzel şeyler söyler				
2. Bana hiç ilgi göstermez				
3. Benim için önemli olan şeyleri anlatabilmemi kolaylaştırır				
4. Hak etmediğim zaman bile bana vurur				
5. Beni büyük bir baş belası olarak görür				
6. Kızdığı zaman beni cezalandırır				
7. Sorularımı cevaplayamayacak kadar meşguldür				
8. Benden hoşlanmıyor gibi				
9. Yaptığım şeylerle gerçekten ilgilenir				
10. Bana bir sürü kırıcı şey söyler				
11. Ondan yardım istediğimde beni duymazlıktan gelir				

12. Bana istenilen ve ihtiyaç duyulan biri olduğumu hissettirir				
13. Bana çok ilgi gösterir				
14. Beni kırmak için elinden geleni yapar				
15. Hatırlaması gerekir diye düşündüğüm önemli şeyleri unuttur				
16. Eğer kötü davranırsam benden hoşlanmadığımı hissettirir				
17. Bana yaptığım şeylerin önemli olduğunu hissettirir				
18. Yanlış bir şey yaptığımda beni korkutur veya tehdit eder				
19. Benim ne düşündüğüme önem verir ve düşündüklerim hakkında konuşmamdan hoşlanır				
20. Ne yaparsam yapayım, diğer çocukların benden daha iyi olduğunu hisseder				
21. Bana istenmediğimi belli eder				
22. Beni sevdiğini belli eder				
23. Onu rahatsız etmediğim sürece benimle ilgilenmez				
24. Bana karşı yumuşak ve iyi kalplidir				

EK 5. KİŞİLİK DEĞERLENDİRME ÖLÇEĞİ

Aşağıda insanların duygu ve davranışlarını ifade eden bazı cümleler vardır. Her cümleyi dikkatlice oku ve seni ne kadar iyi anlattığını düşün. Her madde için aklına ilk gelen düşünceye göre yanıt ver ve sonraki maddeye geç. Her cümleyi okuduktan sonra “Hemen hemen her zaman doğru”, “Bazen doğru”, “Nadiren doğru” veya “Hiçbir zaman doğru değil” seçeneklerinden uygun olanı işaretle.	Hemen her zaman doğru	Bazen doğru	Nadiren doğru	Hiçbir zaman doğru değil
İçimden kavga etmek veya birine bir kötülük yapmak geliyor.				
Hastalandığımda, annemin benim için üzülmesi hoşuma gider				
Kendimi beğenirim.				
Yapmak istediğim şeyleri herkes kadar iyi yapabilirim.				
İnsanlara duygularımı göstermekte zorlanırım.				
Yapmaya çalıştığım bir şeyi yapamayınca, kendimi kötü hisseder ya da sinirlenirim.				
Yaşamın güzel olduğunu düşünüyorum.				
İçimden bir şeye veya birisine vurmak geliyor.				
Anne ve babamın bana çok sevgi göstermelerini isterim.				
Bir işe yaramadığımı ve hiçbir zaman da yaramayacağımı düşünüyorum.				
Birçok şeyi iyi yapamadığımı hissediyorum.				
Anne ve babama sevgimi göstermek benim için kolaydır.				
Önemli bir neden olmamasına rağmen sinirli ve aksiyim.				
Yaşamı tehlikelerle dolu olarak görüyorum.				
Öyle sinirlenirim ki, bir şeyleri fırlatır ya da kırarım.				
Mutsuz olduğum zaman sorunlarımı kendim çözmekten hoşlanırım.				
Tanımadığım biriyle tanıştığımda, onun benden daha iyi olduğunu düşünürüm.				
İstediğim şeyler için başarılı bir şekilde mücadele edebilirim.				
İyi arkadaşlıklar kurmak ve bu arkadaşlıkları sürdürmekte zorlanıyorum.				
İşler ters gittiğinde canım sıkılır.				
Dünyanın iyi ve mutlu bir yer olduğunu düşünüyorum.				
Aptalca şeyler yapan insanlarla dalga geçerim.				
Annemin benimle çok ilgilenmesini isterim.				
İyi bir insan olduğumu düşünüyor ve başkalarının da öyle düşünmesini istiyorum.				
Başarısız biri olduğumu düşünüyorum.				
Aileme sevgimi göstermek benim için kolaydır.				
Bir an neşeli ve mutlu oluyorum, bir sonraki an üzgün veya mutsuz.				

Benim için dünya mutsuz bir yerdir.				
Kızdığım zaman suratımı asar, somurturum.				
Bir şeyde zorlandığımda, birinin bana moral vermesini isterim.				
Kendimden oldukça memnunum.				
Yapmaya çalıştığım birçok şeyi beceremediğimi düşünüyorum.				
Hoşlandığım birine duygularımı göstermek benim için zordur.				
Kolay kolay ne kızarım, ne de bir şeye canım sıkılır.				
Dünyayı tehlikeli bir yer olarak görüyorum.				
Kızgınlığımı kontrol etmekte zorlanırım.				
Canım yandığında ya da hastalandığımda annemle babamın üzerime düşmeleri hoşuma gider.				
Kendimden memnun değilim.				
Yaptığım şeylerde başarılı olduğumu düşünüyorum.				
Arkadaşlarıma onları gerçekten sevdiğimi göstermek benim için kolaydır.				
Zor sorunlarla karşılaştığımda hemen canım sıkılır.				
Benim için yaşam güzel bir şeydir.				

